

JINEOLOJÎ

3 Aylık Bilim Kuram Dergisi Sayı:25

JINEOLOJİ

Üç Aylık Bilim ve Kuram Dergisi
Yerel Süreli Yayın / Sayı: 25
Nisan-Mayıs-Haziran 2022

JİNGEH Basın Yay. Mat. Dağ. Tas.
Ve Reklam Org. Film Eğt. Tic. San.
LTD ŞTİ. Adına sahibi: Zeynep
Demir

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ayşe Berktaş

Sayı Editörleri
Ruşen Seydaoğlu, Rojda Yıldız

Yayın Kurulu:
Aycan Diril, Derya Aydın, Elif Berk,
Elif Kaya, Haskar Kırmızıgül,
Meral Çiçek, Nagihan Akarsel,
Neslihan Şedal, Laleş Çeliker,
Rojda Yıldız, Ruşen Seydaoğlu,
Suzan Akipa

Danışma Kurulu:
Candan Yıldız, Dilar Dirik, Evin Soysal
Feryal Saygılıgil, Gönül Kaya,
Havin Güneşer, Hülya Osmanağaoğlu,
Kayuş Çalıkman Gavrilof,
Malalai Joya, Nazan Üstündağ,
Nükhet Sirman, Rabab El-Mahdi,
Rabab İbrahim Abdulhadi,
Remziye Arslan, Ronahi Önen,
Ruken Şengül, Saira Zuberi,
Seda Altuğ, Shiler Amini,
Silvia Federici,
Silvia Marcos, Şemsa Özar,
Şenel Karakaş,
Valantine M. Moghdam,
Yakın Ertürk, Yüksel Genç,
Zeynep Kıvılcım
Abonelik Koşulları:
Yıllık abonelik bedeli: 80 TL
Yurtdışı abonelik bedeli: 70 Euro

Türkiye Ziraat bankası Diclekent Şubesi
Hesap No: 74457524-5002
IBAN:
TR 66 0001 0020 0074 4575 2450 02
Euro Hesabi
Ziraat Bankası Galatasaray/İstanbul
Şb.
Hesap No: 74457524 5003
IBAN:
TR260001000701744575245003

Yazışma Adresi:
JİNGEH Basın Yayın
Huzurevleri Mahallesi Sıtkı Göral
Caddesi 13. Sokak Kurdi-Der Apt.
Kat:4 No:4
Kayapınar / Diyarbakır
Tel: 0412 229 63 89
e-posta: editorjineoloji@gmail.com
internet adresi:
http://www.jineolojidergisi.org
facebook: @jineolojidergisi
twitter: @jineolojidergi

** Yayınlanan tüm yazıların sorumlu-
luğu yazarına aittir. Dergide yer
alan yazılar kaynak gösterilmek
kaydıyla kullanılabilir. Dergiye gön-
derilen yazıların yayınlanması yayın
kurulunun kararına bağlıdır.*

Kapak Resmi
Damla Çem
Kapak Tasarım
Başak Sıla Kaymak
İç Tasarım
Nazemin Çap
Basımevi
Ceylan Matbaa
Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. Güven
İş Merkezi B Blok No:318
Topkapı-İstanbul

BU SAYIDA...

5 | Editörden

9 | Sömürgecilik Çağında Yaşam / Rozan Star

20 | Tarihsel Aşamalarda Cinsiyetçilik Sömürgecilik ve Bunlar Temelinde Kadında İnşa Edilen Kölelik Kodları / Gönül Kaya

**36 | Kadınların Dilinden Sömürgecinin Tarihi ve Farklı Bir Dünyayı Mümkün Kılabilmek için Gölgede
Bırakılan Anlatılara Işık Tutmak / Ceren Akyos**

50 | Kültürel Sömürgecilik / Gül Barın

59 | Bir Sömürgeleştirme ve Sömürgesizleştirme Aracı Olarak Pedagoji / Andrea Wolf Enstitüsü

72 | Emeğin “Kadınlaştırılması” “Eviçleştirilmesi” “Evcilleştirilmesi” / Olcay Kanlıbaş

87 | “Kürdistan Sömürgeci” Gerçeğini Uyandırmak / Fatma Kaşan

96 | Kürt Ol(ma)mak İçin Ne Yaptık? / Haskar Kırmızıgül

109 | “I LOVE RAQQA”; Yeni Sömürgeci Savaşın Bir Yolu Olarak STK’laştırmaya Karşı Öz Savunma / Yvonne Heine

"Kadının sömürgeleşme tarihinden ekonomik, sosyal, siyasal ve zihinsel sömürgeleştirilmesine kadar konumunun açıklığa kavuşturulması, tarihin diğer tüm konularının ve güncel toplumun her yönüyle açıklığa kavuşmasında büyük katkıda bulunacaktır"

Merhaba;

Jineolojî dergisi olarak 25. sayımızla yeniden sizlerle beraberiz. 25 sayıdır büyük bir inanç ve kararlılıkla kadınların bilgisini kadınlarla üretmenin, çoğaltmanın ve inşa etmenin kadın mücadelesine kattığı heyecanı yaşıyoruz.

Bu sayımızı heyecanımızın en yoğun olduğu sayılarımızdan biri olarak görüyoruz çünkü hem cinsi hem coğrafyası sömürgeleştirilenler olarak sömürgeciliğe karşı atılan her bir adımın ne kadar önemli olduğunun farkındayız. Bize dayatılan bu gerçekliği kabul etmiyoruz. Bu yaşamın kodlarını çözerek hakikati yerli yerine oturtup yaşamı yeniden inşa etmenin mücadelesini yürütüyoruz; sadece fiili değil ideolojik olarak da sömürgecilikle örülmüş bu düzende çatlaklar oluşturmanın zorluklarını her an yaşıyoruz. Ancak ne kadar zorlu olursa olsun, bu sistemde açtığımız her bir çatlağın yarattığı özgürlük imkânlarını gördükçe, düşündükçe heyecanımız katlanıyor.

Sömürgecilik, 1900'lerin uzun süren liberal özgürlük söylemleri sonrası yeniden gündemde. Etimolojik olarak Latin kökenli *colonus* (çiftçi) kelimesinden üreyen kavram, anlamsal olarak bir insanın başka bir insan tarafından boyunduruk altında tutulmasını, her türlü hegemonyanın uygulanmasını ifade ediyor. Bu denli geniş bir kavram ya da Hintli yazar Ania Loomba'nın ifade ettiği gibi insanlık tarihinin yaygın bir özelliği olan bu olgu, yine yazarın ifade ettiği gibi erken dönem kapitalizm öncesi kolonyalizm ve kapitalizm ile birlikte gelişen çağdaş kapitalist Avrupa kolonyalizmi olarak ayrıştırılmayı gerekli kılıyor. İlk dönem sömürge teorileri sömürgeciliği bir ülkenin başka bir ülkenin topraklarını ilhak ederek ezilen ülkenin maddi kaynaklarının kullanılması ve bu yolla zenginleşmesi olarak nitelendiriyor. Modern anlamda sömürgecilikte ise bu ilhak, ülkelerin yerini alan büyük ölçekli holdingler, şirketler yoluyla gerçekleştiriliyor. Aynı zamanda toplumların kültürel, ekolojik, siyasi her türlü manevi değerinin de zenginleşme uğruna sermayeye çevrilmesi ve manevi değerlerin maddileştirilmesi anlamına da geliyor. Bu, kendini uygarlık adı altında dayatan bir sistem olarak sömürgeciliğin esasında kendisinin toplumsal uygarlığa ters bir form yaratmasını doğuruyor. Bir başka deyişle sömürgecilik ne değildir sorusunun peşine düşen Aime Cesaire'nin dile getirdiği gibi sömürgeleştirilen topraklara uygarlık götürdüğünü iddia eden sömürgecilerin iddialarının aksine sömürgecilik, bu söylemi kullanarak ekonomik sömürlerini devam ettiren ve işgallerine meşru

¹ Ania Loomba, *Colonialism-Post Colonialism*, NewYork: Routledge, 1998.

bir zemin hazırlayan Avrupalı politikacılar, entelektüeller eliyle sömürgeleştirme sırasında ve sonrasında esasen sömürgecileri uygarlık dışlaştırıyor.² Dolayısıyla sömürgecilik toplumsal uygarlık formunun bir karşıtı olarak ortaya çıkıyor ve tarihi iktidarın varoluş tarihi ile paralellik gösteriyor.

Tarihteki ezen-ezilen ilişkilerinin yön değiştiren bu formu Sümer Rahip Devletlerine kadar uzanıyor. Bir kategori olarak erkekliğin, bir başka kategori olarak kadınlar üzerinde kurduğu, kurmaya çalıştığı tahakküm kadın etrafında gelişen toplumsallığın egemen erkek-devletli uygarlık sisteminin kurulabilmesi için denetim altına alınmasını ifade ediyor. Bu süre içerisinde bir cinsin bir diğer cinse uyguladığı sistematik tahakküm ilişkileri ortaya çıkıyor, “tehlikeli ve vahşi” kadın uygarlığı, “temkinli ve akıllı” erkek uygarlığı tarafından yok edilmek isteniyor. Patriarkanın tarihi bu anlamı ile “ilk sömürge kadındır” saptamasını doğruluyor.

Sömürgeciliği, bir uygarlığın başka bir uygarlık üzerinde geliştirdiği tahakküm ilişkileri olarak ele alırsak sömürgeciliğin tarihini kadın-erkek ilişkileri üzerinden yorumlamak hiç de yanlış olmayacaktır. Bir sömürge olarak kadın kimliği bugün hala toplumsal unsurların şekillendirilmesinde temel bir “unsur” olarak görülüyor. Varlığı tanımlanmayan, duygu ve düşünce dünyası gasp edilen, kapitalist sistem içerisinde emeği hala en ucuz emek gücü olarak görülen kadınlar, sömürge sistemi içerisinde cinsinden ve bu cinsin yarattığı kültürün söz konusu sistemi çökertme potansiyelinden dolayı derin bir sömürüye maruz kalıyor ve aynı zamanda dünyanın geri kalanının da nasıl sömürüleceğinin işaretlerini taşıyor.

Patriarka ile kendisini örgütleyen her bir tarihsel süreç, ideoloji bu gerçeklik üzerinden kendisini inşa etmiştir. Coğrafi keşiflerle dünyaya yeni bir “pencere” açacağını iddia eden Batı, Asya ve Afrika’yı sömürgeleştirmiş, ilksel birikimi insan ticareti üzerinden geliştirmiştir. Modern anlamda kapitalizmin şafağını Marx; “Yerli halkların maden ocaklarına sürülmesi, Doğu Hindistan’ın ele geçirilip yağmalanması ve Afrika’nın köle ticareti için çiftlik haline getirilmesi” olarak görse de Silvia Federici’ye³ göre, kapitalist gelişmenin yaslandığı sınıfsal ilişkiler, dünya genelinde, devamlı bir biçimde işgücünün cinsiyete göre bölünmesi ve toplumun buna göre ayrışmasına dayanmıştır. Bugün bu ayrışma emeğin, bedenin, kültürün, toplumsal her bir yaratımın nasıl şekillendirildiğini de göstermektedir. Modern kapitalist sömürge sistemi içerisinde cinsiyetlendirilmiş emek, zihin dünyası sadece cinslere ait rolleri değil bir bütün dünya düzeninin şekillenmesinin ideolojik temelini oluşturmaktadır. Bu temelin ifşası Frantz Fanon, Edward Said gibi isimlerin başını çektiği ve sonrasında birçok araştırmaya

konu olan postkolonyal literatür ile yapılmaya çalışıldı. Sömürgeciliğin salt maddi bir unsur olmadığı, psikolojik, kültürel, ekolojik birçok tahakküm ilişkisini de kendisi ile beraber doğurduğu ve hatta temel amaçlarından birinin bu olduğu hatırı sayılır eserle dile getirildi. Bizler de bu sayımızda sömürgecilik tartışmalarına bir yandan dayandığı cinsiyetçilik ideolojisini diğer yandan bu ideoloji üzerinden yükselen diğer düşünce ve uygulamaları görerek katkı sunmak istedik.

Bugün hâlâ dünyanın en ucuz (ve hatta en değersiz) emeğinin kadın emeği olarak görülmesi, kapitalizmin kadın bedeni üzerinden ürettiği pazarın dünya pazarları içerisinde hatırı sayılır bir konumda oluşu, sermaye birikiminin her bir parçası paraya dönüştürülmüş kadın bedeni üzerinden ciddi bir pazar oluşturması ve tabii ki yaşadığımız coğrafyada bu ideolojinin hüküm sürmesinin mevcut toplumsal sorunların ortaya çıkışında fazlaca payı var. Diğer taraftan reel politik alan, tarihsel bir sömürge olarak Kürt coğrafyasını hâlâ yeniden şekillendirmeye çalışıyor. Kayyım yönetimleriyle coğrafyanın kültürel kimliğini, bir anlamda uygarlığını yerle yeksan edecek uygulamalar hayata geçirilmeye çalışılıyor. Kürtçe hâlâ resmi anadil statüsünde değil ve her gün yasaklamalarla karşı karşıya kalıyor. Kadın mücadelesi kriminalize ediliyor, kadın mücadelesiyle açılan kadın derneklerinin, merkezlerinin yerine evlendirme daireleri, Kuran kursları açılıyor. Kürtlerin varlığının “inkârından”, Kürtlerin varlığını “dönüştürülmesi gereken” olarak ele alan sömürgeci sürece evrilmiş durumdayız. Sömürgecinin modern uygulamaları artık hayata kasttan, öldürme fiilinden ruhu ele geçirme aşamasına geçiyor. Bugün, “Benim Kürdüm...” söylemi, Kürtlüğü kendi uygarlık formuna katmak, benzetmek ve bu minvalde değiştirip dönüştürmek isteyen bir politikanın tezahürü olarak önümüzde duruyor.

Kuşkusuz hem dünyada hem coğrafyamızda cinsiyetçi bir temele dayan bu sömürgecilik uygulamalarına karşı büyük bir direniş de söz konusu. Her geçen gün bu uygulamalara karşı başta kadınlar olmak üzere dünyanın her yerinden yükselen seslere şahitlik ediyoruz. Kusursuz olduğu öne sürülen kapitalist modernitenin dünya sistemi karşısında milyonlarca insan “çatlak”lar yaratarak, sistemin dayandığı ayakları sallayarak varlık mücadelesi veriyor. Bu sayımızda biraz da bu mücadeleleri dile getirmek ve “çatlakları” hep birlikte çoğaltmak istedik;

Bizlere eşlik eden ilk yazımız **Rozan Star** oldu. Rozan **Sömürgecilik Çağında Yaşam** yazısı ile sömürgeciliğin neyi ifade ettiğini, tarihsel sürecini ve bugün kapitalist moderniteyi yeniden nasıl şekillendirdiğini anlatıyor. Bu tarihsel akış içerisinde kadının sömürgeleştirilmesinin analizini ise **Gönül Kaya** ele aldı. **Tarihsel Aşamalarda Cinsiyetçilik ve Sömürgecilik İlişkisi** yazısı ile kadınların tarihini sömürgecilik kavramı üzerinden açıklıyor ve cinsiyetçiliğin sömürgecilikle olan bağımlı gözler önüne seriyor. Bu bağın kadınlar için neyi, nasıl ifade ettiğini, **Kadınların Dilinden Sömürgecinin Tarihi ve Farklı Bir Dünyayı Mümkün Kılabilme**

² Aime Cesaire ve Robin D.G. Kelley, *Discourse on Colonialism*, New York: Monthly Review Press, 2001.

³ Silvia Federici, *Caliban ve Cadı*, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2020.

İçin Gölgede Bırakılan Anlatılara Işık Tutmak yazısı ile Kürt halkı ve Kürt kadınlar için bu sürecin nasıl işlediğini ve nasıl bir direnişe dönüştüğünü **Ceren Akyos** anlatıyor. Sömürgeleştirme tarihinin kültürel hegemonya ile kurulan bağını ise **Gül Barin, Kültürel Sömürgecilik** yazısı ile dile getiriyor. Özellikle Kürt halkı üzerinden yürütülen sömürgeciliğin detaylarını anlatan Gül, Ne Yapmalı? sorusu ile bu hegemonik saldırıya karşı alternatife dair önerilerini tartışıyor.

Kuşkusuz sömürgeleştirme iktidarların eğitim politikalarından bağımsız değil. Aksine dünya sömürgeleştirme tarihi sömürenlerin kendi hegemonik kültürlerini eğitim yolu ile toplumlara empoze ettiği bir çağ yaşadı, yaşamaya devam ediyor. Tüm bu süreçleri **Bir Sömürgeleştirme ve Sömürgesizleştirme Aracı Olarak Pedagoji** yazısı ile **Andrea Woolf Enstitüsü** analiz ederek sömürgeci pedagojinin tarihini gözler önüne seriyor. Sömürgeleştirmenin temel motivasyonlarından kapitalizm ve emek sömürüsü ise yine en çok kadın emeği üzerinden uygulanan politikalarda görülüyor. Çağımızda ekonomik sömürgecilik kendisini en çok kadın emeği üzerinden var ediyor. **Olca Kanlıbaş**, bu gerçekliği kendi köyündeki emek-sermaye dönüşümünden yola çıkarak **Emeğin “Kadınlaştırılması” “Eviçleştirilmesi” “Evcilleştirilmesi”** yazısı ile çözümüyor.

Coğrafyamızın en temel gerçekliklerinden biri ise Kürtlerin ulus-devletler arasında bir sömürge olarak paylaşıldığı ve Kürtlere yönelik mevcut saldırıların hala bu esas üzerinden yürütüldüğüdür. **Fatma Kaşan, Kürdistan Sömürgeci Gerçeğini Uyandırmak** yazısı ile bunun inşa tarihini ve “Kürdistan sömürgeci” belirlemesine yönelik yaklaşımları analiz ediyor. Bu sömürgeci politikaların halklar üzerindeki psikolojik, ekonomik, kültürel yansımaları ise çok derin boyutlarda yaşanıyor. **Haskar Kırmızıgül, Kürt Ol(ma)mak İçin Ne Yaptık?** yazısında bu yansımaları, kendi deneyimlerinden de yola çıkarak bütün çıplaklığı ile anlatıyor. Kürtler bütün bu sömürgeleştirme süreçlerini nasıl yaşadı, bireysel ve toplumsal yansımaları hangi biçimlerde ortaya çıktı sorularının cevabını Haskar’ın yazısında okuyoruz. Ve son yazımızda **Yvonne Heine, I LOVE RAQQA** yazısı ile küresel, liberal politikaların radikal değişim dönüşüm hedefi olan alanları yeniden sisteme dahil etmek üzerinden nasıl politikalar geliştirdiğini, uluslararası STK sisteminin buna hangi yol ve yöntemlerle hizmet eder hale getirildiğini gözler önüne seriyor.

Bu sayımızdaki temel dertlerimizden biri kuşkusuz toplumların ve özellikle de kadınların sömürgeleştirilme süreçlerini, bugününü ve gelecekte bizleri bekleyen tehlikeleri ve buna karşı koyulabilecek alternatif tartışmaları dile getirmektir. Kuşkusuz konunun binlerce yıllık tarihi ve bugün yaşamın her alanına sirayet etmiş bir alanı var. Yani daha tartışacak çok şeyimiz var... Bu tartışmaları siz değerli okuyucularımızla büyütebileceğimizi umut ediyoruz. Sayımızda emeği geçen bütün kadınlara bitmeyen teşekkürlerimizi iletmekten mutluluk duyuyoruz.

Sömürgecilik Çağında Yaşam

Rozan Star

Sömürgecilik fikri nasıl ve neden gelişti? Bu düşünceye yol açan neydi ve sonuçları ne oldu? En önemlisi de bu düşünceye nasıl cüret edildi? Yaşadığımız dünyayı anlamak ve değiştirmek için kuşkusuz ki bunlar cevaplandırılması gereken sorulardır. İnsanlık tarihine baktığımızda çok güçlü özgürlük ve demokrasi mücadelelerinin yanında çok korkunç sömürge savaşlarına da şahit oluruz. İnsanlarda yeşeren güç elde etme hırsı geçmişten günümüze kadar toplum yaşamını etkilemiştir. Özellikle artı ürünün gelişmesiyle beraber bu hırs toplumu oluşturan ahlakı da aşındırmış ve sonuç birilerinin başka birilerini sömürmesi olmuştur.

Bir sistem olarak sömürgecilik (kolonicilik, kolonyalizm veya müstemlekecilik) ise, toplumsal üretime başkaları tarafından zorla el konulması, emek gücünün sömürgeci güçlerin çıkarı doğrultusunda çalıştırılması olarak başlamıştır. İlk sömürgecilik biçimleri imparatorlukların yayılması, artan nüfusa yeni yerler bulma düşüncesi, bedava insan gücüne ihtiyaç, kapitalist modernitenin merkezlerindeki hammadde sorununu çözmek, jeopolitik önemi olan coğrafyaları ele geçirmek, belli bir dini yaymaya çalışmak gibi amaçlarla gerçekleştirilmiştir. Sömürgeleştirilen alanlarda salt emek sömürüsüne ve kaynakların gaspına dayalı barınmadığı için, sömürgeciliğin kapsamı da kısa süre içinde genişletilmiştir. Sömürgeciler, işgale yöneldikleri halkın kültürünü-inancını ve tarihini egemenlik ve tahakküm altına alarak, iradesini gasp edip ekonomik ve siyasi olarak kendine bağımlı hale getirerek yayılmayı amaçlamıştır. Halkları, toplulukları, ulusları, devletleri sömürürken düşünsel ve kültürel olarak kendi varlığına, değerlerine yabancılaştırarak egemen olana entegre etmek, diline ve kültürüne ya-

bancılaşıarak egemenlik için daha kullanır hale getirmek bu yayılmanın garantisi olarak ele alınmıştır.

Sömürgeciliği hükmetme yani egemenlik düşüncesinin oluşumu ve devlet olarak kurumlaşması süreciyle beraber ele alabiliriz. Bilindiği gibi devlet olgusu kadının sömürgeleştirilmesi, geliştirdiği değerlerin gasp edilmesiyle gelişmeye başlamıştır. Dolayısıyla sömürgeciliğin kök hücrelerini eril zihniyet oluşturmaktadır. Bir cinsin başka bir cins üzerinde hegemonya kurmaya başlaması onun yarattığı değerlerin sömürülmesi anlamına da geliyor aynı zamanda. Bu sömürü sistemi tıpkı sömürgeciliğin hedeflediği gibi mevcut toplumsal yaratımların hegemonik gücün istediği gibi şekillendirilmesi gerçekliğini doğuruyor. Tahakkümün, egemenliğin, mülkiyetin, iktidarın gelişmesi sömürgeleşme olmadan gelişemez. Mehmet Hayri Durmuş'un Kürdistan Tarihi adlı eserinde dile getirdiği gibi ilk sistematik kolonileştirmeyi yaygın olarak Sargon'da görürüz. Akad imparatoru Sargon, Sümer şehir devletlerini bir bir hakimiyeti altına alarak sömürgeci devlet aşamasını da başlatmıştır. AİHM savunmalarında bunu hatırlatan Abdullah Öcalan, dönemin politikasını "planlı şiddetle insan öldürmek, ellerindeki her şeyi almak, onları köleleştirmek, yararlarına buldukları yerleri kolonileştirmek ve kendilerine bağlı yönetim gücü halinde tutmaktır. Dahası: demek ki klasik sömürgecilik anlamında kolonicilik, yaklaşık M.Ö.2000'lerden günümüze kadar gelen bir lanetli tarihe sahip olmaktadır. Baskı, yabancılaşıma ve sömürü iç içe kolonilerde yaşanmaktaydı." şeklinde aktarmaktadır. Yani hükmetme, yayılma ve sömürgeleştirme iç içe gelişerek sistemleşmiştir.

Sömürgeci sistemin kalıcı olabilmek için yayılmaya ihtiyacı vardır. Çünkü sistemin özü, başkalarının emeği üzerinden kendini var etme üzerine oluşmuştur. Daha fazla yayılma daha fazla emeğe el koyabilme anlamına gelmektedir. Dolayısıyla sömürgecilik ve emperyalizm birbiriyle bağlantılı olarak gelişmiştir. "Bir devletin genişleme ve öteki devletlere egemen olma isteği" biçiminde tanımlanır emperyalizm. Sözcük olarak imparatorluk anlamındaki *La imperium* deyiminden türetilen emperyalizm deyimini ilk olarak 1880'lerde İngilizcede "imparatorluk rejimi yandaşlarının öğretisi" anlamında kullanılmıştır. Sözcüğün kaynağı ise Hint-Avrupa dil grubunda *Per* (elde etme) sözcüğüdür." Her ne kadar sözcük olarak 1880'lerde kullanılmış olsa da bu süreci Sümerlere kadar götürebiliriz. Hegemonik uygarlık tarihinde gelişen tüm devlet ve imparatorluklarda yayılmacı karakter kendisini göstermiştir. Güç elde edince önce aldatıcı, sonra sindirici ardından da silindir gibi ezerek biçim veren uygulamalar her uygarlık gücünde yaşanmıştır. İnsanları yerlerinden ederek zorla köleleştirme ve farklı topraklarda çalıştırmak en eski uygulamalardandır. Sömürülen

topraklara insan taşımak çokça uygulanan bir yöntem olmuştur. Sömürülen toprakların yerlilerini zora başvurarak kontrol etme ve yerlilerin başına farklı yöneticiler atamak günümüzde de uygulanan bir yöntemdir. Yerel halk ve diğer topraklardan getirilen halkların birbirine karıştırılarak melezleştirme de yaygın kullanılan bir yöntem olmuştur. Buradan anlaşılacağı üzere yöntem farklılaşsa da amaç değişmemiştir.

Sömürgecilik en yoğun ve sistemli bir şekilde 15. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Yeni deniz yollarının bulunması, pusulanın icat edilmesi farklı kıtalara gitmede önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu dönemki sömürgecilik faaliyetleri çok acılı, trajik ve kanlı geçmiştir. Bu dönemdeki sömürgecilik kölecilik, gelişmiş silahlar ve Hristiyanlık yoluyla yapılmıştır. İngiliz, Fransız ve Portekiz imparatorlukları başta olmak üzere Batı Avrupa ülkeleri, Güney Amerika, Kuzey Amerika, Afrika, Asya ve Avusturalya'da bu yollarla sömürgeleştirdikleri toplumlara, köleleştirdikleri insanlara korkunç acılar yaşattır. Örneğin, 1486-1641 yılları arasında sadece Angola'dan 1.389.000 insan köle olarak Amerika'ya götürülmüştür. Milyonlarca insan sömürgeciliğin insanları köle olarak toplayıp, çalıştırma politikasının kurbanı olmuştur. Yolda ölenler dışında Amerika'ya taşınan insanlar, hayvan muamelesi görmüş, onulmaz işkencelere maruz bırakılmışlardır. Kendi topraklarında kalabilen halklar ise sömürgecinin her türlü şiddet politikası ile baş başa bırakılmıştır. Kendi topraklarında hiçbir hak talep edemez duruma gelmiştir. Ancak sömürgecinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere emeğini onun için harcamak durumunda kalmıştır. Bu işkence sadece emek üzerinde oluşmamıştır. Sömürülen toplulukların kültürleri, yaşayışları aşağılanmış ve kendilerinden utanmaları, sonsuz itaat etmeleri için dehşet verici politikalar uygulanmıştır. Bununla sömürgeci ülkelerde, Amerika ve Avrupa'da bu insanlar kafeslerde sergilenmiştir. Adına insan bahçesi (human zoo) dedikleri bu vahşet, 1958 yılına kadar da sürmüştür. Bunu sömürgeciliğin hangi boyutlarda yaşandığını göstermek için belirtiyoruz. Bugün Moritanya gibi kimi ülkelerde kölecilik resmi olarak yasaklanmış olsa da fiili olarak devam etmektedir. Bunun da ötesinde bugün dünya genelinde köle alıp-satmak garip karşılansa da kölecilik zihniyetin devam etmesi bir çelişki olarak görülmemektedir.

Bu süreçlerde coğrafya, üzerinde yaşayan insanlarla, yer altı ve yer üstü zenginlikleriyle, doğası ve hayvanlarıyla korkunç bir sömürüye tabi tutulmuş, toplu katliamlar yapılmıştır. İnsanlar ve diğer canlılar adeta bir araç, mal haline getirilerek kullanılmış ve kadavra haline getirilmiştir. Bunların bir ruhu, düşüncesi olup olmamasına bakılmadan ruhları yaralanmıştır. Amerika'nın gerçek sahipleri olan

Kızılderililer bugün kalmamış gibidirler. Avusturalya'nın yerlileri olan Aborjin halkı ormanlık alanlarda varlığını korumak için yaşam mücadelesi vermektedir. Yine birçok hayvan türü yaşanan avlanma ve doğa tahribatından dolayı ya yok olmuş ya da yok olmayla yüz yüze kalmıştır. Tüm bu yaşananların bir nedeni de azami kâr kanunu uğruna doğal olanın endüstrileştirilerek sömürüye tabi tutulmasından kaynaklanmıştır. Azami kâr elde etme amacıyla gereğinden fazla mal elde etme ve kâra göre üretim yapma da günümüzde doğa tahribatından dolayı doğanın dengesini bozmuştur, tabi bu insanlar arasındaki ilişki, yaşam biçimine de yansımıştır. Sürekli üretim, azami kâr elde etme istemi insanları bir robot ve karınca haline getirmiştir. Sonuçta açıktır ki sömürgecilik hem yapısal olarak hem de zihin inşası ile kapitalist modernitenin üzerine oturduğu temel olmuştur.

Bu temeli anlamak için zihinsel hegemonyayı, düşüncenin sömürgeleşmesi ve sömürgeleştirilmesi sürecini doğru tahlil etmek gerekir. Düşünce, insanların dünyayı anlamak ve yorumlaması için muhteşem bir nimet. Bir anlamda düşünce oldukça esnek bir yapıya sahiptir; bir düşüncenin gelişip yayılması için; zeminin güçlü olması, iyi örgütlenmesi, fırsatları iyi değerlendirme temel etkenlerdir. Bu durum iyi ve güzel düşünceler için de kötü ve çirkin düşünceler için de geçerliliğini korur. Öyle ki yeni fikirlerin etkili gücü insanların duygularını, ruhunu, düşüncelerini etki altına alabilir ve yaptırım gücü olabilir. Toplumsal yaşamı etkileyen, yönlendiren, düzenleyen, bozan, dağıtan da bu oluyor ve aynı zamanda tarihin akışına yön veriyor. İnsandaki pozitif düşünebilme yeteneği dünyayı anlama, yorumlama ve kültürleşmesine yol açmış, negatif düşünce ise; yeryüzünde hakimiyet kurmaya yönelmiştir. Sömürgecilik de bu negatif düşüncelerin sonucunda gelişmiştir. İnsan gerçekliğinde de bu böyledir. Yani insanda potansiyel olarak iyilik de kötülük de mevcuttur; hangisi daha çok beslenirse o yeşerir. Bundan dolayıdır ki sömürgecilik özellikle zihniyette geliştirilmeye çalışılan bir olgu olmuştur.

Bu sistem “biz ve öteki” ayrımı yapılmadan gerçekleşemez. Biz ve öteki arasında hiyerarşik bir yabancılik ilişkisi kurulduğunda öteki bir tehdit öznesi olarak ya da biz'in hizmetindeki bir nesne olarak konumlandırılır. Dolayısıyla “*Biz ve öteki*” anlayış olarak geliştiğinde sömürünün de temeli atılmış olur. Bu ayrım daha sonra kapitalist modernite ideolojilerinden milliyetçilik ve ırkçılığın da kaynağı olmuştur. Bu ideolojilerde biz hep haklı olan ve değerli olan iken, ötekiyle ilişki milletin veya ırkın çıkarları ekseninde yok etmeye, aşağılamaya veya asimilasyon ve sömürgeleştirmeye dayalı gelişir. Oysa her toplumun kendine özgü farklılıkları ve özgünlükleri vardır. Bu farklılıklar bir üstünlük veya aşağılık te-

razisine konulamaz. İşte sömürgeci zihniyetin oluşturduğu hükmetme düşüncesi, kendisinden başkasını insan yerine koymayan anlayış, farklı toplumları, halkları ele geçirme ve araçsallaştırmayı kendisine hak görmektedir. Onları barbar, gerici, ilkel, çağ dışı kendilerini de medeni, modern, çağa göre, ilerici olarak göstererek yerel halklara dönük saldırılar düzenlenmektedirler. Çağ dışı ve ilkel oldukları düşüncesini yayarak onlara medeniyet götürme fikri günümüzde de sıkça kullanılmaktadır. Yapılan bu barbar saldırılar sonucunda birinci ve ikinci doğa üzerinde her türlü yıkımı uygulamışlardır. Kendisinden başka her şeyi böcek olarak gören zihniyet sömürgeciliği en iyi tarif eden sözlerden biridir. Herkes böcek olarak görüldüğü için üzerinden silindir gibi geçmek egemenler için problem değildir

Bir makine düzeneğini düşünelim, bir parçası bozulursa yerine hemen yeni bir tane eklenir, eğer eklenmezse o makine çalışmaz, işlevsizleşir. İşte sömürgecilik de böylesi bir sistemdir. Tesadüfler sonucu oluşmamıştır yani. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi sömürgecilik sadece fiziksel anlamda gelişmeyip, duygu, düşünce ve ruhta geliştirilmektedir. İnsanın zihnine egemenlik, iktidar ve hükmetme yerleştiğinde artık toplumsal değerler, ahlak, vicdan aşılması gereken bir eşik oluyor. Bunun için sömürge güç nazarında sömürüleni ötekileştirerek aşağılamak kadar, öteki de kendine sömürgecinin gözünden bakmalıdır. Bunun için sömürgeleştirilmiş toplumlara korku aşılamak, kendi gölgelerinden korkar hale getirme sömürgeciliğin olmazsa olmazıdır, insanları aşağı, alt, küçük, basit, sıradan, önemsiz olduğunu hissettirme toplumları sömürgeleştirme ve sömürge sistemini kalıcı kılmak için olmazsa olmazdır. Geçmişten günümüze yaşanan toplu katliamlar, akıl almaz işkenceler, sürgünler, köleleştirmeler başka türlü izah edilemez. Bu temelde sömürgeci sistem insanlık tarihinin karanlık yüzü olmaktadır. Bu karanlık yüz anlaşılıp aşıldıkça insanlık gün yüzüne çıkabilecektir.

İnsanlık tarihinin kadim bir merkezi olan Ortadoğu'da ise geçmişi her ne kadar Sargon'a kadar gitse de Avrupa merkezli yayılmacı sömürgecilik 1880'lerle beraber girmiştir. Buradaki hegemonik uygarlık tarihi kadar bu uygarlığa karşı kültürel direniş tarihinin de köklü olması, özgün dinamiklerin gelişmesini sağlamıştır. Bundan kaynaklı, Avrupa merkezli sömürgecilik, diğer kıtalara girdiği gibi girememiştir Ortadoğu'ya. Daha çok klasik sömürgecilik ve yeni sömürgecilik arasında bir sistem olan mandater rejimler yoluyla sömürgecilik uygulanmıştır. Burada bulunan halkların kendilerini yönetemeyeceği gerekçeyle batılı ülkelere bu ülkelere yönetici atanmış, bazen de bu ülkelere bulunan işbirlikçi kişiler Avrupa okullarında eğitim gördükten sonra bu ülkelere yönetici olarak atanmış fakat kukla bir rejim olmanın ötesine geçememiştir. Bu

topraklar bu yolla sömürülmüş, halk yoksul ve sefil bırakılmıştır. Günümüzde de bu siyaset farklı biçimlerde varlığını sürdürmektedir. Ortadoğu'nun merkezinde yer alan Kürdistan ise coğrafyası ve içinde yaşayan halk ile beraber dört devletin (Irak, İran, Türkiye ve Suriye) sömürüsü altında, yer altı ve yer üstü kaynakları kâr amacı uğruna yok edilmektedir. On iki bin yıllık tarihi sular altında bırakılmakta, bölge halkı savaş ve yıkımla baş başa bırakılmaktadır. Her ne kadar Kürdistan bu devletler tarafından bir sömürge olarak tanımlanmıyor olsa da açık bir sömürge hukuku uygulanmaktadır. 1970'lerde Kürdistan'daki bu adı konulmamış sömürge sistemi Abdullah Öcalan tarafından analiz edilerek hem yapısal hem zihinsel olarak kurduğu sisteme karşı mücadelenin yapıtaşları konulmuştur. Sömürgeci güçlerle mücadele kadar, sömürgeciliğin şekillendirdiği Kürtlüğü parçalamak da hedeflenmiştir. Bu anlamda makinayı işlevsizleştirmek için, sömürge kişiliği parçalanmalıdır. İlk kurşunun nişan aldığı şey sadece sömürgeci güç değil, sömürgeleştirilen kişilik olmalıdır.

Sömürgecilik klasik anlamda artık sürdürülememesinden dolayı günümüzde yeni bir boyut kazanmıştır. Özellikle 1960 ve 70'lerde eskiden sömürge olup "bağımsızlaşan" fakat hâlâ Batı'nın (eskiden bağlı oldukları sömürgeci devletler) etkisi altında olan ülkelerde sömürgecilik bu yeni halleriyle tarif edilmektedir. Eskinin sömürge olan ülkelerinin "bağımsızlaşması", kapitalizmin finans kapital olarak kendisini yenilemesi, küreselleşmenin gelişmesi bu değişimlerin birkaçıdır. Artık eski tarzda sömürme, toprağa bağlı olarak köle emeğinin sömürülmesinden daha karlı yöntemler geliştirilmektedir. Sanayinin gelişmesi ile eski tarzda köle ticareti işlevini yitirmiş, işçileştirme emeğin satılmasına dayalı modern kölelik olarak geliştirilmiştir. Bir ülkeyi işgal edip, yerleşme yerine çok uluslu şirketler yoluyla, yerel işbirlikçiler yoluyla işletmek kapitalist modernite açısından daha az masrafla sürdürülebilir bir yol olarak görülmüştür. Sömürünün özü değişmemekle beraber, biçimsel bir değişime gidilmiştir.

İlk sömürgeleştirme süreçlerini emperyalizm ile birlikte ele almak gerektiğini belirtmiştik. Yeni sömürgecilik ise küreselleşme ile birlikte form kazanmaktadır. Yeni dönemin ideolojik formu olan küreselleşme, ekonomik, siyasal nitelikli bir kavram olup hukuk, insan haklarını içine alan çok boyutlu bir özellik taşır. Demokrasi, özgürlük, insan hakları gibi kavramların evrenselliği adı altında sürdürülen kültürel ve ideolojik yayılmacılık ile sömürü devam etmektedir. Eskiden vahşi ve gayri medeni denilenlerin yerini şimdi "teröristler" aldı. Hegemon güçler kendilerine tehdit olarak gördükleri güçleri terörist ilan ederek kırmızı listeye almaktadırlar. Eskiden sömürgecilerin gözünde vahşiler ve barbarlar neyse günümüzde de sömürmek istediklerine terörist yaftası takılıp

aynı sömürü mekanizması işletilmektedir.

Bu küreselleşmeyi sermayeyi dünyada serbest dolaşımı sağlayabilmek için bütün ekonomik engelleri ortadan kaldırarak, tek tek ulus-devletlerdeki pazarları bütünleştirmek yoluyla küresel bir piyasa oluşturma süreci olarak da tanımlayabiliriz. Kapitalist sistem üretim fazlasını kendisine yeni pazarlar açarak ihraç etmektedir. Bunu da küreselleşme yoluyla yapmaktadır. Artık devletleri aşan ulus üstü şirketler dünyaya istedikleri gibi yön verebilmektedirler. Eskiden toprakta çalışması için getirilen köleler yerine nüfusu fazla ve fakir olan ülkelerde şirketler açıp ucuz iş gücü ile insanlar modern köleler olarak çalıştırılmaktadır. Bu emeğin kaymağını egemenler yerken, emekçiler karın tokluğuna çalışmaktadırlar. Sömürgecilerin bütün doğal, toplumsal kaynakları sömürdükten sonra çekilirken arkalarında bıraktıkları; halklara yoksulluk, bağımlılık, az gelişmişlik, yozlaşma, savaş, asimilasyon, hastalıklar, harap olmuş topraklar ve trajik hikayelerdir. Eskinin sömürgeleri olan küresel güneyin içinde boğulduğu borç, bağımlılık, derin yoksulluğa baktığımızda bunu çok rahatlıkla görebiliriz.

Siyasi olarak günümüzde her ne kadar bağımsızlıktan söz ediliyor olsa da öyle bir şey olmadığını yaşanan durumlardan görebilmekteyiz. Ne siyasi, ne ekonomik, ne askeri alanda bağımsızlıktan söz edemeyiz. Küreselleşmenin de etkisiyle beraber dünya üzerinde birbirinden artan etkilenme ve bağımlılık bunu göstermektedir. Covid-19 gibi salgınlar tüm dünyayı etkiliyor. Dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan bir savaş herkesi etkiliyor.

Bir diğer husus ise eskiden Batı'nın sömürgesi olan ülkelerin şimdi "bağımsız" olsalar bile hala Batı'ya bağlı olarak yaşamalarıdır. Bu bağımlılık düşünsel, ruhsal ve yaşamsal boyutta sürmektedir. Bu bağımlılık hali ideolojik olarak ilerlemecilik, modernizm düşüncesiyle beslenmektedir. İlerlemecilik, biz ve öteki ayrımını küreselleştirmiş durumda. Ötekinin aşağılık hissinden kurtulma yolu, Batı'nın değerleriyle bütünleşme kabiliyetine bağlanmıştır. Batıya özenme, onun gibi olma, yaşam tarzını beğenme ve tercih etme, dilini konuşma, okullarına gitme vb. uzatılabilecek bir liste ile bu ötekinin kendinden kurtulma çabası kendini dışa vurmaktadır. Günümüzde dünyanın her neresinde olsa da Batı'ya özenmeyen ya da Batı'yı ilerici görmeyen insan sayısı azdır. Siyasal ve ekonomik olarak gelişmekte olan ülkeler, az gelişmiş ülkeler diye sınıflandırılan bu bağımsız devletlerin, gelişmiş Batı'yı yakalamak için yapmaları gerekenler hazır reçeteler olarak sunulmaktadır. Batı, bu anlamda hegemonyasını siyasal, ekonomik ve kültürel olarak kurumsallaştırarak sürdürmektedir. Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Bankası, Uluslararası Kredi Fonu (IMF), NATO gibi kurumların yanı sıra, kültür-sanat-düşünce alanındaki markalaşmayla küresel sö-

mürgecilik mekanizması işletilmektedir.

Yeni oluşturulan bu sistem artık insanları köle olarak taşıyor ama herkesi bulundukları yerde köleleştiriyor. Ulus-devletler yoluyla toplum “demir kafese” alınarak sömürülmektedir. Bu demir kafeslere kapatılan toplumların yaşamlarını sürdürme kabiliyetlerini yok ederek, hem içeride hem dışarıda korkunç bir sömürge sistemi kurgulanmıştır. Bunun için bir yandan ulus-devlet milliyetçiliği harlanmakta diğer taraftan küresel vatandaşlık söylemiyle kafesinin dışına özleme dayalı bir hayal yaratılmaktadır. Oysa sermaye için ortadan kalkan sınırlar, insanlar için birer ölüm kapanına dönüştürülmektedir. Bu kafeslerden kaçarak kapitalist modernitenin merkezlerine akın eden insanlar, küresel sistemin yeni ötekileri olarak milliyetçiliğin yeniden tesisine kurban edilmektedir.

Yeni sömürgecilik sağlık, eğitim, savunma, ekonomi, siyaset, medya ve yaşamın diğer tüm alanlarında kendisini örgütlemektedir. Azami kâr uğruna en hayati olan ihtiyaçlar dahi piyasalaştırılarak yaşam harabeye çevrilmektedir. Ekonomiyi paraya indirgeyerek çok zengin olma, bu uğurda yer altı, yer üstü kaynaklarını insan emeği ile viraneye çevirme sonucunda yaşanacak mekanlarımız kalmamış gibidir. Bundan dolayıdır ki yaşadığımız dünyanın kaynaklarını tükettikten sonra dünyanın en zengin insanları artık Mars’ta koloniler kurmaya ve farklı yaşam mekanları aramaya koyulmuşlardır.

Yeni oluşturulan bu sistem artık insanları köle olarak taşıyor ama herkesi bulundukları yerde köleleştiriyor. Ulus-devletler yoluyla toplum “demir kafese” alınarak sömürülmektedir. Bu demir kafeslere kapatılan toplumların yaşamlarını sürdürme kabiliyetlerini yok ederek, hem içeride hem dışarıda korkunç bir sömürge sistemi kurgulanmıştır

Bu kârı arttırmanın, yeni sömürü imkanları açmanın aracı olarak derinleştirilen bir diğer ideoloji bilimcilik olmaktadır. Yeryüzünün hammadde kaynağı olarak talan edilmesinin, insan sağlığının bir deney alanı olarak kullanılmasının, uzayın kolonileştirilmesinin ilerleme uğruna alkışlanması garip görülmektedir. Biyolojik ve nükleer silah denemeleriyle insan da dahil milyonlarca canlının hayatı gözden çıkarılmaktadır. Tıpkı Amerika’ya köle olarak taşınan insanların katledilmesinde olduğu gibi zaiyat olarak görülmektedir. En son Covid-19 salgınında gördüğümüz gibi önce hastalık yayıp, sonra ilaçlar üretilip insanları kurtarıyor imajının ve-

rilmesinde olduğu gibi toplum sağlığı azami kâr uğruna harcanmaktadır.

Yeni sömürgeciliğin de yenisi olan bio-iktidar çok tehlikeli bir şekilde yaşam üzerinde etkili olmaya başlamıştır. Bio-iktidar, yani kişinin iktidarı kendinde içselleştirerek gereklerini yerine getirmesi hali, bilişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla farklı bir aşamaya geçmiştir. Sanal dünyalar yaratılarak insanların gerçek yaşamdan kopması ve simulakr (gerçek olmayan ama gerçekmiş gibi yansıtılan görünüm) bir dünyada yaşamasına neden olmuştur. Geliştirilen yapay zekalar, insan ve hayvan kopyalamalar bilimciliğin vardığı tehlikeli noktayı göstermektedir. Geliştirilen yapay zekalara insan hafızaları kopyalanarak insanların hafızalarına müdahalede bulunmaktadır.

Yeni sömürgeciliğin kendini üzerine kurduğu ideolojik araçlardan bir diğeri de cinsiyetçilik. Geçmişten günümüze kadınlar üzerinde kurulu olan erkek tekeli yeni sömürge düzeninde de varlığı sürdürmektedir. İşçi dünyaya getirip yetiştirme, ucuz işgücü, piyasayı düşürme, reklamlarda kullanılma vb. yollarla kadın, sistemin sürdürülebilmesi uğruna tam metalaştırılarak kullanılmaktadır. Bugün hala dünyanın en ucuz ve hatta en değersiz emeği kadın emeği olarak görülmektedir. Covid-19 sürecinde de gördük ki en çok işten çıkarılanlar, işsiz kalanlar kadınlar oldu. Bakım yükü en çok omuzlarına yüklenenler kadınlar oldu. Emeğin kadınlaştırılması kavramının bu yüzyılın popüler kavramlarından olması tesadüf değildir. Gerçekten de çağımızda duygu, düşünce ve ruhsal olarak kadın korkunç sömürgeleşmeyi ve tam bir çıkmazı yaşamaktadır.

Sömürgeciliğin en genel hatlarıyla değinmeye çalıştığımız bu yıkımı karşısında Sargon’dan günümüze kadar çok güçlü direnişler geliştirilmiştir. Bu direnişler sayesinde sömürgecilik sınırlandırılmış, sömürgeci güçler pek çok kez yenilgiye uğratılmıştır. Sömürgeciliğe başkaldırı, kölecilik karşıtı hareketlerden ulusal kurtuluş hareketlerine, ekolojik hareketlerden savaş karşıtı hareketlere kadar pek çok hareketin mayasını atmıştır. İngiliz, Fransız ve Portekiz sömürge imparatorlukları 20. yüzyılın başlarına kadar hâkim olmuş, bu sömürge imparatorluklarının yanı sıra İtalya, Almanya gibi ülkeler de sömürgeleştirme sürecine dahil olmuştur. Latin Amerika’da 18. yüzyıla kadar uzanan, diğer yerlerde 20. yüzyılın başlarında etkisini artıran sömürgecilik karşıtı mücadele günümüze kadar bir yandan siyasal bağımsızlık bir yandan ise ekonomik-kültürel bağımsızlık-özerklik istemine dayanmıştır. Direnişin ulusal bağımsızlık şiarıyla örgütlendiği sömürgeleştirilmiş ülkelerde, bağımsızlık sonrası farklı ideolojik tutumlar açığa çıkmıştır. Bağımsızlık sonrası milliyetçiliğin (postkolonyal milliyetçilik) öne sürülmesi gibi, sömürülen ülkeler arasında enternasyonal politik dayanışmanın örgütlendiği örnekler de açığa çıkmıştır. Bu farklı politik tutumlar, teorik tutumların

da farklılığını getirmiştir. Özellikle 21. yüzyıl açısından, sömürge sonrası ülkelerde gelişen (antikolonyal teori) düşünsel çalışmalar, yeni sömürgeciliğin tahlil edilmesinde önemli bir altyapı oluşturmuşlardır.

Sömürgecilik karşıtı düşünce, politik olarak Afrika-Asya Dayanışması, Bağlantısızlar Hareketi, Üçkıtı Hareketi (Asya, Afrika ve Latin Amerika) gibi oluşumlarla sömürgecilik eleştirilerini pratikleştirmiştir. Postkolonyal teori ise sömürgecilik sonrasında ulusların egemen uluslarla eşitlenmesi temelinde kalkınmacı, modernist, milliyetçi politikaları özümsemiştir. Günümüzdeki yeni sömürgeciliğin kalkınmacı politikalar yoluyla bağımsızlık kazanmış ülkeler üzerindeki hegemonyasını sürdürdüğünü düşünürsek, postkolonyal teorisinin analizlerindeki sorunu da görmüş oluruz.

Latin Amerika’da Zapatist hareketin öncülüğünü yaptığı sömürgecilik karşıtı mücadelenin küresel kapitalizm eleştirisi, Güney Asya’da gelişen yerel ve küresel diyalektiğini esas alan mücadele ve doğa talanının eleştirisi, Afrika’da Etiyopya’yla başarılabileceğine inanılan sömürgecilik karşıtı direnişin Afrika’nın bütün ülkelerini özgürleştirme hedefi (Pan-Afrikanizm), Cezayir devrimin öncülük ettiği şiddeti hem sömürge kişiliğine hem sömürgeciye yöneltme stratejisi, Abdullah Öcalan’ın öncülüğünde gelişen Kürdistan devriminin demokratik ulus-dünya demokratik halklar konfederalizmini inşa hedefi... Bunlar ve daha sayamadığımız pek çok sömürgecilik karşıtı teori, strateji ve politikanın küresel dayanışmanın, enternasyonal mücadelenin güçlü örgütlenmesi ile başarıya ulaşacağını öngörebilecek kadar mücadele deneyimi biriktirmiş durumdayız. Bugün küresel güney olarak adlandırılan (bir zamanların sömürge dünyası-üçüncü dünya) sömürgeciliğin talanına maruz kalagelen toplumların özgürlük sorunu ancak sömürgeciliğin askeri, siyasal, ekonomik, zihinsel ve kültürel yönlerinin bütünlüklü çözümlenmesi ve enternasyonal mücadelenin güçlenmesi ile aşılabılır.

21.yüzyılda böylesi bir mücadelenin gelişmesinin koşulları birçok yönden oluşmuştur. Gelişen teknoloji ve bilişimin olumsuz yanlarıyla beraber mücadele dinamikleri açısından pozitif değerlendirilebilecek yönleri de mevcuttur. Dünyanın diğer ucunda yaşanan olayları anında öğrenme, refleks gösterme, insanlar arasında yaşanan dayanışma sayesinde sistem bir zorlanmayı da yaşamaktadır. İnsanları insan yapan vicdani ve ahlaki değerler, sistem karşısında kendi varlığını koruma mücadelesine dönüşmüştür. Yine yaşanan bu değişimlerle beraber toplumlar kendi farklılıklarının farkına varmakla birlikte milliyetçiliğin sömürgecilikle ilişkisi mahkûm edilmektedir. Herkesin moda adı altında birbirine benzediği bir ortamda karşıdan gelen yabancı, yabancı olarak algılandığında kendisinin farklılığı bilince çıkarılır. Karşıdan gelen söz konusu yabancı reddedildiği oranda

farklılığın farkına varılır. Yani günümüz dünyası hem benzeştirici hem de kendi farkını anlama ve koruma da belli bir rol oynamaktadır. Kültür kendisini ne kadar koruyabilir ve geliştirirse varlık olarak kendisini sürdürebilir. Bu anlamda bugün en uç düzeyde yaşanan sömürgeci sisteme karşı durma ancak farklılıkların birliğini ve eşitliğini esas alan bir farkındalığı koruyarak gerçekleştirilebilir. Zirveden sonranın geriye düşüş olduğu bilinen bir gerçektir. Toplumlar arasında gelişen karşılıklı dayanışma, toplumsal duyarlılık, kadın hareketlerinin yükselen çıkışları, insan hakları, demokrasi ve özgürlükçülüğün günümüzün yükselen değerleri olmaları önemli çıkış noktalarıdır. Bu anlamda 21. yüzyıl insanlık için yeni bir umut çağı olabilir.

Tarihsel Aşamalarda Cinsiyetçilik Sömürgecilik ve Bunlar Temelinde Kadında İnşa Edilen Kölelik Kodları

Gönül Kaya

İnsanlık tarihinde sömürgecilik, cinsiyetçiliğin ve iktidarcılığın iç içe inşasıyla ve bu temelde kadının köleleştirilmesiyle başlar. Adına ister uygarlığın kölecisi, feodal, kapitalist çağı diyelim, hepsindeki iktidarcı-devletçi-sömürgeci gerçeklik kadının ilk sömürgeleştirilen insan, ilk köle halk-toplum-cins olmasına dayanmaktadır. Sömürgecilik bu anlamda ilk olarak, cinsiyetçilik ve iktidarcılık temelinde kadın üzerinde inşa edilmiştir.

Egemen erkeğin kadın üzerinde inşa edilen tüm hükümler ve sömürü kodları, sonrasında insan-toplum-doğa ve halklar üzerinde inşa edilen kodlar olarak devam etmiştir. Tüm sömürgeleştirmelerin doğuş kaynağı, kadın üzerinde geliştirilen cinsiyetçilik ve sömürü olmaktadır. Bu sömürünün süreklileştirilmesi, bugüne kadar bir sistem haline gelmesi bize 5000 yılı aşan bir sömürgecilik tarihini anlatmaktadır. Bu yüzden kadın zihninin, ruhunun, duygusunun, aklının ve bedeninin sömürgeleştirilmesi, toprakların, kültürlerin, halkların sömürgeleştirilmesi demektir. Kadının bir insan-bir cins olarak sömürgeleştirilmesi sadece kendisiyle sınırlı kalmamıştır. Her çağda bu kimlik, sömürgeleştirilen topraklarla, sömürgeleştirilen halk ve uluslarla tekrar tekrar köleleştirilmiş, tekrar tekrar zihniyetinden bedenine kadar sömürgeleştirilmiştir.

Toplum-halk-doğa talanının kökü olan kadının yitirilişi daha derin bir tarihsel acı ve vahşet olarak tarihin en uzun ve kesintisiz savaşını ifade etmektedir. Bu anlamda da en uzun süreli ve sömürgeleştirme tarihi kadın üzerinden yürütülmektedir. Erkek egemenlikli sistem, kadın üzerinde uyguladığı sömürgeleştirme yol ve yöntemlerini, toprakları ve halkları sömürgeleştirirken de uygulamaktadır. Bu nedenle sömürgecilik, cinsiyetçilik ve iktidarcılık arasındaki ilişki, birbirini etkileme değil, direkt birbirini var etme olarak şekillenmiştir.

Kadına yönelik sömürgeci politikaların, yine genel olarak da sömürgeciliğin yaratıcısı egemen erkeklerdir. Kadına uygulanan sömürgeci politikaları anlamak için tarihsel bulguları ve anlatımları incelediğimizde; kadının hem bir cins hem bir insan olarak uzun bir hazırlık süreci temelinde birçok toplumsal güç merkezlerinden düşürüldüğünü görüyoruz. Erkek hegemonyacılığını sağlamayı amaçlayan bu politikalar ilk ve en yoğun olarak ideolojik-düşünsel, zihniyet alanında inşa edilmiştir. İlk sömürgeci erkekler olan Rahipler-şamanlar MÖ 4000'lerden başlayarak bugüne kadar gelecek olan erkek egemenlikli sömürgeci uygarlığın tohumlarını önce zihinlere ektiler. Yaklaşık 2000 yıl boyunca doğal toplum uygarlığının temeli olan kadın değerlerine dönük bir karşı devrim sürecini yürüttüler. İnsanlık tarihinin %98'ini ifade eden komünal toplum ve kadının etrafında yükselen tüm maddi-manevi değerlere el koymanın, bunları egemen erkeğin sömürüsüne açmanın yolu, maddi ve manevi toplumsal bir güç olan, düşünce-söz-karar ve uygulamada başat olan kadının düşürülmesini merkezine alan bir sistem inşasını gerçekleştirdiler. Erkek rahip ve şamanlar bu anlamda tarihin bilinen ilk zihniyet inşacıları-özel savaş dairesi elemanları olarak kadının tüm toplumsal kutsallarının altını oymayı hedeflerler.

Kadının sömürgeleştirilmesinin öyle kolay olmadığını mitolojik anlatımlardan anlıyoruz. Tanrıça İnanna ve Enki arasındaki savaşta bunu görmek mümkündür. Enki, doğal toplumun toplumsallık, tarım, bilim, sanat, kültür, ahlak, ekonomi, politika gibi yaratımları olan 104 Me'yi ele geçirmek için erkek kurnazlığını ve gücünü sergiler. İnanna "cennetin kadını" anlamına gelmektedir. Kimsenin ele geçiremediğidir. Kimseye boyun eğmeyendir. İnanna'nın kenti Uruk kadın uygarlığının vücut bulduğu mekândır. Eridu ise kurnaz erkek tanrı Enki'nin kentidir. Bu kentte hâkim olan egemen erkeğin ev düzeni olan El ubeyd kültürüdür. Bu 2 kent, tarihin bilinen ilk savaşına, ilk sömürge savaşına ve buna karşı verilen direnişe tanıklık eder: Enki'nin kutsal 104 Me'yi çalmak için İnanna'nın kentine saldırdığı savaştır bu. Bu savaş, uzun süreli bir anti-sömürgecilik direniş geleneğinin başlangıcını da ifade etmektedir. MÖ 3000'lerde Uruk kenti düşer.

Uruk'ta ilk sınıflaşma, ilk köleleştirme, ilk sömürgeleştirme kadın üzerinden geliştirilir.

Kadının sömürgeleştirilmesine karşı büyük direnişlerin olduğunu yine mitolojik anlatımlardan anlıyoruz. Tanrıça Tiamat ve Tanrı Marduk'un arasındaki mücadeleyi anlatan Enuma Elish mitolojik anlatımı oldukça öğreticidir. Egemen erkek gerçekliği burada toplumsal yaratım kaynağı ve gücü olan kadını yenmek için erkek ittifakını kurar, savaş yöntemiyle kadının düşünce-sezgi-duygu ve yaratıcılık gücünü hedefler, saldırır ve onu parçalar. Enuma Elish mitolojik anlatımına "Mezopotamya'nın Yaradılış Destanı" derler. Aslında Mezopotamya'da kadının kaybedişi üzerinden yaratılan, cinsiyetçi-iktidarıcı-sınıflı uygarlığın ve sömürgeciliğin destanı demek daha doğru olacaktır. Bu da kadının, toprakların, kültürlerin, halkların yitiriliş tarihinin başlangıcıdır.

Egemen erkek sisteminin kurnaz rahipleri kadına yönelik sömürgeleştirme yöntemi olarak sadece kaba savaş, işgali uygulamadılar. Bunlar kurdukları zigguratlarda ilk olarak kadınları eğitirler. Toplumu yaratan, bir irade olarak esas alınan kadını sadece fiziki olarak yenilgiye uğratmak yetmez. Kadını El Ubeyd ev düzeninin içine çekmek, sistemiçileştirmek hatta onun gönüllü uygulayıcı ve uysal sürdürücüsü haline getirmek, kadının tarihsel sömürgeleştirilme politikaları içindeki en kurnazca ve en sonuç alıcı boyutu ifade etmektedir. Kadını sistemiçileştirmek onu teslim al-

Enuma
Elish mitolojik
anlatımına

"Mezopotamya'nın Yaradılış
Destanı" derler. Aslında
Mezopotamya'da kadının kaybedişi
üzerinden yaratılan, cinsiyetçi-ikti-
darıcı-sınıflı uygarlığın ve sömürge-
ciliğin destanı demek daha doğru
olacaktır. Bu da kadının, toprak-
ların, kültürlerin, halkların
yitiriliş tarihinin
başlangıcıdır.

maktır, ona boyun eğdirmektir. Onun iradesine, kendisi hakkındaki söz ve karar verme gücüne, kadının maddi ve manevi yaratımlarına el konulmasıdır. Sömürgecilik de bu değil midir? Erkek egemenlikli sistem inşası, kadının müthiş ve korkunç düşürülmesine, cinsiyetçilik temelinde yaşamın yeniden kodlanmasına, kadının ve ardından toplumun bunu içselleştirmesine dayalı geliştirilir.

Erkek ev ve toplum düzeninin temel kurumlaşmaları olan özel mülkleştirme, evlilik, erkekten yana aile inşasının yanında bunlara uyum sağlayan kadını inşa etmek de en temel çalışma olur. Bu noktada tarihsel olarak çarpıcı bir kurumlaşma olan musakkatinler kadının sömürgeleştirilmesinde, cinsiyetçiliğin

kadın üzerinden inşasında karşımıza çıkmaktadır. İlk oluşumunda kadın mabetleri olarak inşa edilse de kadının devletçi-sınıflı uygarlığa hizmet etmesi için eğitildiği yerlere dönüşür. Sümerler döneminde Nippur kentinde tahminen MÖ 2500'lerde ortaya çıkmıştır. Kadının erkeğe sunulduğu mekânlardır buralar. Tarihte ilk genelevler olarak bilinir. İlk oluşum süreçlerinde, bu tapınaklarda topluma bilgileriyle güç veren kadın rahibeler, erkeğin egemen oluşuyla beraber üst sınıftan erkeklere hizmet eden hale getirilirler. Dışarıda "özel ev" içine hapsedilen kadın, erkeğin özel malı olurken buradaki kadın erkeğin "genel malı" haline getirilir.

Kadının sömürgeleştirilmesi sadece kentlerdeki kadınlar üzerinden gerçekleştirilmez. Kent içinde egemenliğini sistemleştiren, kurumlaştıran rahip-kral-asker erkek, kent dışına dönük egemenliğini yayma yani sömürgeci yayılımını en çok ve ilkin doğal toplum uygarlığının kadın-anacıl toplumlarına saldırıları üzerinden gerçekleştirir. Bu toplumların kadınlarına el koymak, onları kentlerde köleleştirmek erkek sömürgeciliğinin temel politikası olur. Kadın üzerinden toplumsallıklarını güçlü tutan ve direnen etnisitelerin kırılması, köleleştirilmesi kadınların kırımından geçmektedir. Toplumsal direnç merkezi kadın etrafında yükselen yaşam, düşünce sistemidir. Bunu düşürmek için kadını düşürmeyi hedeflerler. İktidarıcı-sınıflı erkek uygarlığı, kadına karşı cinsiyetçiliğe dayalı bu sömürgeci-talancı saldırıları bu uygarlığın kendini yaratma, var etme saldırısı olmaktadır.

Tarihe 1. cins kırılması olarak geçen dönem kadının hem ideolojik hem de fiziki saldırılarla köleleştirildiği, kadının toplumsal-düşünsel-politik vb. alanlardan koparıldığı, bastırıldığı, soykırım temelinde kırma uğratıldığı bir dönem olmuştur. Kadında ve dolayısıyla komünal toplumsal uygarlıkta bir kırılma yaratan erkek egemenlikli uygarlık, sömürgeci yayılmacılığını cinsiyetçi ideolojisine dayanarak sürdürmüştür. Bu dönemin dinlerinde çok tanrıcılık olsa da egemen erkekten yana tekçidir, erkek tanrı-ları-yı merkezine almaktadır. Siyaset tekçidir, erkek kralın hakimiyeti esas alınmaktadır. Ekonomi tekçidir, üretime el koyan sömürgeci erkeğin hakimiyetine dayalıdır. Yasalar tekçidir; erkek tanrının ve kralın koyduğu suç ve ceza tanımlarına dayanmaktadır. Aile tekçidir, erkeğin reisliğine dayanmaktadır. Bu anlamda sömürge savaşlarında amaç, erkek uygarlığını kadın uygarlığına dayanan toplumları işgal ederek, soykırımdan geçirerek sömürgeleştirmektir.

1. cinsel kırılma süreci kadının kaybediş tarihinin hem başlatıldığı hem de binlerce yıla varan sonuçları yaratan köklerin saklı olduğu bir dönemi ifade etmektedir. Cinsiyetçi sistemin inşası ile sömürgeciliğin inşası iç içe, birbirini yaratır

şekilde gerçekleştirilmiştir. Yaratılan bu cinsiyetçilik ve sömürgecilik, sadece kadını ve ardından toplumdaki erkeği, doğayı sadece kaba bir talana ve sömürüye açmamıştır. Esas üzerinde durmamız gereken, sayısız mitoloji-din-felsefe ve bilim alanında yüzlerce yıldır nice teorilere, nice yorumlara rağmen çözümlenemeyen toplumsal sorunların temel başlangıcı kadının nasıl da sistemin kadını haline getirildiğidir. İnsan olarak kadın, onun etrafında oluşan yaşam ve uygarlıktaki en büyük kaybediş, kadının iktidarcı-sınıflı-devletli uygarlığın 'kadını' haline getirilmesidir.

Bugün dahi temel devrim sorunlarının başında gelen "sistemiçileşme-sistem dışına çıkma-sistem karşıtı olmanın" başarılması, ilk önce kadının düşünsel-duygusal-ruhsal-bedensel olarak nasıl parçalandığını, nasıl toplumsal güç kaynağı olmaktan çıkarıldığını, nasıl ilk sınıf-ilk köle insan haline getirildiğini ve nasıl "kadınlaştırıldığını" çözümlenmekten geçmektedir. Çünkü her bir kadında inşa edilen bir sistem olmuştur. Her bir kadında düşünce-duygu-ruh ve beden bütünselliğinin parçalara ayrılması, her birinin nesneleştirilmesi ile birlikte her bir kadında cinsiyetçilik temelinde sömürgecilik başlatılmıştır.

Tarihsel toplumsal süreçler ister köleci ister, feodal ister kapitalist diye isimlendirilsin, hepsinin temelinde farklı yöntemlerle (ister mitolojik, dini, felsefi, bilimsel olsun) tekrar tekrar üretilen cinsiyetçilik, iktidarcılık ve kadının

sömürgeleştirilmesi yatmaktadır. Erkek egemenlikçi sistem güçleri kendi varoluşunu, büyümesini kadının

ve onun etrafında yaratılan toplumsal değerlerin

nesneleştirilmesinin sürdürülmesine, kadın bütünselliğinin her seferinde parçalanmaya tabi

tutulmasına ve tabii ki bu sömürgeci sistemi

ayakta tutacak köle kadın ve köle erkeğin

sürekliliğine borçludur. Savaş-şiddet

bunun etrafında geliştirilmiştir. Soykırım-

tecavüz kültürü bunun etrafında geliştiril-

miştir. Kullaştırma-boyun eğdirme-teslim

alma bunun etrafında geliştirilmiştir. En

korkunç sonuçların başında ise; yaşadığı

zamana yayılmış soykırımı, tecavüze, par-

çalanmaya, bastırılmaya, yok sayılmaya

inandırılmış, buna alıştırılmış" ve bunu olması

gereken bir kader olarak gören köle kadın ger-

çekliğinin ve kişiliğinin yaratılması olmuştur.

Esas

üzerinde durmamız

gereken, sayısız mitoloji-din-

felsefe ve bilim alanında yüzlerce

yıldır nice teorilere, nice yorumlara rağ-

men çözümlenemeyen toplumsal sorun-

ların temel başlangıcı kadının nasıl da

sistemin kadını haline getirildiğidir. İnsan

olarak kadın, onun etrafında oluşan

yaşam ve uygarlıktaki en büyük kaybe-

diş, kadının iktidarcı-sınıflı-devletli

uygarlığın 'kadını' haline ge-

tirilmesidir.

Toplumdaki erkeğin, bu kadın gerçeğinin tepesindeki sahte iktidar ve bekçi-gar-diyan köle olarak şekillendirilmesidir.

1. Cinsel kırılma süreci öncesinde Ana-Kadın Tanrıça'ya yapılan övgüler onun toplumsal değişim dönüşüm gücünü öne çıkarmaktadır. Tanrıça şahsında tarif edilen toplumsal kadın kimliği, kadının kişilik özellikleridir. Kadın ve toplum henüz yitirilmemiştir.

İşte birkaç örnek:

"Kararları veren, her şeyin Tanrıçasına, Yakarıları kabul eden Gökyüzü ve Yeryüzünün Ulu Kadınına; Karışıklıkları yatıştıran Ece İştah. Göklerin Ecesi'ne, Evren'in Tanrıçası'na, korkunç Kargaşa'da yürüyüp Sevi Yasası'yla yaşam getiren Kişi'ye; Kargaşa'dan Uyum getirdi bize; elimizden tutup sen çıkarttın bizi Kargaşa'dan." , "İşitin ey ülkeler. Ece Nana'ya düzülen övgü-leri; Göklere çıkartın övgülerinizle Yaratıcı-Ana'yı; yüceltin saygınlığını, yükseltin Onun şanını, yakın durun bu güçlü Kadın'a..."¹

Kadınların 1. cinsel kırılma süreci öncesi kişilik ve kimlik tarifleri onların maddi ve manevi olarak gerçekleştirdikleri toplumsal yaratımları üzerinden tarif edilir. Tanrıça sembolü bunun en üst toplumsal ifadesi ve adeta toplumun altında ortak-komünal yaşamını inşa ettiği bir çatı, bir şemsiyedir. Aynı gökyüzünün altında birlikte eşit yaşamak gibi... Gökyüzü, Tanrıça'nın manevi yaratımlarını, yeryüzü ise onun maddi yaratımlarını sembolize eder. O hiç kimseye (özelde erkeğe) ait olmayan, herkesin kendini onda olur kıldığı ve bulunduğu bir varoluş alanıdır.

"Hindistan'da Tanrıça Sarasvati ilk abecenin buluşcusu olarak ululanırken Kelt İrlanda'sında Tanrıça Brigit dilin koruyucu tanrısı sayılıyordu. Kitaplar, yazı sanatıyla, kil tabletleri ilk bulan kişi olarak Sümer'de Tanrıça Nidaba'ya saygı gösterildiğini açıklıyordu. Nidaba, bu konumda sonradan yerini alan bütün erkek tanrılardan daha önce görülüyordu. Sümer cennetinin yazmanı bir kadındı. Ama en önemlisi şu ana kadar bulunmuş yazılı dillerle ilgili ilk örneklerin kazıbilimsel kanıtlarıydı; beş bin yıl önce yazılan bu örnekler Sümer'de, Erech'deki Cennet'in Ecesi tapınağında bulunmuştu. Yazının hep bir erkek tarafından bulunduğu söylenegelmiş ve böyle tanımlanmış olsa da sözünü ettiğimiz etmenler bileşimi ıslak kile ilk anlamlı imleri basan kişinin kadın olduğu konusunda en inandırıcı kanıtları ortaya koymaktadır."²

¹ Merlin Stone, *Tanrılar Kadıncı*, İstanbul: Payel Yayınevi, 14.

² Merlin Stone, age., 34.

Kadının Tanrıça olarak betimlendiği ve toplumsal önder olarak kabul gördüğü süreçlerin en çarpıcı özelliği, bu betimlemelerde kadına ideolojik-düşünsel önder olarak gösterilen kabuller olmaktadır. Kadın, toplumsal bir bilgi olarak kabul edilmektedir:

“Tarihöncesi ve en eski tarihsel dönemlerde kadınların düşünme yetilerine ve zekâlarına yönelik tutumların, bugünkü çağdaş imgelerden ne denli uzak olduğunu görmezden gelemiyordum; çünkü o zamanlar hemen hemen her yerde Tanrıça, bilge danışman ya da yalvaç olarak yüceltiliyordu. İrlanda’nın Hristiyanlık öncesi söylencelerinde Keltli Cemdwen Akıl ve Bilgi Tanrıçasıydı; Yunan-öncesi dönemdeki tapınaklarda tanrısal esin bilgeliğini, Tanrıça Gaia’nın kadın din görevlileri dağıtıyordu; Yunanlı Demeter’le Mısırlı İsis’eyse erdemli bilgeliğin, öğüt ve adaletin dağıtıcısı ve yasa düzenleyicisi olarak yakarılıyordu. Mısırlı Tanrıça Maat, Evrendeki düzeni, ritmi ve doğruluğu simgeliyordu. Mezopotamyalı İhtar Halkların Kadim Yöneticisi, Yalvaç (peygamber), Öksezi Tanrıçası adıyla anılıyordu; İhtar’a tapınan Nemrud kentiyile ilgili kazıbilimsel kayıtlarsa kadınların mahkemelerde yargıç ve hukuk görevlisi olarak hizmet verdiğini açıklıyordu.”³

Tüm bu anlatım ve tespitler bize bir kez daha şunu göstermektedir ki, egemen erkek sisteminin en yoğun saldırılarla yıkması gereken kadın mekanlarından önce kadının bu toplumsal kimliği-ilkeleri, onun toplumca kabul edilen gücüyü. Bu açıdan 1. Cinsel kırılma süreci oldukça uzun bir süreci ifade etmektedir. Cinsiyetçiliğin inşası, sınıfsallığın ve iktidarcılığın yükseleceği zemin yapılmıştır. Her kadın şahsında kırılan Tanrıça kimliği-kadının toplumsal yaratım gücü-kendine olan özgüvenidir. İlk savaş, ideolojik savaş, zihniyet savaşı olmuştur. Bu savaş, üstüne eklenen yeni eklerle günümüze dek sürdürülmektedir. Her kadın, ana karnından başlayarak her yaş çağında mutlaka 1. cinsel kırılma uğratılır. Tarihsel cins kırımı tekrar tekrar hatırlatılır. Soykırım travması tekrar tekrar yaşatılır. Kadın ruhu-düşüncesi-duygu ve bedeni üzerinde kurulan bu kırımın kendisi, sömürgeciliktir.

Bugün kadın olarak tespit ettiğimiz, yaşadığımız, kadın devriminin en temel amacı olan sömürgeleştirilmiş kadınlığı özgürleştirmek için 1. cinsel kırılma sürecinin sonuçları olan zihniyet-manevi kodları, kilitleri çözmemiz, deşifre etmemiz ve önce zihniyet alanında kendimizi özgürleştirmemiz büyük önem taşıyor. Abdullah Öcalan’ın Kürdistan’ın sömürgecilikten kurtuluşunu, kadının sömürgecilikten kurtuluşuna bağlaması ve “Kadının özgürleşmesi, topraklarından öz-

gürleşmesinden önce gelir” demesi bu açıdan çok tarihi, toplumsal derinliğe sahip olan bir tespit ve devrim ilkesidir.

Kadının tanrıça bilgeliğinden düşürülmesi zihniyet alanındaki sömürgeleştirmeye dayanmakla birlikte oldukça kanlı ve şiddetli bir savaşı da ifade etmektedir, dedik. Elbette kadın ve onun etrafında şekillenen demokratik komünal toplum, kendini savunmak için büyük mücadele sergilemiştir. Burada egemen erkek sisteminin binlerce yıllık bu uygarlığı yenmek için sürekli bir savaş halini yarattığını görmekteyiz. Bu savaşta hiçbir kural-ilke-ahlaki değer tanımadığını görüyoruz. Bu savaşın vahşet düzeyini anlamak için Tanrıça ve kadın tanımlamalarına savaşçı Tanrıça-cezalandıran tanrıça imgesinin eklendiğini görmekteyiz. Amazon kadınlarının, erkek egemenlikli sistemin sürekli saldırılarına karşı savaşçı kadınlar olarak yaşamayı seçmeleri bunun bir sonucu olmaktadır. Bu kadın savaşçılığı, cinsiyetçiliğin sömürgeleştirme saldırılarına karşı kadının öz-savunmasını ifade etmektedir.

Kadının sömürgeleştirilme tarihinde 2. cinsel kırılma süreci olarak ifade edilen dönem de dikkatli ve derinlikli tahlil edilmelidir. İlk kırılma sürecinde inşa edilen kadın kişiliği ve kimliği bu 2. kırılma dönemiyle birlikte daha da yitik bir gerçeklik ortaya çıkarmıştır. Tek tanrılı ve eril karakterli dinlerin çağı, cinsiyetçiliğe dinciliği de ekleyerek kendi yazdığı yasaları, kuralları, tabuları sorgusuz kabul ettirme, kadını ve toplumu artık karanlıklara gömmeye ve çıkan seslerini susturmayı anlatır bizlere. Tek tanrılı ve eril tanrı dinlerinin mekânlarında çalınan çanlar, okunan ezanlar, söylenen ilahiler adeta kadının ve toplumsal değerlerin ölümünü ilan etmektedir. Bu dönemle birlikte kadının egemen erkeğin sömürgeciliğine kendini en azından ayakta tutan değerleri elinden, çıkan itiraz sesi dilinden çalınır, alınır, talan edilir. Kurnaz erkek devrededir: inşa ettiği tek tanrı, onun kabullerini kutsamakta, kendi şahsında erkeği ilahlaştırmakta, erkeğe karşı çıkan kadının tanrıya karşı çıkacağı ve her türlü katlin erkeğe helal kılındığını söylemektedir. Tüm kutsal kitaplar bunun anayasası olarak yazılmaktadır.

“Erkeklerin yazdıkları yasaları onaylayan bir tanrıya sahip olmak gibi bir üstünlükleri vardır; kadınlar üzerindeki mutlak yetkenin onlara Yüce Tanrı tarafından bağışlanmış olması da bir talihtir. Bütün öbür dinlerin yanı sıra, Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve Müslümanlıkta erkeğin efendiliği tanrısal bir hak-tır; dolayısıyla Tanrı korkusu, ezilen kadınların başkaldırmaya yönelik bütün tepkilerini bastırır.”⁴

³ Merlin Stone, age.,35-36.

⁴ Simone de Beauvoir, *İkinci Cinsiyet*, çev., Gülnur Savran, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2019.

“Bir kazıbilimci ve papaz olan Roland de Vaux, İncil’i enine boyuna irdelemiş, İbrani kadınlarla ilgili düşüncelerini 1965’de Ancient İsrail (Eski İsrail) adıyla yayımlanan incelemesinde şöyle dile getirmiştir: İsraili bir kadının yasal ve toplumsal konumu, çevredeki büyük ülkelerde yaşayan kadınların konumuna kıyasla daha aşağıdaydı... bütün yazılar İsraililerin aile soyunu ve varlığını sürdürüp ata kalıtını korumak için genellikle oğul sahibi olmak istediklerini göstermektedir... Koca karısını boşayabilir ama kadınlar boşanmak isteyemezler... Kadın kocasına Ba’al ya da Efendi diye seslenir; ona Adon ya da sahip de diyebilir; aslında kadın kocasından, bir kölenin kralından söz ettiği gibi söz eder. On Emir kadını, kocanın malları arasında sayar... kadının bütüp yaşamı hep ikinci düzlemde kalır. Kadın kocasından, kız çocuklar babalarından, erkek mirasçı olmadıkça, miras alamaz. Bir kızın ya da evli bir kadının sözünün geçerli olması, babanın ya da kocanın onaylamasına bağlıdır; eğer bu onay verilmezse, söz boş ve anlamsız sayılır. Erkeğin kızını satma hakkı vardır. Kadınlar soyun dışında tutulur.”⁵

Bu anlatımlar kadının kölelik ve sömürgeleştirilme tarihinin en keskinleştiği bir süreci ifade etmektedir. 1. cinsel kırılma sürecinde darbelenen kadın kimliği, bu süreçte tam tabuta kapatılmıştır. Buna Abdullah Öcalan’ın belirttiği gibi “kadının kafese kapatılması” da diyebiliriz. Kafeslenen kadın, bu kez Tanrı yasaları adına her an pençelenmekte, erkeğin sömürgeci yasaları sorgulanamaz bir şekilde bir kez daha kader-yazgı olarak kabul ettirilir. Kadının, varoluşu, yaşaması, nefes alması erkeğe hizmet etme temelinde, yine erkeğe cinsel tatmin sunmak, onun soyunu sürdürmek temelinde güvenceye alınır; kadın erkeğin tarlasıdır ve kadın gökyüzünde erkek tanrının, yeryüzünde de erkek efendinin emrine bağlanır.

Feodal devletçi toplum aşaması olarak da tarif ettiğimiz bu süreç, cinsiyetçilikle birlikte iktidarcılığın, devletçiliğin yükseltildiği bir dönemi ifade etmektedir. Bu dönemde kadın ve doğal topluma karşıtı zihniyet inşaları derinleşerek sürdürülür. Erkek aklı devletleşmiş, sömürgecilik temelinde hegemonyasını yaymaktadır. Kölecî dönemin boyun eğdirmeciliğinden daha derin ve daha gizlenmiş bir düzen inşa edilmiştir. Bunun temel taşlarından biri kadından başlayarak toplumda içselleştirilen ve analitik erkek aklın icadı olan kulluk olgusudur:

⁵ Merlin Stone, age., 85.

“Toplumsal yaşamda kulluk Allah’tan gelen doğal bir durum sayılmaktadır. Kulluk terimi yaşamın doğuştan halidir, sonradan olma bir şey değil. İnsanlar kul olarak doğar ve ölür. Kulluk dışında başka bir yaşam biçimi düşünülemez. Bir Allah vardır, bir de kulları. Aradaki melek ve peygamberler emirleri getiren elçilerdir. Sosyoloji diline çevirirsek, Allah kurumsallaşmış soyut devlet otoritesini temsil etmektedir. Melekler memurlar ordusunu, peygamber ve baş melekler ise bakanları, üst bürokrasiyi simgelemektedir. Toplumun yönetilişi korkunç bir simgeler sistemiyle sağlanmaktadır. Görünür yönetimle simgesel yönetim arasında sıkı bir ilişki vardır. Yönetimin simgesel yanı ile somut yanı arasındaki bağı çözmeden, sağlıklı bir toplum kavrayışına ulaşılamaz. Toplumun çıplak yönetimini anlamak istiyorsak, üzerindeki Panteon-tanrı sistemi– perdesini kaldırmak gerekir. O zaman görülecektir ki, bin yıllardır kutsallık adı altında baskıcıların ve sömürücülerin çirkin ve zalim yüzü gizlenmiştir.”⁶

Burada kölecî çağın kaba kırımı yerine kadına cennete gitme hakkı verilerek bir “yumuşama” gösterilir ama bunun şartı her koşulda uysal-söz dinleyen-erkeğinin sözünden çıkmayan ve bu dünyada hizmetiyle kendini ispat ettiği gibi öte dünyada da bu hizmetine devam etmek şartıyla. Tanrıçalığını 1. cinsel kırılma sürecinde kaybeden kadın, 2. cinsel kırılma sürecinde her an şeytanla bir görülerek tarif edilmeye başlanır. Artık sadece egemen erkek iktidarları değil toplumda en yakınındaki erkek (baba, abi, koca, oğul, komşu vb) tarafından da taşlanan, canlı canlı toprağa gömülen, başı kesilen, nefret edilendir. Cadı diye yakılandır. Erkeği baştan çıkaran kötülüğün simgesidir. Bir zamanlar önünde saygıyla eğilinen ana kadın, ezelden ebede kadar bu düzenin Tanrı gibi öncesiz ve sonsuz olduğuna inandırılmıştır. Köle olduğunu bile unuttur hale getirilmiştir. Siyasetten, yaşamdan, toplumdan, sözden, karar alma gücünden, özgüvenden koparılıp yalnızlaştırılan kadına verilen haklarsa; erkeğin söylerine kayıtsız şartsız inanma hakkı, bedenini kurban etme hakkı. Kadın bu sisteme karşı çıkmayı, aklına bile getiremez halde-dir: “Sisteme sadece fiili kalkışma biçiminde değil, ruhen ve fıkren karşı olmak bile en büyük günahıdır. En iyi kulluk mutlak itaat etmesini bilen için erdemin, yetkinliğin ta kendisidir.”⁷ Hz. Ayşe’nin tarihin derinliklerinden gelen ve o dönemi özetleyen; “Kadın olarak doğacağıma taş olarak doğsaydım” sözü, ruhları ellerinden alınmış kadınların sesi olarak yankılanmıştır. Kadın bedenine giydirilen elbiselerin renkliliği; kulağına, bileğine, parmaklarına, boynuna takılan süs eşyalarının parlaklığı bu sömürünün, bu köleliğin üstünü örtmek içindir.

⁶ Abdullah Öcalan, *Toplumsal Cinsiyetçiliğin Özgürleştirilmesi* Broşürü, 46.

⁷ Abdullah Öcalan, age., 47.

“Gerek kölelik gerekse feodal çağlar içinde kadın için fazla bir etkinlikten bahsetmek surda kalsın, tam tersine yitirilişin, biçimsizliğin derinleşmesi, başlangıçta var olan bazı erdemlerin bile tüketilişi durumu vardır. Hâkim sınıflar tarafından hareme alınan kadın her iki toplum ilişkisi içinde de derin bir tutsaklık içinde tutularak kişiliğinden daha da uzaklaştırılmış, en basit işlere terk edilmiş, sınıflı toplumlarda nasıl ki ezilenler sürekli mülkiyetten uzaklaştırılmışsa kadın da aynı biçimde mülkiyetten, siyasal otorite ve yetkinlikten uzaklaştırılmıştır. Elbette ki bu uzaklaştırılma her türlü toplumsal kurum faaliyetlerini kapsamaktadır. Saraya ve eve giderek daha fazla kapanan kadın fazla etkin olmasını sağlamayacak işlere bağlanır, kıymeti doğurduğu ve büyüttüğü çocuklarla ölçülür. Ev içinde daha iyi süs olduğu, daha iyi yemek vd. işlerle uğraştığı oranda bir varlığından bahsedilebilir. Kocaman bir siyasal dünya, mülkiyet dünyası, değerler üzerindeki hakimiyet tamamen erkeğin damgasında şekillenir. Kadın ise erkeğin bilinçli müdahalesiyle kendiliğinden gelişmelerin iç içeliği içinde bütün bunlardan daha da uzaklaştırılır. Toplumun alt sınırlarına doğru itildikçe itilir. Bilimden, siyasetten, üretim ve hatta dinsel faaliyetlerden, sınırları belli olmayan bir sürülme ile alabilmesine uzaklaştırılır. Kadının yitirilişi ya da toplumsal gelişmede zayıflatılışı, haklardan uzaklaştırılışı böyle vücut bulmuştur. Tabii ki bunun bir yasası yoktur. Yasası erkeğin ya da sömürü kanunlarının “insafı”dır. Aynı biçimde daha sonraki sınıflı toplumun yasalarında da sınır yoktur. Sınır, azami sömürü, azami otorite, bunun için gerektiğinde insanların bir neden ileri sürülmeden yaşamlarına kastedilmesi, en ağır işlere alıştırılmasıdır. İnsanlar eş, akraba demeden bu genel amaca bağlılık temelinde bir statü içine alınırlar.”⁸

Kadının metalaştırılması, nesneleştirilmesi temelinde inşa edilen toplumsal cinsiyetçi sistem, kapitalist toplum aşamasında zirveleşmiştir. Katmerleşerek içinden çıkılmaz hale getirilen kadın kimliği, görmezden gelinen, varlığı yokluğu tartışır ve insan mı değil mi diye tartışılan bir olguyken bu çağla birlikte en gözde meta-nesne haline getirilir. Kapitalizm için en çok kar getiren metadır. Bu yüzden “metaların kraliçesi” olarak görülür. Kapitalizm kadını keşfetti; ama yeniden parçalara ayırmak için... Her bir parçaya fiyat biçmek için. Köleci ve feodal devletçi sistemde kadın bütün olarak alınıp satılır. Kapitalizm, bir kasap gibi kendine en yararlı olanlardan başlar; kadının sadece bedeni-sesi değil, ruhu, duyguları da pazara sunulur.

Kapitalizmin egemen erkeği çok kurnazdır. Sümer uygarlığının rahiplerini aşan bir kurnazlığı sergilerler. Geçmişin zihniyet inşacıları kendileri ve iktidar yapı-

ları ile toplum arasında hep bir set-mesafe oluştururken, çağımızın rahipleri kişiliklerin, ruhların, düşüncelerin içine girerek, sisteme bağımlı kadın ve erkekleri yaratmışlardır. Kadının kapitalizmle birlikte, sömürgeci cenderede nasıl biçimlendiğini çözmeden, kadın ve toplumsal özgürlük arayışlarında ilerlemek, mevcut sistemi çözmek ve aşmak çok zor olacaktır.

Kapitalist toplum aşamasında cinsiyetçiliğin, iktidarcılığın ve buna bağlı olarak sömürgeciliğin uygulanma biçimi, yol ve yöntemleri inanılmaz inceltirilmiştir. Köleci ve feodal çağda kaba, vahşi tarzda sömürgeleştirilen, köleleştirilen kadın ile kapitalist çağın ince yöntemlerle köleleştirilen kadını arasında fazla fark yoktur. Toplumda cinsiyetçilik ve iktidarcılık gelenekler adı altında aile-evlilik kurumu üzerinden sürdürülürken, kapitalizm bu gelenekleri aşırma adı altında kadını kendi sistem kafesine çekmektedir. Kadın yine kafeslenmektedir. Ev içi sömürgeciliğinden, ev dışı sömürgeciliğe geçiş başlar. Aslında kapitalizm, özellikle 20. yüzyılda ve ulus-devletler sürecinde bir ülkeyi işgal etmek, sömürgeciliğini yaymak için kurnaz ve güçlü erkek tanrı rolünü sürdürmüştür. Kapitalist devletler, sömürmek istedikleri ülkelerdeki erkek egemenliğini ve özellikle cinsiyetçi-milliyetçi-dinci politikaları ve faşist rejimleri siyasal, ekonomik, askeri vb alanlarda hep desteklerler. Cinsiyetçiliği özel beslerler. Sonra da orayı işgal etmek, sömürüye açmak için “demokrasi getireceğiz, kadınları kurtaracağız” derler. Cinsiyetçi sistem ne kadar güçlü olursa, kendi sömürgeciliklerinin meşruluğunu da buna müdahale ediyorum adı altında sağlamak istemektedirler. Günümüzde Afganistan, Irak, Afrika’da yaşananlar buna örnektir.

Abdullah Öcalan’ın “Tarihte hiçbir çağ günümüzdeki kadar kadını çok yönlü bir istismar aracı olarak kullanma güç ve deneyimini göstermemiştir. Kadın ilk ve son sömürge olarak tarihinin en kritik anını yaşamaktadır” belirlemesi bu çağın sömürgeciliğini çarpıcı bir şekilde özetlemektedir. Öyle bir kritik an’dır ki; yaşadığımız süreç, erkek egemen sistem kadını “uysal bir köle haline getirdiğinden” asla şüphe etmemektedir. Bundan neredeyse emindir ve kendine büyük güvenle yaklaşmaktadır.

İşte 21. yüzyılın temel devrimi bu noktada, yani cinsler arası ilişkilerin temelinde tüm iktidarcı-cinsiyetçi-sömürgeci ilişki sistemlerinin yeniden inşasında yaşanacaktır. Çünkü katmerleşen kadın-erkek-birey-toplum-insan-doğa ilişkisindeki egemenlikçilik, yaşamın anlamını, insanın anlamını, evrenin anlamını yerle bir etmektedir. Dünya yaşanmaz hale gelmiştir. Kadın şahsında, insanlık en dip noktayı görmüştür. İnsanlık kaos ve krizden çıkabilecek midir? 5000 yıldır tekrar edilen iktidarcı sistemle yola devam edilemeyeceği anlaşılmaktadır. Ama bunu anlamak yetmemektedir. İnsanlık ve doğa açısından özgür bir yaşamın sağ-

⁸ Abdullah Öcalan, *Kürdistan’da Kadın ve Aile*, 23-24.

lanması için hala kadın etrafında kurulan komplocu sistemin yarattığı “kadınlaşmayı” ve “erkekleşmeyi” çözme sorunumuz daha yakıcı bir şekilde vardır.

Erkeğin kadına yaklaşımı dışında burada asıl büyük sorun; kadının kendini ve erkeklerle (dolayısıyla kapitalist moderniteyle) kurduğu ilişkiyi nasıl algıladığıdır. Kapitalist sistemin en temel başarısı kadının sömürgeleştirilmesinde liberalizmi müthiş işletmesidir. Köleci ve feodal dönemin cinsiyetçi karakteri ile nefes alamaz hale getirilen ve müthiş duygu-aşk yalanlarıyla katledilen kadını, bu kez müthiş özgürlükler, yasal haklar vb yalanlarıyla sistemin gönüllü kölesi haline getirmesidir. Kapitalizm bunun için en çok özgürlük-özgür ilişki dediği, yine kadını ve toplumu metalaştırdığı noktada kadına aile-evlilik çözümünü göstererek, bireyin toplumla buluşmasına engel olarak, onu tekrar aile (erkek) üzerinden kontrolünü sağlamaktadır. Kadını, katil bir sistem içinde, kendi katiliyle birlikte yaşar halde tutmak için tüm sosyal bilimlerin alanını devreye koyar. Bilimcilik bunun için devrededir. Dini söylemler, aileye dönük övgüler, ataerkil evlilik modelini popüler kılmak için yapılan yatırımlar, reklamlar, özendirici filmler-diziler, kültür-sanat alanında yaratılan tipler, şarkılar, aile danışmanlığı adı altında ataerkil sistem ilişki ve kurumlarının sürdürülmesi için yapılan yumuşatma girişimleri... Tüm bunların yarattığı sonuç; kadını cinsler arası ilişkileri cinsiyetçilikten, iktidarcılıktan, sömürgecilikten kurtarmamakta, erkeklik ve kadınlık rolleri sürdürülmektedir. Bu roller sadece cinselliğe dayalı roller değildir. Siyasaldır, zihniyetseldir, toplumsaldır. Bu rolde kadın ya da erkekten biri diğerine boyun eğmeli, ya da boyun eğdirmelidir. Kadının rolü, hep himaye edilmeyi bekler pozisyonadadır. Kapitalizmin hizmetinde hangi kariyeri yaparsa yapsın kadın olmanın ölçüsü adeta buna bağlanmıştır. Kadın ilişkilerinde “istediği gibi sever, istediği zaman ayrılır” derler. Ama kadının aşkı, onu celladıyla aynı kafese girmekten kurtaramamaktadır. Katil-kurban, cellat-mahkûm ilişkisi devam ettirilmektedir. Bilim ve teknoloji çağında, bilgi çağı denilen çağda, kadercilik ve kadın sömürgeciliği bu temelde devam etmektedir.

Bu tabloda kadın kadar erkek gerçekliğini de doğru çözümlemek büyük önem taşır. Doğal toplumun Ana-kadın tanrıçası önünde saygı gösteren erkeği neden cellat haline geldi? Nasıl kendini yaratan kadının katili oldu? 5000 yıldır yaşanan süreçte kadın kişiliğinde yaratılan Stockholm sendromu ⁹, yine öğrenilmiş

⁹ Rehinelerin, kendilerini esir alanların duygularını anlama noktasına gelmeleri ve kendisini rehin alan kişilerle geçirdikleri sürenin sonunda onlara yardımcı olmaya başlaması ve nihai olarak da onlarla özdeşim kurmaları.

çaresizlik ¹⁰ olayın mevcut bilimlerce tarifinde kullanılabilir. Ama açıktır ki kadının 5000 yıllık sömürgeleştirme gerçekliğinin sadece sonuçlarını ifade eder. Kadın köleliğinde rehin alınma durumu vardır elbette. Ama rehinelikte, en azından bu rehineliğin dışında başka bir yaşam gerçekliğinin farkında olma vardır. Kadının tarihsel toplumsal rehineliğinde “geçmişte yaşanan ana toplumu, mevcut olanın dışında farklı bir yaşam ihtimali” adeta hafızalardan silinmiştir. Öğrenilmiş çaresizlik ise, bir kadın özelliği olarak egemen erkeklik tarafından hep canlı tutulmakta, günlük yaşanan kadın katliamları ile tarih tekrar hatırlatılmaktadır. Egemen Medya’da “Kadın katliamlarının bitmesi için erkek egemenlikli sistemi yıkmamız lazım” denilmez, sadece “Bugün bir kadın daha katledildi” denilerek kadındaki 5000 yıllık travmatik çöküş canlı tutulur.

Kadın özgürlük mücadeleleri açısından temel devrim konusu; kadın kişiliğinde yaratılan devrimsel değişim ve dönüşümdür. Cinsiyetçi-iktidarcı sömür sistemi ilk önce kadın kişiliğinde yıkıldıkça, toplumsal alanda yıkımı gerçekleşmektedir. Kadının elinden alınan siyasal, sosyal, ideolojik, ekonomik, özsavunma, kültür-bilim-teknoloji ile buluşması, kadın yaşam sisteminin inşası, kadının çaresizlikten çare olma gücüne ulaşmasını sağlayacaktır. Komple bir toplumsal değişim sürecini istikrarlı, kesintisiz yaratmak çok önemlidir. Sadece kadınla sınırlı kalan değişim dönüşüm girişimleri, ya da egemen sistemi hedeflemeyen erkeği dönüştürme girişimleri başarıdan uzak kalmaya neden olacaktır. Kadın katiliyle yaşamayı kader olarak kabul edecektir.

21. yüzyılın cinsler arası ilişkilerde yaşanacak olan sosyal devrimi, katiliyle yaşayan, tarihsel ve toplumsal açıdan derin bir çaresizliği yaşayan kadını çözmek, bunu aşmak kadar, erkeğin de çözülmesi, 3. kırılmanın erkekte yaşanmasını şart kılmaktadır. Er-

Kadın özgürlük mücadeleleri açısından temel devrim konusu; kadın kişiliğinde yaratılan devrimsel değişim ve dönüşümdür. Cinsiyetçi-iktidarcı sömür sistemi ilk önce kadın kişiliğinde yıkıldıkça, toplumsal alanda yıkımı gerçekleşmektedir. Kadının elinden alınan siyasal, sosyal, ideolojik, ekonomik, özsavunma, kültür-bilim-teknoloji ile buluşması, kadın yaşam sisteminin inşası, kadının çaresizlikten çare olma gücüne ulaşmasını sağlayacaktır.

¹⁰ Geçmişteki tecrübelerinden dolayı değişim gerçekleştirmenin imkânsız olduğunu düşünenlerin değişime karşı pasif direnç göstermesi.

kekte mevcut sömürgecilik, cinsiyetçilik, iktidarcılık yıkılmalıdır. Kürdistan'daki devrim gerçekliği bir boyutuyla kadının özgürleşmesini içerirken, toplumsal devrimin diğer temel ayağı da erkekliğin aşılmasını, değişim ve dönüşümünü içermektedir:

“Ezilen cins kadın olduğu için çoğunlukla onlar üzerinde durduk. Fakat, erkek kesimi de en az kadın kadar kurtarılmaya muhtaçtır. Bizim çözümlemelerimizin bu ilişkide önemli oranda erkek çözümlemesini de içerdiğini, en az kadın tipini çözümlediğimiz kadar erkek tipini de sorunun diğer kutbunda çözümlediğimizi biliyorsunuz. Hatta ulusal kölelikte ve toplumsal düşürülmüşlükte erkeğin payının kadından daha fazla olması gerektiğini, daha fazla suçlu görülüp sorumlu tutulması gerektiğini bu çözümlemelerin bir sonucu olarak söylüyoruz. Kadın sorumluluk duyamayacak kadar işlevsiz ve güçsüz bırakılmıştır, iradesiz bırakılmıştır. Yani bir yerde, tam yenilgi ve teslimiyet konumundadır. Dolayısıyla kölelik söz konusu olduğunda bir tarafa bırakacağız. Hâkim olan, sömürgeci kurumlarla ilişkide bulunan, dolayısıyla köleleşmemizle daha fazla bağlantılı olan erkek—tir. O ilişki kuruyor, o ajanlaşıyor, o kendini bir hiçe, bir maaşa satıyor. Olası gelişmeleri ilk ele alan odur, sömürgeci partilere ve sömürgeci orduya koşan erkektir.”¹¹

Kadının özgürleştirilmesinde, cinsiyetçiliğin ve en temelde sömürgeci sistemin aşılmasında bu 2'li yaşam gerçekliğinin (kadın ve erkek ikiliği) kendini yeniden ele alması, tabir caizse kendini küllerinden yeniden yaratması gerekmektedir. Buna özgür eş yaşamın gerçek kılınması diyoruz:

“Eş yaşamın bir toplumsal inşa olduğunu iyi bilmek gerekir. Bu yaşam eril ve dişil kişiler arasında gerçekleşmez; inşa edilmiş toplumsal kadınlık ve erkeklik arasında gerçekleştirilir. Hegemonik insanın her iki cinsi sakat bıraktığı, aralarındaki ilişkinin bundan etkilendiği ve hegemonik ilişki olarak yansımasını bulduğu iyi bilinmelidir. Hegemonik ilişkide aşk gelişmez. İnsan aşkında temel şart, tarafların birbirine denk özgür iradeleridir.”¹²

Mevcut çağ, sistemce inşa edilmiş erkeklikle ve kadınlıkla da yaşanamayacağını bizlere göstermiştir. Yaşanan bu kaotik durumdan çıkış, cinsiyetçiliğin-iktidarcılığın ürettiği sömürgeci ilişkiler sistemini doğru çözümlemekten geçiyor. Metalaşmaya-mülkleştirmeye değil özgürlük felsefesi temelinde ele alınarak oluşturulacak özgür zihniyetler ve ifadeler, egemen erkeklerle ve köle kadınla ya-

şanamayacağını görecektir. Kadın köleliğinden, uysallığından, çaresizliğinden kendini kurtarmadıkça, erkek de sahte egemen olma kofluğundan, özgüven adı altında yaratılan şişirilmişliğinden kendini kurtarıp hakikatine ulaşmadıkça katil-kurban döngüsü devam edecektir.

Yeni bir yüzyılı kazanma şansını yarattık. Kadınlar olarak, sömürgeleştirilme tarihimizi aydınlatma, nasıl köleleştirildiğimizi bilince çıkarma sürecindeyiz. Bizlere öğretilen, yaşam diye sunulan her olguyu, her kuralı, her yasayı yeniden sorgulamayı öğrendik, öğrenmeye devam ediyoruz. Adımızı yeniden, yaşayarak kendimiz koyuyoruz. Yürünecek çok uzun bir yol var. Her gün, her an kadınların sömürgeleştirilmesine dönük politikalar, saldırılar da devam ediyor. Bunun farkındayız.

Asıl devrim de burada başladı zaten: Fark etmekle. Bilinçlendikçe, yan yana geldikçe, hikayelerimiz ve tecrübelerimiz buluştukça yalnız olmadığımızı gördük. Sahte kişilikleri, sahte kadınlıkları, sahte erkekliklerin adını koyduk. Karanlıkta bırakılan, kadının sömürgeleştirilme ve köleleştirilme tarihini aydınlattıkça da bugünümüzü gördük ve nasıl yürüyeceğimizi anladık. Çaresiz kadın olmadığını, çaresiz bırakılan kadınlar olduğunu görerek kendi çaremizi üretmeyi öğrenerek yeni kadını, yeni toplumu inşa ediyoruz.

¹¹ Abdullah Öcalan, *Kürdistan'da Kadın ve Aile*, 206.

¹² Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu Beşinci Kitap Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü Kültürel Soykırım Kısacasında Kürtleri Savunmak*, Weşanên Serxwebûn, 2012, 66.

Kadınların Dilinden Sömürgecinin Tarihi ve Farklı Bir Dünyayı Mümkün Kılabilmek için Gölgede Bırakılan Anlatılara Işık Tutmak

Ceren Akyos

Kürt halkının uzun yıllardır sürdürdüğü hak ve özgürlük mücadelesi büyük ölçüde ulus devlet, milliyetçilik, etnik kimlik, azınlıklar, güvenlik ve terör sorunu, insan hakları, eşit anayasal vatandaşlık, politik, sosyal ve kültürel haklar gibi konuları içermektedir. Son dönemlerde ise Kürt siyasal hareketinin ideolojik dönüşüm süreci, Demokratik Modernite adı altında ortaya koyduğu yeni toplumsal inşa önerisiyle birlikte küresel sosyal hareketler, adalet talepleri, radikal demokrasi, özyönetim ve özerklik gibi kavramlar çerçevesinde tartışılmalıdır. Bunlara paralel olarak 1990'lı yıllardan itibaren devletin uyguladığı doğrudan, gayrimeşru şiddetin yanı sıra kültürel, ekolojik yıkım ve toplumsal hafızanın silinmesini hedefleyen, coğrafyasını harap eden çok katmanlı yapısal şiddet örüntüsünün sonucu olarak sömürgecilik bağlamında ele alınmaya başlandı. Katliamlar, zorla yerinden etme, köy boşaltma, faili meçhul cinayetler, gözaltında kaybettirme, koruculuğa zorlama, askeri operasyonlar, kalekol inşaatlarıyla Kürt halkını yaşam alanlarının kontrol altına alınması doğrudan şiddetin konusu oldu. Eğitim yoluyla asimilasyon, Kürtçe yasakları, geri kalmışlık, az gelişmişlik ya da terör söylemleri üzerinden damgalama ve ötekileştirme de sömürgeciliğin kültürel boyutunu göz önüne seren analizlerin konusu oldu. Bu uygulamalara bölgesel kalkınma adı altında inşa edilen ve esasında devletin denetleme pratiklerine hizmet eden baraj yapımlarını, yerleşim isimlerinin Türkçeleştirilmesini de eklemek gerekir.

Kürt Özgürlük Hareketinin ve diğer Kürt siyasal hareketlerin yanı sıra çalış-

malarını bu konuya odaklamış akademisyenler, devlet şiddeti, imha politikaları, kurumsallaşan ayrımcı, ırkçı ve asimilasyonist pratikler üzerinden Kürt meselesini sömürge ilişkileri ve iç sömürge bağlamında kavramsallaştırdı. Sömürge karşıtı direnişlerin gerekliliğini tartışmaya açtı. Sosyal bilimler dünyasında sömürge karşıtı direniş hareketlerini merkeze alan sömürge sonrası çalışmaların da etkisiyle sömürgecilik sadece el konulan topraklar ve doğa, köleleştirilen yerli halklar, dayatılan devlet kurumları ve politik pratiklerden ibaret bir ilişkiler sistemi olarak bağlamını aştı. Aynı zamanda işgal edilen topraklardaki halkların bedenlerinin, dünya görüşlerinin, düşünme, kendilerini tanımlama, diğer varlıklar ve doğayla kurdukları ilişkilene biçimlerinin, inançlarının, yarattıkları toplumsal değerlerin ve bunlar aracılığıyla ürettikleri bilgi, araç ve yöntemlerinin değersiz kılınıp tahrip edilmesi olarak ele alınmaya başlandı. Öyle ki geniş anlamıyla sömürgecilik belirli ırk, kültür, etnik köken, coğrafi konum ve feminist teorisyenlerin ısrarla dikkat çektiği üzere, cinsiyet, cinsel kimlik ve sınıfa mensup toplulukların -örneğin burjuva, batılı, heteroseksüel erkek- bilgisinin, düşünme biçimlerinin, değerlerinin ve pratiklerinin kendi dışındaki “ötekilere” üstün sayılarak tek geçerli ve evrensel norm haline getirilmesi olarak tanımlandı. Yani dünyanın çeşitliliğinin tekçi, tekelsel ve hiyerarşik bir sınıflamayla ıslah edilmeye çalışılması ve beraberinde gelen zihinsel köleleştirme olarak tartışılmaya başlandı. Sömürge sonrası teorilerin dikkati çektiği noktalardan biri de (batılı) sömürgeci mantığın üzerine kurulu olduğu modern/ilkel, uygar/barbar, kadın/erkek, beyaz/siyah/yerli, efendi/köle, batılı/doğulu, evrensel/yerel, insan/doğa, gelişmiş/geri kalmış, akılcı/içgüdüsel gibi hiyerarşik karşıtlıkların ötekilerin varlıksal değerini indirgeyerek onları sadece kendini yönetebilecek melekelerden yoksun kılmakla kalmadı. Onları içinde bulundukları “geri”, “barbar”, “ilkel” durumlardan kurtarmak adına “uygarlaştırıcı” misyonunu meşrulaştırdı. Bu meşruiyet söylemi kurumsal ırkçılık pratiklerinin ve sömürge mantığının temelindeki farklılaştıran ve ayrıştıran yapıların sadece ayrıcalıklı toplulukların değil ezilenler de dahil toplumun geneli nezdinde kabul görmesine, eşitliksizliğin ve zulmün normalleştirilmesine hizmet etti.

Türkiye bağlamında düşünüldüğünde imparatorluktan ulus devlete geçiş sürecinde temeli İttihat ve Terakki¹ ideolojisine dayanan Sünni Müslüman ve Türk ulusal kimliği muasır medeniyetler seviyesine ulaşmanın göstergesi olarak kabul edildi. Pozitivist ve seküler görüşün yarattığı çağdaş/geleneksel ayrımı, Kürtler de dahil olmak üzere bu vatandaşlık tanımına dahil edilmeyen

¹ Modern Türkçeyle (ulusal) birlik ve ilerleme

grupların sömürgeci pratiklerle ortadan kaldırılması ya da asimile edilmeye çalışılmalarının temelini oluşturur. Cumhuriyet aslında Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde başlayan, gayrimüslim toplulukların yerinden edilmesi, nüfus mübadeleleri, mal-mülklerine el koyma ve yerel toplulukların birbirine düşürülmesi gibi yollarla gayrimüslim toplulukların imhası ve ulusal (Sünni) dini birliği sağlamayı hedeflemek üzerine kurulur. Bu süreç aynı zamanda göçebe toplulukların iskân politikalarıyla kontrol altına alınmaları ve toprağa bağlanmaları yoluyla ulus devletin sınırlarının belirlenmesinin önünü açan sömürgeci “medenileştirme” ve nüfus mühendisliği politikalarının “iç ötekiler” olarak görülen gruplara yönlendirilmesi üzerine inşa edilir. Yani Osmanlı sonrası Anadolu topraklarında kurulan Türk ulus devleti aslında imparatorluğun sömürgeci politikalarının cumhuriyet modeli altında devam ettirilmesidir. Bu bağlamda dini birliğin, “harici” ötekiler olarak görülen Rum, Ermeni, Ortodoks, Süryani ve (Arap) göçebe toplulukların imhasıyla sağlanmasından sonra sıra prekapitalist geleneksel yaşam biçimleri, âdetleri, kültürleri, dilsel ve inançsal çeşitlikleri homojen ulusal kimlik inşası karşısında engel olarak görülen grupların modern devlet aygıtına asimilasyon ve zorla dahil edilmesine gelir. Tam da bu noktada cumhuriyet, devletin kontrolü altına alınamayan bu toplulukları ve pratikleri dini gericilik, aşiret isyanları, eşkıyalık, geri kalmışlık damgası altında yeniden tanımlayarak ve çağdaşlaşma karşısında düşman ilan ederek iç sömürgeci politikalarını meşrulaştırır.

Kürt etnopolitik ve kültürel kimliğinin yapıtaşı olan geleneksel sosyal yaşam biçimleri, politik ve ekonomik öz yönetim pratikleri, çeşitli inançlar, dini ve geleneksel semboller ulus devlet inşası politikalarının hedefi haline gelir. Zorla yerinden etme, sürgün, askerî harekâtlar, dini ve aşiret liderlerinin infazı, katliamlar, mülksüzleştirme ve zorunlu eğitim yoluyla asimile edilmeye, edilemeyen kısımlar ise ortadan kaldırılmaya çalışılır. Kürt sorunu bölgesel geri kalmışlığın ortadan kaldırılması adına yürütülen savaş olarak yeniden tanımlanır. Bir yandan bu mesel tartışılırken imparatorluktan ulus devlete geçiş sırasında sömürgeci mantığın derinleştirdiği etnik, kültürel ve dini farklılaştırmanın ve şiddetin yani sömürgeciliğin üzeri örtülerek ana akım analizlerde temel mesele olmaktan çıkarılmasına neden olur. Diğer yandan cumhuriyet döneminde yürütülen devletin ekonomik, politik ve kültürel merkezi olan alanların dışında kalan, özellikle kırsalın eşitsiz dönüşümü ve bu eşitsizliği sistematik hale getiren politik ve ekonomik uygulamalarla merkeze tabi kılınır. Doğal kaynaklar ve iş gücünün kalkınma politikaları adı altında sömürsü, sermayenin devletin desteklediği belirli feodal elitlere devredilerek sosyal ayrışmanın derinleştirilmesi gibi politikaların meşrulaştırılmasına hizmet eder. En önemlisi de bunların sömürgeciliğin devamı olarak ele alınmasının önünü kapar.

Yukarıda bahsedilenlerin yanı sıra, özellikle modern Kürt ulusal özgürlük hareketinin başlıca aktörlerinden biri olan Kürt Özgürlük Hareketi, analizlerinde sömürgeciliği merkeze alır. Dönemin Filistin, Mozambik, Angola, Gine, Vietnam gibi devrimci enternasyonalist sosyalist ve ulusal kurtuluş hareketleri geleneğinin parçası olarak Kürdistan'ın maruz kaldığı sistemik ve yapısal devlet şiddetine karşı toplumu içinde bulunduğu kölelikten kurtaracak bir direnişin gerekliliğini savunur. Kürt Özgürlük Hareketi kuruluşu itibarıyla sömürgeci emperyalist Türk devleti ve burjuvazisine, onlarla iş birliği içindeki Kürt feodal güçlere, Kürdistan'daki baskı ve sömürüyü ayakta tutan aşiret, toprak ağalığı ve patronaj ilişkilerinin temel aktörlerine karşı bir halk direnişi başlatır. Kürt Özgürlük Hareketi'nin ilk dönem söylemi o dönemin diğer sömürge karşıtı ulusal özgürlük hareketleri gibi, köleleştirmeden kurtulmanın yolunun bağımsız sosyalist bir Kürt devleti kurmaktan geçtiği üzerine kurulur. Bu söylem özünde ezilen halkların kendi kaderini tayin hakkını bağımsız bir ulus devletin kuruluşuyla eşit tutar. Bu söylemin kendi içinde barındırdığı çelişiklere, özellikle maduniyet Ç-çalışmaları teorisyenleri sömürge karşıtı ulusalcı hareketlerin analizi üzerinden dikkati çeker.

Maduniyet çalışmaları sömürge karşıtı ulusalcı hareketlerin sömürgeciliğin yarattığı maddi, manevi ve düşünsel üstünlük ve boyunduruğunu aslında sömürgeci sistemin dayandığı dışlayıcı, belirli coğrafi kültürel bağlamların yani batı dünyasının tarihsel deneyimlerinden yola çıkarak evrensel olduğu iddia edilen modernite kavramını ve kültürel kimliksele değerlerini ölçü aldıklarını savunurlar. Bu eleştirilerin merkezinde batılı sömürgeci modernite anlayışının, gelişmiş topluluklar kategorisinin özünde yatan ve ulus devlet fikrinde vücut bulan örgütlenme biçimi ve politik kimliğin tek geçerli ölçü olarak içselleştirilmesi yer alır. Buna göre; sömürgeci modernite ulus devleti siyasi ve ekonomik alanda merkeziyetçi, kültürel alanda tek tipleştirici, sınırları belirlenmiş toprak parçası üzerinde mutlak hâkimiyetçidir. Üstelik toplumsal gerçekliği şekillendiren rasyonel pozitivist düşüncedir. Sömürge karşıtı direnişler ise bu uygulama ve düşünce biçimlerini benimsemiştir. Modern ulus devlet fikri üzerinden yürütülen bağımsızlık hareketleri ise dışlayıcı modernite kavramının kendi içinde eritmek ve kontrol altına almak istediği kültürel, dilsel, dini ya da geleneksel sosyo politik kimliklerin, örgütlenme biçimlerinin ve pratiklerin çeşitliliğini ve çoğulluğunu kapsayacak alternatif yapılar ortaya çıkaramamıştır. Bunun yerine evrensellliği sorgulanmadan kabul edilen ulus devleti, onun ilerlemeci tarihini ve uluslar arasında yarattığı gelişmişlik/az gelişmişlik ayrımını pekiştirmiştir.

Feminizm ulusal kimliğin ve ulus devletin toplumsal cinsiyet rollerinin hiyerarşik düzeni içinde kadınların rol ve konumlarının belirlenmesi üzerine inşa edildiğini or-

taya koyar. Ulusal kimlik inşası, kadınları milli ideolojilerin, patriarkal aile kurumu da dahil olmak üzere gelenek, görenek ve değerlerin, dinsel, etnik açıdan belirlenen biz/onlar ayrımını gelecek nesillere aktaran anneler, öğretmenler, biyolojik, kültürel ve sembolik yeniden üreticiler olarak kodlar. ² Kadınları ulusun simgesi haline getiren milliyetçi ideoloji “iç” ve “dış” ayrımını kadın bedeni ve cinselliği üzerinde kurulan kontrol aracılığıyla sağlar. Milliyetçi ideolojiye göre kadınlar vatanın ahlaki değerlerinin taşıyıcıları aynı zamanda milletin saflığının, namusunun ve şerefının

temsilcileridir. Bu nedenle erkekler ulusun, aynı zamanda

kadınların koruyucusu askerler ve kahramanlar olarak tanımlanır. Kadınlar korunması, sahip çıkılması ge-

reken anneler, eşler ya da mülk olarak konumlanı-
r. ³ Bu nedenle vatan kadın olarak

kodlanırken -anavatan- devlet yani mülkün sa-
hibi erkektir. Feminist teoriler bu şekilde

devlet, erk, millet, ulusal kimlik, vatandaşlık
gibi modern siyasalın temelini oluşturan

kavramların erkekler tarafından belirlenen
ve kurumsallaşan eril mekanizmaları ve po-

litik süreçleri içeren projeler olduğunu sa-
vunur. Ulusal özgürlük mücadelelerinin bu

cinsiyet rollerini devam ettirdiğini, kadınla-
rın ulusal kurtuluşun sembolleri, ulusal tarih

ve belleğin muhafaza edildiği kaynaklar ola-
rak nesnelleştirdiğini tartışmaya açar. Devrim

ideolojilerinin kadınların maddi, manevi ve psi-
kolojik sömürgeleşmelerini, direniş deneyimlerini

Ulusal kimlik inşası,
kadınları milli
ideolojilerin, patriarkal aile
kurumu da dahil olmak üzere
gelenek, görenek ve değerlerin,
dinsel, etnik açıdan belirlenen
biz/onlar ayrımını gelecek nesillere
aktaran anneler, öğretmenler,
biyolojik, kültürel ve sembolik
yeniden üreticiler olarak
kodlar.

² Ranchod-Nilsson, S. C. ve Tétreault, M. A., “Gender and nationalism”, *Women, States and Nationalism* içinde, 2003, 10–26. Routledge.; Kandiyoti, D., “Identity and its Discontents: Women and the Nation”, *Millennium*, 1991, Sayı: 20(3), 429–443; Mohanty, C. T., “Under Western eyes: Feminist scholarship and colonial discourses”, *Boundary*, 1984, Sayı: 2, 333–358; Jayawardena, K., *Feminism and nationalism in the Third World*, Zed Books, 1986; McClintock, A., “Family feuds: Gender, nationalism and the family” *Feminist Review*, 1983, Sayı: 44(1), 61–80; A. Pettman, J. J., *Worlding women: A feminist international politics*. Routledge, 1996; Radcliffe, S. A. Ve Westwood, S. *Remaking the nation: Place, identity and politics in Latin America*. Routledge, 1996; Walby, S., “Woman and Nation”, *International Journal of Comparative Sociology*, 1992, Sayı: 33(1), 81; Yuval-Davis, N. ve Anthias, F., “Woman, nation, state,” ed., J. Campling, Macmillan, 1989.

³ Enloe, C. H., *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*. Pandora Press, 1989.

nadiren dikkate aldıklarını ve ulusal özgürleşme idealinin eril hafıza, eril aşağılanma ve eril umuttan doğduğunu iler sürer.

Öte yandan sömürgeciliği doğrudan yaşamış kadınların ve sömürge karşıtı direniş deneyimlerinden beslenen feminist analizler, ulus, ulusal özgürlük ve milliyetçilik kavramlarının devletin ve ulusal kimliğin kabul gören kültürel, ırksal, etnik, sınıfsal ve cinsel kategorileri dışında kalan kadınlar tarafından aynı şekilde değerlendirilmediği ve deneyimlenmediğini ortaya koyar. Batılı feminist teorilerin ulusal özgürlük mücadelelerinin kadınların nesnelleştirilmesi ve tahakküm altına alınmasının aracı olarak görmesini üçüncü dünya kadınlarını bu tahakküm karşısında eylemlilikten yoksun kurbanlar olarak tasvir etmelerine karşı çıkar. Aksine bu mücadelelerin kadınlar için erkek egemen ve sömürgeci sistemin baskı koşullarını, kadınlara biçilen sosyal rolleri, eril ulusal özgürlük ideolojisi ve projelerini genel olarak toplumsal dönüşürmenin aracı olduğunu savunur. Son yıllarda yerli halk kadınlarının ortaya koyduğu komüniter feminist bakış açıları, anarko-yerli feminist analizler, bireysel özgürlük ve hak mücadelelerinin ötesine geçerek kadın özgürlük mücadelesini toplumsal egemenliğin ayrılmaz parçası olarak ele almakta, milliyetçilik ve ulus devlete odaklı özgürleşme anlayışının sınırlarını aşan çözümlemeler sunmaktalar.

Yerli feminist analizler sömürgeci, kapitalist modernitenin ırksal/etnik hiyerarşi ve cinsiyet politikalarıyla beraber, tek tanrılı dinleri araçsallaştırarak komüniter ilişkileri, töreleri, kolektif karar alma mekanizmalarını, ortak toprak kullanımı pratiklerini ve ekonomi anlayışını parçaladığına dikkat çeker. Kadının bu alanlarda topluluğun bir parçası olarak yer aldığı konumundan ettiğini, topluluk içinde ve dışarıyla olan anlaşmazlıkların çözümünde geleneksel bilginin üretimi ve aktarımında, sosyal ilişkilerde oynadığı rolü elinden aldığını ve erkeğe tabi kıldığını göz önüne serer. Yerli feminist teoriler özgürleşme fikrini kavramsallaştırırken, patriarkal düzen tarafından desteklenen sömürgecilik, baskı ve sömürü mekanizmalarının analizini, bu mekanizmaların nasıl ırk, sınıf, kültür, etnik köken, dil, cinsiyet ve din gibi farklılıkların kesişimi vasıtasıyla farklı coğrafyalar ve tarihsel gerçekliklerden gelen bireylere değişik biçimlerde etki ettiğini merkeze alır. Aynı zamanda tahakküm yapılarının sömürgeci zihniyet tarafından bastırılmış, üzeri örtülmüş, “tarih-öncesi” olarak damgalanıp değersiz kılınmış bin yıllık ananevi bilgilere, geleneklere ve dünya görüşlerine dayanan hegemonya karşıtı zihniyet yapıları aracılığıyla kurulacak alternatif özgürleşme modelleri ile değiştirilebileceğini savunur. ⁴ Ayrıca bu

⁴ Lugones, M. “Toward a decolonial feminism”, *Hypatia*, 2010, Sayı: 25(4), 742–759; Maese-Cohen, M., “Introduction: Toward planetary decolonial feminisms”, *Qui Parle: Critical Humanities and Social Sciences*, 2010, Sayı: 18(2), 3–27.

modellerin yaratımında sömürgeci, kapitalist ve patriarkal düzene karşı asırlardır direnen topluluk ve halkların -bugün *Küresel Güney* olarak adlandırılan coğrafyanın- direniş pratikleri ve analizlerini miras olarak oluşturulacak yeni bilginin önemini vurgularlar. ⁵ Yerli feminist bakış, ezilen halkların, sesi kısılan kadınlar, çocuklar, yaşlılar, alt sınıflar ve kastlar, muhalif cinsellikler gibi görünmez kılınan toplulukların ve direnişlerinin bilgi yapısını öne çıkarır. Sömürgeci modernitenin görmezden geldiği dünya görüşleri ve pratiklerinin ortaklaşması, bunlar arasında ulus ötesi köprüler ve güç birlikleri kurulmasıyla radikal demokratik özgürlükçü alternatifler ortaya konulabileceğinde ısrar eder. ⁶ Bu şekilde sömürgeci, kapitalist, patriarkal modernitenin dayattığı tekçi, sözde evrensel ancak dışlayıcı genellemeler, özgürleşmeyi ve egemenliği ulus devletin sınırlarına ve toplumsal kimliği etnik birliğe indirgeyen kavramlarına karşı çıkar. Farklılıkların eşit koşullarda bir aradalığına, karşılıklı sorumluluğa ve dayanışmaya dayalı bir özerklik yani her halkın, topluluğun ve kimliğin kendi hayatları üzerinde özgürce karar alma hakkını tanıyan çoğulcu öz yönetim modelleri yaratılabileceğini savunur. ⁷ Bu çözümlemeler, önceki sömürge karşıtı direnişlerin sunduğu sosyal, politik, teorik ve pratik çerçevelerin ötesine geçerek baskıcı modernite anlayışına aynı terimlerle direnmek yerine bu modernitenin değer kodlama aygıtını *tersine çevirir*. Onun temel dayanaklarını ortadan kaldırarak, düşünme biçimleri, kalıpları karşısında ananevi ve asırlık bilme biçimlerinden beslenen bir *dekolonyal* dünya inşasını hedefleyen başka bir modernite kurar.

⁵ Cabnal, L., “Feminismos diversos: El feminismo comunitario”, *ACSUR. Recuperado El*, 2010, Sayı: 25; Mohanty, C. T., *Feminism without borders: Decolonizing theory, practicing solidarity*. Duke University Press, 2003a; Mith, A., “Against the law: Indigenous feminism and the nation-state”, *Affinities: A Journal of Radical Theory, Culture, and Action*, 2011.

⁶ Abu-Lughod, L., “Can there be a feminist ethnography?”, *Women & Performance: A Journal of Feminist Theory*, 1990, Sayı: 5(1), 7–27; Plumwood, V., *Feminism and the mastery of nature*, Routledge, 2003; Shiva, V., *Staying Alive: Women, Ecology and Development*. Zed Books, 1989; Alexander, M. J. ve Mohanty, C. T., *Feminist genealogies, colonial legacies, democratic futures*, Routledge, 2013.

⁷ Alexander, M. J., ve Mohanty, C. T. *Feminist genealogies, colonial legacies, democratic futures*, Routledge, 1997; Castree, N., “Differential geographies: Place, indigenous rights and ‘local’ resources”, *Political Geography*, 2004, Sayı: 23(2), 133–167; Grewal, I., ve Kaplan, C., *Scattered hegemonies: Postmodernity and transnational feminist practices*. U of Minnesota Press, 1994; Shaw, K., “Creating/negotiating interstices: Indigenous sovereignties”, *Sovereign Lives: Power in Global Politics*, 2004, 165–187; Soguk, N., “Indigenous peoples and radical futures in global politics”, *New Political Science*, 2007, Sayı: 29(1), 1–22.

Kürt Özgürlük Hareketi temelinde düşünüldüğünde baskıcı, patriarkal, kapitalist ve sömürgeci evrensel modernite iddiası karşısında sunulan *Demokratik Modernite*, tekelci ve otoriter devlet modeli karşısında politik karar alma mekanizmalarında farklı halkların söz sahibi aktörler olarak merkezde olduğu çoğulcu *Demokratik Konfederalizm* yol göstericidir. Dar görüşlü, dışlayıcı milliyetçilik anlayışını tersine çevirerek etnik, dini ve kültürel farklılıkların özerk bir aradalığına dayalı bir sosyal birliğin oluşturduğu *Demokratik Ulus* önermesini de buna eklemek gerekir. Bu çözümlerin arkasındaki itici gücün yukarıda ele alınan dekolonyal perspektifler, özellikle Kürt kadın özgürlük mücadelesi ve açığa çıkardığı değersizleştirilmiş asırlık bilgiler ve direnişlere dayalı analiz ve pratikler olduğunu iddia etmek hiç de mantık dışı değil.

Yeni bir ahlaki-politik toplum oluşturma iddiasından farklı dayanışma, direniş ve gündelik hayat ilişkileri kurma çabasına, yeni bir siyasi dil ve eylem repertuarı oluşturmaktan geniş toplumsal kesimleri harekete geçirecek eylemlilikler üretmeye kadar Kürt kadınların yaşadığı radikal dönüşümü, atıkları dekolonyal adımları devlet merkezci tarihsel bakış açısıyla ele almak yetersiz kalır. Kürt kadınların evren, doğa ve yaşamla bağ kurma çağrısının hikâyesini medeniyetlerin evrensel tarihinin özü ve erkeğin alanı olarak ilan edilen savaşları, fetihleri, ekonomik ve politik tahakkümü, uluslararası ilişkileri kapsayan üst anlatılarla anlatmak da mümkün değil. Bunun karşısında kadınların sömürgeciliği, baskıyı, varlığın ve kimliğin inkârını, bilgisinin reddini, şiddeti nasıl yaşadıklarını açığa çıkaran yeni anlatılarla baskıcı modernitenin tek taraflı tarihini çoğullaştırmak bir zorunluluk olarak karşımızda durmakta. Sheila Rowbotham’ın dile getirdiği gibi bu, “kendi tarihimizin, kapitalizmin baskıcı ideolojisi ve maalesef aynı şekilde erkek egemen devrimci hareket içinde de aynen kadınların menfaatleri gibi karartılan ve göz ardı edilen tarihimizin yeniden keşfi” ⁸ anlamına gelmekte. Yüksek siyasetin, evrensel tarihselciliğin yeterince gelişmiş, incelemeye ve dikkate almaya değer görmediği ama özünde bu evrensellik iddiasını ve kurumsallaştırdığı değer ve kavramları temelinden sarsma ve tekeli yıkma potansiyeline sahip bu deneyimler kadınların genel geçer tarih anlatılarında dile getirmelerine izin vermedikleri bu yaşanmışlıklar son yıllarda özellikle feminist çalışmaların konusu olmakta.

Özellikle Kürt kadınların ortaya koyduğu Jineoloji, kadınların kenara itilen bilgilerini, yaratılarını, hikâyelerini, direnişlerini ve eylem repertuarlarını gün yüzüne çıkarmayı hedefleyen, bunlar aracılığıyla küresel radikal dönüşüm ve adalet taleplerini güçlendirecek alternatif özgürleştirici politikaları ve epistemolojileri bes-

⁸ Rowbotham, S., *Women, Resistance and Revolution: A History of Women and Revolution in the Modern World*, Vintage Books, 1972.

leyen sistematik bir bilgi oluşturma metodolojisi önermekte. Jineolojinin çalışmaları sadece kadının sömürgeleştirilmesinin, bilgisinin elinden alınmasının ve değersizleştirilmesinin tarihini patriarkal düzenin otoriter yönetim modelleri, tek tanrılı dinler, mitoloji ve erkek ve insan merkezli pozitivist bilim arasındaki ittifak ile nasıl sistematik hale geldiği üzerinden anlatmakla kalmıyor. Aynı zamanda kadınların sömürgeci, kapitalist ve patriarkal modernitenin sözde evrensel anlatıları içinde tamamen eritilemeyen, nesilden nesle kontrol altına alınamadan aktarılan bakış açılarının, bilinçlerinin, bilgilerinin, direniş ve eylem pratiklerinin anlatısını da açığa çıkarıyor. Bugün içinde bulunduğumuz ekolojik, toplumsal, politik ve ahlaki yıkım karşısında antiemperyalist küresel güneyden tahakküm karşıtı küresel kuzeye farklı coğrafyalardaki kadınların başka bir dünyayı mümkün kılmak için ortaya koydukları epistemolojik ve pratik dekolonyal alternatifleri bir araya getiren sınırlar ötesi bir bilgi üretimi ve tarihin bu direnişler üzerinden yeniden yazılması önerisi de getiriyor. Jineoloji aynı zamanda Kürt ulusal özgürlük hareketi içinde yer alan kadınların çok da konu edilmemiş hikâyelerine ışık tutarak kadınların hareketin özündeki radikal dönüşümde oynadıkları kilit rolü, sömürgeleşmenin ve halkın özgürlüğünün erkeklerin anlatıları ötesinde kadınlar tarafından nasıl deneyimlendiğini ve kadın olarak özgürleşme hareketleri içinde yer almanın ne anlama geldiğini kadınların dilinden bizlere sunuyor.

Jineolojinin desteklediği sözlü tarih çalışmaları da kadınların göz ardı edilmiş ve ulusun resmi tarih anlatısında yer verilmemiş hayat hikâyeleri yoluyla kabul görmüş ve kurumlaşmış sosyal gerçeklikleri ve ulus, özgürlük, devrim, eşitlik, adalet, aidiyet ve kimlik gibi tanımları sorgulamaya ve tartışmaya açan karşı anlatılar oluşturmakta. Bu aynı zamanda, kadınların kendi tarihsel hafızalarını oluşturma, hayatlarını şekillendiren sosyal, politik, materyal ve psikolojik koşulları anlamlandırma, deneyimledikleri ve analiz ettiklerini açığa çıkarma çabası olarak da görülebilir. Sözlü tarihi bu açıdan kadınların yaşadıkları çok katmanlı baskı yapılarını algılama ve bunlara karşı eylem biçimlerine ve bu süreçte inşa ettikleri öznelliklere vurgu yapmalarına yol açar. Bilgilerini güçlendirmelerinin, kendilerini özgürleşmenin özneleri olarak konumlandırmalarının ve böylece kamusal ve politik alanlardaki aktif rollerini pekiştirmelerinin aracı olarak işlev görür. ⁹ Sömürgeciliğin hedefi olmuş topluluklara mensup kadınlar açısından ele alındığında hayat hikâyeleri aynı zamanda yazılı kaynağın karşısında sözlü anlatımı tarihin geçerli bir bilgi kaynağı olarak görmeyen, geri kalmış ve tarih öncesiyle eş tutan egemen kültür ve onun bilgi yapıları karşısında kendi yerli kültürlerinin ve sömürgeciliğe karşı mücadele hikâyelerinin nesilden nesle

aktarılmasını ve devamını sağlayan toplumsal hafızayı oluşturan önemli bir direniş aracıdır da. Egemenin tarih yazımında yer verilmeyen sözlü hikâyeler ezilenlerin dilinden kendi hikâyelerini dillendirerek baskın tarihin tekçi anlatısına meydan okumanın ve onun hasır altı ettiği gerçeklikleri su yüzüne çıkarmanın bir aracı olarak son zamanlarda özellikle feminist ve dekolonyal araştırmaların başvurduğu temel metotlardan biri olmakta. ¹⁰ Bu açıdan kuşkusuz ki sözlü tarih sesi kısılmış, duyulmaz hale getirilmiş toplulukların, madunların - kadınlar, sömürgeleştirilmiş halklar, işçi sınıfı, sıradan insanlar, ötekileştirilmiş grupların - politik hafızalarını yeniden üretebilmek adına ustalaştırdıkları önemli bir beceridir. ¹¹

Diğer yandan akademik yazılı bilgi üretimine erişimi olmayan ya da sadece kısıtlı bir küme tarafından anlaşılan akademik dile yabancı bu gruplar için sözlü tarih, kendi hayatlarını kendi cümleleriyle anlatabilmenin, benzer gruplarla diyalog kurabilmenin ve tarih yazımına hakim elitist bakışa karşı gündelik hayatlar üzerinden deneyimleri aktarabilmenin de güçlü bir yöntemidir. ¹² Ezilen grupları birçok kez

⁹ Cruikshank, J., "Myth And Tradition As Narrative Framework-Oral Histories From Northern Canada", *International Journal of Oral History*, 1988, Sayı: 9(3), 198-214; Grele, R. J., *Envelopes of sound: The art of oral history*. Greenwood Publishing Group, 1991; Lawrence, R. L., ve Paige, D. S., "What our ancestors knew: Teaching and learning through storytelling", *New Directions for Adult and Continuing Education*, 2016, Sayı: 149, 63-72; Newman, J., *Narrating displacement: Oral histories of Sri Lankan women*. Refugee Studies Centre, 2003; Okihiro, G. Y., "Oral history and the writing of ethnic history: A reconnaissance into method and theory", *The Oral History Review*, 1981, Sayı: 9(1), 27-46; Qwul'sih'yah'maht, R. A. T., "Honouring the oral traditions of my ancestors through storytelling", *Research as resistance: Critical, Indigenous and anti-oppressive approaches* içinde, Canadian Scholars' Press/Women's Press, 2005, 237-254; Sium, A., & Ritskes, E., "Speaking truth to power: Indigenous storytelling as an act of living resistance", *Decolonization: Indigeneity, Education & Society*, 2013, Sayı: 2(1); Solórzano, D. G., & Yosso, T. J., "Critical race methodology: Counter-storytelling as an analytical framework for education research", *Qualitative Inquiry*, 2002, Sayı: 8(1), 23-44; Geiger, S. N., "Women's life histories: Method and content", *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 1986, 11(2), 334-351; Maynes, M. J., Pierce, J. L., ve Laslett, B., *Telling Stories: The Use of Personal Narratives in the Social Sciences and History*, Cornell University Press, 2012; Mbilinyi, M. J., "I'd Have Been a Man": Politics and the Labor Process in Producing Personal Narratives", ed., Personal Narratives Group, *Interpreting Women's Lives: Feminist Theory and Personal Narratives*, Indiana University Press, 1989.

¹¹ Newman, J. "Narrating displacement: Oral histories of Sri Lankan women", *University of Oxford: Refugee Studies Centre*, Ekim 2003, Sayı: 15.

¹² Patai, D., "US academics and third world women: Is ethical research possible?", *Women's Words: The Feminist Practice of Oral History*, 1994; Henige, D., "Oral, but Oral What?: The Nomenclatures of Orality and Their Implications", *Oral Tradition*, 1988, Sayı: 3/1-2, 229-238.

⁹ Vargas, V., *Cómo cambiar el mundo sin perdernos: El movimiento de mujeres en el Perú y América Latina*. F. Tristán, 1992.

bilgi üretiminin öznesi değil nesnesi olarak konumlayan akademik bilimsel metot ve bilgi üretim araçlarına sahip araştırmacı ve bunlardan yoksun araştırılan arasındaki ayrımın karşısında sözlü tarih, madunların kendileri hakkında bilgi üretebilmelerinin aracı olmakta. Buna ek olarak yukarıda sözü geçen yüksek siyasete konu edilmeyen ancak sömürgeciliğin eski ve yeni tüm biçimlerinin ilk ve doğrudan kurbanı olan grupların, özellikle de kadınların deneyimlerini merkeze koyarak küresel neo-liberal politikaların, toprakları, doğayı ve toplulukları harap eden kalkınma projelerinin, göçlerin, krizlerin, yoksulluğun, zorla yerinden edilmelerin, işsizliğin, ırkçılığın, ayrımcılığın, köleleştirilmenin, insan tüccarlığının, tecavüzlerin, dillerin ve kültürlerin yasaklanması, halkların bölünmesinin başka açılardan anlaşılmasına yarar.

Kürt, Filistin, Sahara, Mapuche gibi etnik, ırksal ya da dinsel kimliği nedeniyle baskı ve imha politikalarına tabi tutulmuş kadınlar yani ne kimlikleri ulus devletlerin zorla dayatılan, sabit ve değişmez sınırlarına sığmayan ne de bu sınırlarla düşünen kadınlar için sözün sınırları aşan karakteri bir kadim direnişin simgesidir de aynı zamanda.¹³

Diaspora hikâyeleri aynı zamanda küresel güneyin ezilenlerinin sosyal, ekonomik, politik ve kültürel ötekileştirme ve sömürü hikâyelerini, küresel kuzeyin topraklarında sömürgeciliğin, emperyalizmin hikâyesine kulaklarını tıkayanlara ya da daha önce duymamış olanlara anlatmanın ve açık etmenin aracı olurlar.

Bu direngen anlatılar Kürtlüğe, Araplığa, Ermenliğe ya da Tüklüğe sıkıştırılmış kimliklerin karşısında çok renkli ve çok sesli kimliklerin, kültürlerin, inançların, etnik ve dilsel farklılıkların iç içe geçerek ördükleri çok katmanlı karakterler açığa çıkarırlar. Bununla beraber hafızalardan silinmeyen hatıraları, bugüne kadar açıkça dile getirilemeyen geçmiş olayları bugün yeniden hatırlamaya, kaybedilen yuvaları, toprakları ve toplulukları yeniden yaratmaya yardımcı olur. Ayrıca bölünmüş ve dünyanın birçok yerine dağılmış bu halkların sadece doğup büyüdüğü topraklarda değil aynı zamanda diasporada başka kültürler, tarihsel bağlamlar ve dünya görüşlerine karışarak yarattıkları anlatılar sınırların ayıran ve ayrıştıran karakteri karşısında köprüler kurmaya, yan yana gelmeye yarar. Diaspora hikâ-

yeleri aynı zamanda küresel güneyin ezilenlerinin sosyal, ekonomik, politik ve kültürel ötekileştirme ve sömürü hikâyelerini, küresel kuzeyin topraklarında sömürgeciliğin, emperyalizmin hikâyesine kulaklarını tıkayanlara ya da daha önce duymamış olanlara anlatmanın ve açık etmenin aracı olurlar.

2017-2019 yıllarında yapılan ve henüz yayınlanmamış olan Jineoloji Avrupa Komitesi'nin desteğiyle gerçekleşen bir çalışma¹⁴ diasporada yaşayan Kürt kadınların hayat hikâyelerinden yola çıkarak kadınların kapitalizmin bedensel, maddi ve manevi sömürsünü ve ataerkinin baskısını kendi sözleriyle anlatmayı hedeflemiştir. Bu süre boyunca toplanan hikâyeler kadınların deneyimlerini kendi dillerinden anlatarak yeniden bilginin üreticileri konumuna gelmelerini hedeflemekle kalmaz, aynı zamanda bu yolla kadınların tarihsel ve politik hafızasını somutlaştırmayı da amaçlar. Farklı bölgelerden, sosyal konumlardan ve kuşaklardan gelen kadınlarla yapılan bu sözlü tarih çalışması homojen bir bütün olarak ele alınan “kadın” kavramının kendi içindeki çeşitliliği ve kadın olma deneyimlerinin farklılığını ortaya koyar. Bu kadınların topluluk, aidiyet, ülke, ulus, savaş, barış, yoksulluk, şiddet, özgürleşme gibi kavramları nasıl çok farklı şekillerde anlamlandırıp tanımladıklarını da ortaya koyar. Bu hayat hikâyeleri bazen birbiri ile çelişen adalet, özgürlük, kadınlık, direniş gibi tanımları açığa çıkarırken çoğu zaman baskının cinsiyet, etnik ve sınıfsal köken, inanç, cinsel kimlik, coğrafi konum, göçmenlik gibi çok katmanlı ve kesişen yapısını da göz önüne serer.

Tarihten silinmeye, unutulmaya ya da asimilasyona inat kadınların dilinden silahlı çatışmaları, katliamları, göçleri, öfkeyi, yakılan köyleri, tecavüzleri, gözaltına alınan ve kaybedilen aile fertlerini, işkenceyi anlatır. Aynı zamanda dayanışmayı, direnişin çeşit çeşit yollarını, sağ kalanları, evlerini ailelerini kaybedenleri kadınların nasıl kendi ailelerine kattıklarını, başlık parasına, kan davalarına, zorla evlendirmelere, çocuk gelinlere karşı ya da politik alanda eşit temsiliyet için kadınların yıllardır usanmadan nasıl mücadele ettiğini de dilendirir. Kadınların hayat hikâyeleri korkunun, kederin, keyfin, metanetin, güvenin, desteğin, beraber güçlenmenin de anlatısıdır. Sözlü tarih sadece hayat hikâyeleriyle kısıtlı kalmaz. Lawijler¹⁵ kaçırılan, bir mal gibi satılan, işkence gören ya da köle edilen kadınları anlatır, Kobanê’de kız kardeşlerinin yardımına koşmak için örgütlenen ve savaşan kadınları da anlatır. Yerinden edil-

¹³ Spivak, G. C., “Nationalism and the Imagination”, *Lectora: Revista de Dones i Textualitat*, 2009, Sayı: 15, 75–98.

¹⁴ Ceren Akyos, “Decolonizing Liberation, De-Patriarchalizing The Nation: Kurdish Women’s Struggle As The Keystone Of The Radical Democracy Project Of Democratic Modernity”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Universidade de Coimbra, Coimbra, 2022.

¹⁵ Lawij Türkçe ağıt anlamına gelmektedir.

dikleri topraklarda beraber yaşadıkları başka halklarla, dillerle, dinlerle ve etnik kimliklerle ortak türkülerini, mitleri, sömürgeciliğin birbirine düşürüp ayırdığı halkların iç içe geçmiş hikâyelerini de gözler önüne serer.

Bu hikâyelerde Kuran'ı Ermenice yazıya geçiren dedelerin, yarısı Müslüman yarısı Hristiyan ailelerin, senelerce başka topraklarda Türk olduğunu sanarak büyüdükten sonra aslında Kürt olduğunu öğrenenlerin, katliamdan sağ kalan ve bir asker ailesi ya da Kürtler tarafından yetiştirilen Ermeni nenenin, aynı toprakların halkları Süryanilerin, Zazaların, Alevilerin anlatılmayan tarihi açığa çıkar. Kadınların hikâyeleri, romantize edilmiş halkların kardeşliği anlatılarının ayağını yere bastıran hayatları anlatır. Erkek kardeşleri okula giderken tarlalarda çalışmaya, ailelerine ve kardeşlerine bakmaya zorlanan ya da hiç tanımadığı babası yaşında erkeklerle evlendirilen kız çocukların, büyük kentlerden annesinin şivesinden, anadilinden, giydiği fistandan utanç duyan genç kızların, erkek egemenliğine babalara, dayılara, amcalara, ailelere ve aşiretlere baş kaldıran kadınların, hayatlarında Kürdistan'ı görmedikleri halde mücadeleye katılan Kürtlerin, Türklerin, Alevilerin yaşantılarına odaklanır. Büyük şehirlerde yoksulluğa hapsedilenlerin, karakollarda işkence görmenin normal olduğu hayatların, çocuklarını dağlarda kaybedenlerin ya da iki asrı aşkın süredir sağ olup olmadığının haberi için meydanlarda sessizce direnenlerin yaşamıdır. Sağ-sol çatışmalarının, 1 Mayısların, Serhıldanların, New-

rozların, dilini bilmediği ülkelere göçlerin, yeni umutların, Almanya'dan, Hollanda'ya, Fransa'dan

Norveç'e yeni evlerin, sokakların, caddelerin,

bambaşka yerlerde doğup Kürdistan'ın hikâyeleriyle büyüyen yeni nesillerin, ırkçılığın ve dışlanmanın farklı tonlarının, birbiriyle kesişen farklı mücadelelerin, birbirine destek olan farklı coğrafyalardan, dillerden kadınların anlatıları bu hikâyelerin temelini oluşturur.

Dünyanın her yanında faşizmin yükseldiği, baskın modernite anlayışının kapitalist, ataerkil ve sömürgeci yapısının insanlığı ve yaşamı uçurumun kıyısına sürüklediği bu çağa direnen halk ve toplulukların geçmiş deneyimlerinden ve modernitenin dışında bırakılan dünya görüşlerinden, geleneklerinden beslenerek oluşturdukları başka dünya modellerini bugüne ve

geleceğe taşımak zorlu bir görev olarak karşımızda duruyor. Kadınların dilinden anlatılan sömürgeciliğin gölgede bırakılan diğer yüzünün bu hikâyeleri, dünyanın farklı yerinden gelen deneyimlerle örerek bir araya getirip karşısında gelişen alternatifleri de bizlere sunuyor. Kürt kadınların hayat hikâyeleri sadece Demokratik Modernite'nin tarihsel köklerini Kürt halkının ve asırlardır aynı toprakları paylaşan diğer halkların, özellikle de kadınların bilgi, deneyim ve direniş pratiklerinde gün yüzüne çıkarmakla kalmıyor. Doğayla bambaşka bir iletişim içinde, toplumsal cinsiyetin eşitlik temelinde kurulduğu, farklılıkların baskı aracına dönüşmeden yan yana gelebildikleri, dayanışmaya ve hayatı çoğaltmaya dayalı yeni bir toplumsal ahlakın temelini oluşturan bugün ve gelecekte inşa edilecek dekolonyal bir dünyanın inşasının ipuçlarına da ışık tutuyor. Açığa çıkardıkları bilgiler ve deneyimler toplumsal hafızanın yeni anlatıları kapsayacak şekilde yeniden oluşturulması ve alternatiflerin bu direniş hafızası üzerine kurulmasının da temelini oluşturuyor. Bu hikâyeler özgürleşmenin, çok katmanlı baskı biçimlerine eş zamanlı, kolektif ve bir ağızdan cevaplar verebilmenin, yerel ve küresel arasında, coğrafi, etnik, dinsel, dilsel kökeni fark etmeksizin kadınlar ve direnen halklar arasında köprüler kurabilmenin ve baskıcı modernitenin, ulus devletlerin, sınırların ayırıştırıcı söylemleri ve değerlerini geçersiz hale getiren, aidiyeti, özyönetimi, özerkliği, beraber yaşamayı yeniden anlamlandıran, verili olanın ötesinde, kendi ortak geçmişlerimize bakarak ortak bugünler, gelecekler ve yeni dünyaları hayal edebilme kapasitemizi besliyor.

Bu hikâyelerde Kuran'ı Ermenice yazıya geçiren dedelerin, yarısı Müslüman yarısı Hristiyan ailelerin, senelerce başka topraklarda Türk olduğunu sanarak büyüdükten sonra aslında Kürt olduğunu öğrenenlerin, katliamdan sağ kalan ve bir asker ailesi ya da Kürtler tarafından yetiştirilen Ermeni nenenin, aynı toprakların halkları Süryanilerin, Zazaların, Alevilerin anlatılmayan tarihi açığa çıkar.

Kültürel Sömürgecilik

Gül Barin

“Beyazlar buraya gelmeden önce Afrika bizimdi, incil onların. Daha sonra incil bizim oldu Afrika onların” **Afrikalı bir bilge**

Toplumsal bir varlık olan belli bir mekân ve zaman içinde hem kendini hem de sosyal alanı yeniden üretir. Hayatını günlük üretim faaliyetleri içinde örgütleyen insan aynı zamanda hayatı, üretimi, üretim ilişkilerini ve sonuçlarını, umut ve beklentilerini, korkularını kendisi ve toplum için açıklar. Dolayısıyla hayatını örgütleyip üreten insan aynı zamanda yaşamın bilincini de üretir. Maddi ve manevi üretimin biçimi insanın kültürünü oluşturur. Dolayısıyla bu üretimiyle birlikte, ona bağlı olarak gelen kültürünü de üretir. “Kültürle, yani materyal hayatını ve bu hayatın bilincini üretme biçimiyle, insan belli zaman ve yerde kendinin ve topluluğunun kimliğini oluşturur ve kaçınılmaz olarak kendini "ötekilerden" ayırır.”¹

Yüzlerce farklı tanımlı yapılan kültür, sadece değerleri, yargıları, tutumları vb. taşıyan düşünsel bir süreç değildir; yaşam biçimlerinin bütünü oluşturur. Bauman “kültür, ayırımlar yapma etkinliğidir: Sınıflandırma, ayırma sınırlar çizme ve böylece insanları benzerlikle içsel olarak birleştiren ve farklılıkla dışsal olarak ayıran insanlara atfedilen davranış dizilerini farklılaştırma etkinliğidir” der. Aynı şekilde Abdullah Öcalan’ın savunmalarında da şu şekilde geçer: “kültürü insan toplumunun tarihsel süreç içerisinde oluşturduğu tüm yapısalıklar ve anlamlılıklar bütünü olarak genel bir tanıma kavuşturabiliriz. Yapısalıkları dönüşüme açık kurumların bü-

tünü, anlamlılıkları ise dönüşen kurumların zenginleşen ve çeşitlenen eşgüdümlü anlamlılık düzeyi veya içeriği olarak tanımlamak mümkündür”

Sömürgecilik ise en genel anlamıyla bir devletin kendi ülkesinin sınırları dışında başka ulusları devletleri, toplulukları siyasal ve ekonomik egemenliği altına alarak yayılmasına denilir. Ancak bu en genel tanım endüstriyalizm ve ulus devletleşme sürecinden sonra kendini hem kapsam hem de derinlik bakımından büyütecekti. Yani artık askeri işgaller yerine bağımsızlıklarını elde etmelerine ve siyasal bir statüye kavuşmalarına rağmen liberal siyasal sistemler, hukuk, serbest piyasa ekonomisi ve özellikle daha ağır ilerlemekle beraber daha kalıcı olan kültürel olarak toplum ikna edilerek sömürü devam ettirilecekti.

Gerçekleşen deneyimlerden de yola çıkarak;

“Karmaşık hakimiyet ilişkisini kalıcılaştıran, kabul ettiren, süreklileştiren, bir “yazgıya” dönüştüren ve dolayısıyla tahakkümü olanaklı kılan kültürdür. Kültürün; siyasal olarak tasavvur edilen emperyalist emellerin nasıl meşrulaştırdığını, Şark ile Batı arasında temel kimlik ayrımlarının nasıl kabul edilir bir düzeye çekildiği, hareketsiz ve barbar “tabi ve aşağı” ırk ve ulusların nasıl yaratıldığı, söz hakkı ve kendini gerçekleştirme yetisinin ayrıcalıklara dayandırılmasının nasıl savunulduğu, kendinden menkul “uygarlaştırma misyonlarının”, “açık bir yazgı” veya “hikmet” olarak nasıl algılandığı, bütün bu anlayışların toplumsal meşruiyete dönüştürülerek nasıl bir hegemonya kurulduğu vs. hususlarda kaba siyasal açıklamalardan daha öte bir işlev gördüğünü belirtebiliriz”.²

Kültürel sömürgecilik toplum hayatına modernleşme uygulamalarıyla girer. Modernite nötr bir kavram olarak çağ anlamına gelse de bu çağa damgasını vuran ekonomiden tutalım eğitime, siyasetten tutalım sanata kadar dönemin tüm toplumsal yani kültürel yaşam biçimimize damgasını vuran tüm edim ve üretimlerdir. Ancak kavram önüne gelen başka bir sıfatla olumlu veya olumsuz anlamlara bürünebiliyor. Dolayısıyla yazımızda da kullanacağımız modernleşmeden kastımızın kapitalist modernite olduğunu okurlarımızın bilmesinde fayda var.

“Ekole göre modernleşme misyonu içermeyen bir sömürgecilik yoktur. O halde ilaveten sömürgeci olmayan modernleşme de yoktur”.³ Özellikle batı dışındaki dünyada Afrika, Asya ve Ortadoğu başta olmak üzere kapitalist hegemonya ilerleme, medenileştirme, karanlıktan kurtarma ve en önemlisi de kendi etrafında bir tarih ve

¹ Tuğba Öz, “Popüler Kültür Kavramı ve İnşası”, <https://docplayer.biz.tr/amp/47716568-Populer-kultur-kavrami-ve-insasi.html> (Son Erişim Tarihi 31 Mayıs 2022)

² Edward Said

³ Zozan Goyi, “80/90 Kuşağı Kürtlerin İlköğretimdeki Kolonyal Deneyimleri”, *Kürd Araştırmaları Dergisi*, Sayı:6, 2021.

toplum miti yaratarak tarih kurgulaması ve sömürge döneminin kültürel yabancılaştırmalar için gösterdiği çabalar öyle bir etki yaratır ki, yerliler ve ezilen uluslar sömürgecilerin kendilerini cehaletten kurtaracağına inanır hale gelir ve yine sömürgeciliğin bilinçli olarak meydana getirdiği sonuç, sömürgecinin gitmesinin barbarlığa, hayvanlaşmaya ve bayağılığa geri dönüşle özdeş ele alınmasını getirir. Ve bu şekilde 19. ve 20. yüzyıl hem çıkış hem uygulama olarak Fransız kökenli olan asimilasyon süreci tüm sömürgeci güçler tarafından hızlı bir biçimde sömürgelemlerde uygulanmaya başlanır. Yukarda ifade edildiği gibi ilk önce kendi etrafında bir tarih ve kahramanlık kurgusuyla başlayan süreç sömürülen açısından da tersi değersizleştirme, yok sayma süreci ile paralel bir biçimde işlemeye başlar. Tarih ve hafızanın tekrardan sömürgeci lehine kurgulanması ve sömürülenin sömürücüsünün kimliğinde erimeye başlaması anlamına gelen kültürel sömürgecilik sadece basit bir hegemonya ilişkisinin ötesine geçer.

“Sömürenin iktidarını meşrulaştıracak şekilde kurgulanan siyasi, sosyal ve dini alanlarda oluşturulan sosyo-psikolojik baskı ve hamlelerle sömürgecinin epistemolojik ve metafizik temellerine yönelik yıkıcı bir ilişkiler ağı oluşturur. Bu ilişkiler ağının en önemli ayaklarından biri toplumsal boyutu dizayn eden kültürel çeviri girişimleridir. Yani toplumun hafızasının yeniden kurgulanmasıdır. Kültürel çeviri girişimleri başlangıçta sömürgeci tarafından sömürgeleştirme ve asimilasyonun bir parçası olarak işlevseleştirilmiştir” ve dolayısıyla “ilişkiler ağı sadece üretim araçlarının dağılımı olmaktan çıkıyor ve kavramların içerikleri değişiyor”

Bu konuda dört ulus devlet sömürgesinde yaşayan bir halk olan Kürtlerin müziğine dönük çeviriler ve Kürdistan’da birçok yerleşim yerlerinin isimlerinin değiştirilmesi vb. uygulamaları basit bir ad değiştirmenin ötesinde kimliksel hafızaya bir operasyon olarak ele alabiliriz. Örneğin Kürt kültürünün en temel zenginliklerinden olan Kürt müziği İbrahim Tatlıses ve benzerlerinin dilinden Kürt müziğinden çıkarak arabesk bir forma girebiliyor. Tası kırılan Kürt kültürü başka taslarda bambaşka bir forma giriyor. Bu süreçleri kültürel soykırım olarak adlandıran Abdullah Öcalan,

“Bir toplum kurumsal olarak dağıtıldıktan sonra artık onun anlamından dar kültüründen bahsedilemez. Bu durumda kurum su dolu bir tas gibidir. Tas kırıldıktan sonra açık ki suyun varlığından söz edilemez. Bahsedilse bile o artık tasın sahibi için su değil, başka topraklar veya kapların sahiplerine akmış bir yaşam unsurudur. (...) zihniyet ve estetik dünyasını yitiren bir toplum çürümeye, vahşice parçalanmaya ve yenmeye terk edilmiş bir leşe benzer. Dolayısıyla bir toplumu kültürel olarak tanımlamak için onu mutlaka kurumsal ve anlamsal bütünlük içinde değerlendirmek şarttır” der.

Yine Türk edebiyatının önemli isimlerinden “Kürt kökenli” Cemal Süreya’nın “Fırat suyu bütün bir bölgeyi takma adlarla dolanmak zorundadır” sözü, daha pek çok Kürt olup da başkalaşım sömürgecisinin tasında hayat bulanların yaşadığı kimliksel krizi ifade eder. Yukardaki söz Abdullah Öcalan’ın tespitlerini doğrular niteliktedir. Cumhuriyet tarihi boyunca Kürdistan’da çok katı bir biçimde medenileşme uluslaşma adına uygulanan dil yasağı Ortadoğu’nun en büyük nüfuslu halklarından olan Kürt halkının ikili bir kimlikle yaşamasını getirdi. Çoğumuzun doğarken kulağıma fısıldanan isimle ve resmi devlet hüviyetinde tok bir sesle haykırılarak geçen isimler arasında sıkışan ve anadilimizin aleyhinde gelişen bu süreç bilincimize de yön vermeye başlar. Kim olduğunu flu bir biçimde bilen ama bir Türk gibi yaşamak zorunda kalan benliğimiz zamanla ana dilimizdeki kavramları hafızamızdan tek tek düşürmeye başlar ve bir kişi değil bir grup değil bir parti değil bir ulus kültürel olarak yeraltına çekilir. “Dil aklın sözcüsüdür” derler. Sonradan aldığımız resmi isimler ve sonradan öğrendiğimiz dil aklımıza egemen olmaya başladıkça egemen dil etrafında örgütlenmiş yaşam olanakları ve gücü etrafında bize ait olmayan bir formda yaşamaya başlarız. Yani yaygın bilinen bir sözle “insanlar düşündükleri gibi yaşamayınca, yaşadıkları gibi düşünmeye başlarlar”.

“Egemen dil eğer bir diğer dil ya da dilleri ortadan kaldırmazsa en azından o dil ve dillerin yaşama alanlarını daraltarak bazı işlevlerini kısıtlar ve kendisi o işlevi üstlenir. Üstlendiği işlevler ise günlük sıradan işlevler değil prestijli ve akademik alanlardır. Bu şekilde prestij ve güç açısından egemen dil ile diğer dil ya da diller arasında bir dengesizlik oluşur” bir doktor, öğretmen, akademisyen olmak ya da sömürgeci pazarda iş yapabilmek sömürgecinin kültürünü benimsemekten ve bilmekten geçiyordu. Prestij yükseldikçe asimilasyonun çarkı da paralelinde hızlanırdı. “Kürtlük ve Kürtçe sadece yasaklı olan değildi, Kürtçe bilimsel ve modern bilginin ifadesi olmaktan uzak bir dil, kürtlükse bilimsel/modern dönüşümün aracı olmaktan uzak buna ket vuran bir fenomene dönüşürdü. Bu sebeple kürtlüğe dair her tür emarenin yasaklı oluşunu bilimsel/modern dönüşümü sağlamaya yönelik meşru bir müdahale olarak anlardık”⁴

“Bir çocuk olarak sömürge iktidarıyla kurduğumuz ilk ve kapsamlı temas mekânı okuldu. Kaç kardeşsiniz sorusuna neredeyse her Kürt çocuk yanlış cevap veriyordu çünkü Kürtçede eril ve dişil ayırımını kapsayan bir “kardeş” kelimesi yoktu. Bunu elbette bilmeyen ve bilme merakı da olmayan misyoner öğretmenler, kız kardeşleri dışarıda bırakan cevapları ataerki bir kültürün “gerici” kalıntıları olarak görüp dalga geçiyorlardı.”

⁴ Zozan Goyi, “80/90 Kuşağı Kürtlerin İlköğretimdeki Kolonyal Deneyimleri”, *Kürd Araştırmaları Dergisi*, Sayı:6, 2021.

Kolonyal eğitim bir anadil kırımıdır. Anadille birlikte kazanılan doğal tepkileri, duyguların kendiliğinden gelen jestlerini ve ifadenin basitliğini yitirmektir. Yeni öğrenilen dil kupkuru bir kabuk gibidir, içerideki duygu fırtınalarını, sınır tanımayan mizah yüklü kelimeleri, hazır cevap kalıpları iletmekten yoksundur. Uzun süre çeviri bir zihinle, bölünmüş bir benlikle yaşamaktır. Ki çoğu zaman birçok şey çevrelemez. Buda zamanla derin bir değersizlik hissinin, eksik insan düşüncesinin filizlenmesine yol açar. Bir türlü telaffuz edilemeyen kelimeler, aksanlı Türkçeniz, toparlayamadığınız cümleleriniz her daim öğretmenlerin ve öğrencilerin alay konusu olur. Tüm kültürel farklılığınız, bu asimetrik ilişki düzleminde aleyhinize konumlanır. Bu travmatik deneyimlerde köklenen kolektif yaralar benliği parçalar, özgüveni eksik, silik, kendini gerçekleştirme idealinden vazgeçmiş karakterlerin şekillenmesine yol açar. Biriken öfke, hınç ya içeriye ya da dışarıya yönelen kanallar bulmaya çalışır.

Kültürel sömürgeciliğin gerek ulus devlet inşasında ve gerekse de diğer halklara uyguladığı kültür kırım politikasında her zaman hedef kesim kadın ve çocuklar olmuştur. Afrika’da, Cezayir’de, Kürdistan’da ve daha sayamayacağımız birçok sömürge ülkede bu politika uygulanmıştır. Bu konuda Cezayir ve Kürdistan’dan örnek vermek gerekirse:

“Cezayirli kadınlar çok sonradan beyaz feminizmin kolonyal bir feminizm olduğunu analiz edecek ve Fransız kolonyalizminin aileyi, kadını ve çocukları özellikle stratejik olarak hedeflediklerini yazacaklardı. Cumhuriyetin sosyal Darwinistçi mühendislerinin projesi de bundan farklı değildi. Özellikle gelecek kuşaklara ve kadınlara yönelikti. Çünkü aileyi, kadını ve çocukları teslim alırsanız sömürgeyi teslim alırsınız. Sömürgecilik kavramlar ve kurumlar üzerinden rıza üretmeliydi.”

Tüm ulus devletlerin istisnasız tümünün hedefinde her zaman için kadınlar vardı. Yeni uluslar zihniyet ve kültürel inşaya kadın ve çocukla başlar. Egemen ulus devlet kimliği ile özdeşleşen modernizm, kültürel asimilasyon sürecini başta kültür taşıyıcısı ve koruyucusu olan kadınlar üzerinden tarifleyerek kültürel sömürgeciliği kalıcılaştırmaya çalışır. 80 li yıllardan başlayarak günümüze kadar devam eden “Geri kalanın” “çağ dışı kalanın” “cahil olanın bilinçlendirilmesi”, toplumsal cinsiyet eşitliği, okur yazarlık kursları, ekonomi ve beceri kazandırma projeleri kapsamında Kürdistan’da kültürel sömürgecilik farklı bir evreye girer. Bu konuda Boğaziçi üniversitesinde yapılan atölye çalışması oldukça çarpıcı tespit ve veriler sunmaktadır:

“Baba beni okula gönder kampanyası ya da kardelenler projesi gibi eğitim odaklı projeleri medyanın yada farklı aktörlerin başarılı sivil toplumculuk örnekleri olarak gösterdikleri eğitim projelerinin filantropi temelli söylem-

leri sorgulanmadan desteklenirken melek kalpli iyilik neferleri safına katılan gönüllülerin sayısı diğer pek çok projeye nazaran oldukça fazlaydı. Bu naif söylem ve pratiklerin aslında sömürgeci devlet ideolojisinin bir yansıması olduğuna dair yapılan eleştiriler ise çoğunlukla kötü niyetli bir karalama olarak nitelendiriliyordu”. Devamla Chandra Talpade Mohanty den örneklemeler veren atölye, Batılı feminist literatürde “üçüncü dünya kadınları” gibi bir kategorinin hangi yollarla inşa edildiğini ve bu bilgi üretim pratiğinin sömürgeci söylemlerle olan bağlantısını tartıştığı yazıları irderler. Mohanty, feminist literatürde “üçüncü dünya kadınları” kategorisinin kendi ülkelerindeki gelenekler ve patriyarkal sistem tarafından baskı altına alınmış yek pare bir bütün olarak kurulduğundan bahseder. Tarihsellikten ve içinde bulunduğu toplumsallıktan bağımsız olarak ele alınan bu “öteki” kadınlık temsili, kurtulmuş ve özgür batılı feminist kadın kimliğinin kurulmasını ve devamını sağlar. Partha Chatterjee, sömürgeciliğin kendisini geleneklerin Hindistanlı kadınlar üzerinde dayattığı eşitsizliklere yönelik bir medenileştirme misyonu olarak var ettiği mekanizmalardan bahs eder. Chatterjee ye göre cinsiyet eşitsizliği, sömürgecinin fantazisinde bütün bir Hindistanın baskıcı doğasını ifşaa eden bir gösterge olarak kodlanmış ve Hindistan halkları üzerindeki medenileştirme projesini meşrulaştırmıştır. Aynı şekilde Lila Abu Lughod da “Müslüman kadınları kurtarma” retoriğinin, ABD nin Afganistana yönelik militarist saldırıları nasıl meşrulaştırdığından söz eder.(...) Bu iki örnekte karşımıza çıkan, eşitlik özgürlük ve haklar söyleminin sömürgeci bir söylemle içiçe geçmiş olmasıdır.(...) sömürgecilik, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları tartışmaları üzerinden ortaya çıkar, genellikle sivil toplum örgütleri kurumlarında var olma gücünü elinde bulunduran kadınların diğer kadınlar üzerinde oluşturduğu farklı tahakküm biçimlerinin önünü açar. Elbette ki bütün bu pratiklere baktığımız da, gerçekte bu projelerin kimin yararına olduğu yada projeler sonucunda kimin güçlendiği büyük bir soru işareti olarak durmaktadır.(...) özellikle bu projelerin eğitmeyi ve böylelikle aydın ”Türk” kızları dahil etmeye çalıştığı “hedef kitle”lerinin zorunlu göç nedeniyle büyük şehirlere göç etmiş Kürtler ya da hali hazırda Kürt bölgelerinde yaşayanlar olduğu önemli bir gerçek. Neyin söylendiği neyin söylenmediğinin de önemli olduğundan yola çıkarak, projelerin internet sitelerinde ya da raporlarında Kürt kelimesinin neden hiçbir şekilde geçmediğini de sorgulayabiliriz. Projelerin büyük bir kısmı, evrensel vatandaşlık kategorisi altında eritilmeye çalışılan ve her defasında kendilerinden Güneydoğu da yaşayan ya da kırsal kesimlerden göç eden vatandaşlar olarak söz edilen Kürtler üzerinden yürütülüyor. Kampanya logolarında yada reklamlarında yüzlerini gördüğümüz, aralarında “aile baskısı” ”töre” yada “başlık parası” gibi kelimelerle bağlantılar kurulan Kürt kadınlar, kadınları erkeklerle eşit olmayan ve

bu nedenle de kız çocuklarını okula göndermediği iddia edilen, tarih dışı, yekpare ve içinde bulunduğu koşullardan bağımsız bir kültürün mağdurları olarak çizilerek kendilerini batılı ve eğitilmiş olarak tanımlayan aktörlerin yerine getirmeye çalıştığı “vatandaşlık görevinin” birer nesnesi haline gelebiliyor.(...) eğitimlere katılan pek çok kadının ana dilinin Kürtçe, Zazaca ya da Arapça olduğu gibi gerçekler proje raporlarında ifade edilmeyerek ana dilde eğitim hakkını yok sayan devlet ideolojisinin, bu coğrafyalarda ki yapısal eşitsizliğin ve devlet şiddetinin üzeri örtülmüş oluyor.(...) okur yazarlık sağlamaya yönelik eğitimler başlı başına karşı olunması gereken projeler olmamalarına rağmen, devletin eğitim politikalarını sorunsallaştırmadıkları sürece var olan eşitsizlikleri depolitize etmede ve sistemin devamını sağlamada rol oynayacaklardır.(...) Projelerde ulaşılması gereken kadınlar ve onları eğitecek sivil toplum çalışanları veya gönüllüleri olarak iki gurup altında sınıflandırılan kadınlık temsilleri, sömürgeci feminizm(ler) olarak adlandırdığımız bütün bu ilişkiler ağının bir yansıması olarak okunabilir”.

Kültürel sömürgecilik kapsamında ele alınması gereken bir diğer önemli konu kapitalist hegemonya sömürgeciliğinin özellikle günümüzde yasaklarla, bilgi kurum ve yapılarıyla asimile edemediği kimlikleri melezleştirerek anlamsız kılmasıdır. Bu politika günümüzde iki yöntemle uygulanır birincisi Adorno nun tespit ettiği kültür endüstrisi ikincisi de artık savaşların salt trajik sonuçları olmaktan çıkmaya başlamış olan kimlikleri mültecileştirme politikalarıdır. Bilindiği gibi kültür yerleşik yaşamla ilgili bir süreçtir. Korunması geliştirilmesi yaşadığı mekânın özelliklerine göredir. Kültüre kimliğini veren dil kadar önemli olan “yurt” olgusundan bağımsız düşünemeyiz. “Kalıcı savaş” hali olan kapitalist sömürgecilik dünyada milyonlarca insanı yerinden yurdundan kopararak insanlığı kültürsüzleştirme ya da Kürt siyasal hareketinin tanımlamasıyla kültür kırım sürecinden geçirmektedir. Kırımdan kalkanlar batı kültürünün hakimiyeti altında olan ve neredeyse bilim ve teknoloji yoluyla algılar günlük olarak yönlendirilerek bilinç muğlaklığı yaratılır. Bu muğlaklığı yaşayan insan anlam kaybı yaşayarak gönüllü bir biçimde sömürgeciliğin devamını sağlayan çarkların dişlisine döner ve insanlık tek bir egemen yaşam biçimine mahkûm edilerek sürüleştirilir. Tıpkı birinci doğa gibi toplumsal doğada kültürel florasını yavaş yavaş kaybederek zayıflar ve toplumun dağılması dediğimiz süreç başlamış olur.

Yazı boyunca oldukça karamsar bir tablonun ortaya çıktığının farkındayız. Yaşadığımız hakikati, kültürel sömürgeciliğin uyguladıkları politikaları ve bunun toplumsal sonuçlarını irdelemeye çalıştık. Unutmayalım ki kültür demek aynı zamanda direniş demektir. Basit ama sonuçları devrimlere sebep ezeli soru bir görev olarak nümüzde duruyor.

Ne Yapmalı?

“Kültür ona uygun olarak yaşadığımız şey değildir. Aynı zamanda büyük ölçüde uğruna yaşadığımız şeydir”

Edward Said; “Siyasal kimlik açık bir tehditle karşı karşıya kaldığında, yok olmaya ve silinip gitmeye karşı kavganın aracı kültür oluyor. Kültür, silinip ortadan kaldırılmaya karşı bir hafıza biçimi aynı zamanda. Bu bakımdan müthiş önem taşıyor. Fakat kültürel söylemin bir boyutuna daha değinmemiz lazım. O boyut da kültürel söylemin analiz etme, geçmişin klişeleri ve yalanlarını temizleme, otoriteyi sorgulama, alternatifler arama gücü. Bunları da kültürel direnişin cephaneliğinden saymamız gerek”⁵ der.

Tıpkı onun gibi Franz Fanon da Afrika’da Avrupalı sömürgeci devletlere karşı geliştirilen mücadelede sömürgeciliğin farklı analizlerini yaparak “âtıl kalmış kültürel değerlerin nasıl direnişin aktif bir aracı” haline gelebileceğini ve sömürgeciliğe karşı direniş yolunda kültürün bir toplumun doğuşundaki dinamik unsurlarına vurgu yapar. Sömürgeciliğe karşı birçok direnişçi düşünür ve aydınının sömürgeciliğe karşı kültürün araçsallaştırılması ve bir ulusu sömürgeci kurgudan bağımsız inşa etme çabası ve saha mücadelesinin değerli örneklerini sergilerler.

Dünyadaki sömürge deneyimlerinden farklı olarak siyaset bilimi ve sosyolojinin önemli araştırma olgusu olabilecek bir deneyime sahip olan Kürdistan hem tarihsel olarak hem de kültürel direniş olarak kendine has özelliklere sahiptir. Birincisi uygarlık tarihinde istisna olan devletsiz ve yönetimsiz olarak birçok sömürgeciye karşı kendini koruyabilmesi güçlü kültürel geleneği ile ilgilidir. İkincisi ise: bir sömürgecinin birçok sömürgesi olurken Kürdistan ise birçok sömürgeciye sahip (Türkiye, İran, Irak ve Suriye ulus devletleri) tek sömürgeci. Dolayısıyla dekolonizasyon süreci de farklı halkların deneyimlerinden etkilenmekle beraber kendine has bir rota izlemektedir.

Kürdistan’da anti kolonyal süreç 68 gençlik hareketinin de etkisiyle 70lerde başlar. Özellikle “daha önceki kürt isyanlarından kendini ayıran Kürt Özgürlük Hareketi iki açıdan bir kırılma anlamına geliyordu. Birincisi kendinden önceki dönemin milli baskıyı dile getiren üslubundan ya da anayasacı reformist militanlığından radikal bir biçimde ayrılıyordu. İkincisi ise Fanoncu bir direniş kültürü ve sömürgecilik karşıtı ve Kürt toplumuna içinde bulunduğu kölelik durumundan da kendisinin sorumlu olduğunu söylüyordu”. Abdullah Öcalan’ın geçmiş çözümlemelerinden de anlaşılabacağı üzere sömürgecilikle bir yandan mücadele ederken öte yandan da ulus eleştirisi, sınıf eleştirisi, aile ve kadın eleştirisi üzerinden dekolonizasyon sürecini de

⁵ Edward Said, New York, 25 Şubat 2003.

geliştirmiş oluyordu. Sömürgeciler tarafından kurgulanmış çağ ve tarih dışına itilmeye çalışılan gerçeklik geçmiş kahramanlık söylemleriyle değil eleştirilerle ve çözümlerle kaybedilen kültürel hafıza tekrardan kazandırılıyordu. Bu şekliyle Kürtlerin hafızasında oturmuş olan koşullandırılmış kölelik ve yenilmez güçlü sömürgeci ulus devletler sarsılarak kimliksel bir diriliş süreci de başlamış oluyordu. Günümüzden geçmişe baktığımızda Kürt Özgürlük Hareketinin ne kadar doğru bir noktadan başladığını Kürtlerin elde ettiği siyasal ve toplumsal kazanımlardan da anlamak mümkündür.

ANF’de yayınlanmış olan bir röportajda;

“Bu kadar güçlü siyasi bir hareketin kültürel ayağının bu kadar zayıf olmasını sorunsallaştırmak gerekiyor. Kürt kültür aktivistlerinin sayısı inanılmaz derecede az, açılan kültür merkezleri ya piyasaya insan yetiştiriyor ya da toplumla bağı kopmuş işler yapıyor. Alternatif bir okullaşma pratiği hayata geçirilmiyor.(...) siyasal anlamda gözüken başarı kültürel anlamda karşılık bulmuyor. Bu da iç içe geçmiş karmaşık bir süreç yaşamamıza neden oluyor. Bir taraftan Kürtler kimliklerine sahip çıkarken öte taraftan asimilasyon süreci devam ediyor.”⁶ tespiti yapılıyordu.

Dikkate değer bu tespit bizlere siyasal ve toplumsal kazanımları korumanın ve süreklileşen bir direnişe sahip olmanın yolunun yeni bir kültür inşasından geçtiğini gösterir. Kürt kadın hareketinin tamda bu noktada Kürdistan’da kültür devrimini gündemine alması hem doğru hem de yerinde bir adımdır. Abdullah Öcalan’ın 5. Savunmasında vurguladığı kapitalist modernitenin Ortadoğu çıkmazına saplanmasının ve halende hiçbir sonuç almamasının sebebi olarak Ortadoğu’nun güçlü jeokültürünü gösterirken kültürün nasıl bir direniş dinamiği olabileceğini de önemle vurgular. Çünkü kültür direniştir.

⁶ “Asimilasyon sömürgeci bir zihniyetin ürünü”, ANFNews, 17 Eylül 2013 <https://anfturkce.com/guncel/asimilasyon-somurgeci-bir-zihniyetin-urunu-26253> (Son Erişim Tarihi 31 Mayıs 2022)

Bir Sömürgeleştirme ve Sömürgesizleştirme Aracı Olarak Pedagoji

Andrea Wolf Enstitüsü
Çeviri: Duru Sevgi

Eğitim, toplumların oluşumundan itibaren içinde var olagelen bir şeydir, muhtelif toplulukların kültürleriyle yakından bağlantılı olduğundan bizzat toplumun bir parçasıdır. Aileden arkadaşlara, okuldan dine çevremizdeki her şey, bir eğitim unsuru. İnsanı çevreleyen her şey, doğanın kendisi dahi insanın oluşumunu etkiler. Kitlelerin kültürü, eğitim unsurlarından biridir ve bu kültürün deneyimlenmesi ile topluluklar kendilerini yenilerler. Başlangıçta eğitim, toplumların ve toplulukların denetiminde ve onların özgün kültürleriyle yakından ilişkiliyken zamanla devlet, eğitim alanında iktidarı ele geçirmiş, toplumdan uzak bir düşünce sistemi yaratarak kendi çıkarları doğrultusunda dönüştürmüştür. Böylece devlet, ataerkil ve kapitalist kültüre yer açmak üzere özgün bir kültürü sömürgeleştirir. Nitekim, dünyada var olan çeşitli kültürler üzerinde devletin sömürgeleştirme hareketlerini temize çıkarmaya hizmet eden pozitivist bilimin bir alanı olarak pedagoji doğar. Buna karşıt olarak küresel çapta en bilinen pedagoji teorilerinden bağımsız bir kültürel ve toplumsal pedagojik bilim yaratarak sömürgeci kültüre karşı kültürel direnişin birçok yöntemini bulabiliyoruz. Aslında pedagojik teorileri ve onun tarihteki uygulamalarını analiz ettiğimizde batı ve devlet anlayışının, eğitimi; aile, arkadaşlar, toplum ve çevre gibi bireyin oluşumunu doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen her şeyi hesaba katmaksızın okul formuyla bağdaştırdığını görebiliriz. Pedagoji, toplumun tarihsel ve toplumsal analizinden yeni bir toplum yaratmaya yönelik gerçek ihtiyacı yansıtmaz. Aksine sistemin kendisinin ayakta kalmasına yarayan itaatkâr bir

toplum yaratmak için sistem tarafından kullanılan bir araçtır. Sonuç olarak bu türden pedagoji, özgür insanın değil, iyi vatandaşın nasıl yaratılacağına odaklanır.

Pedagoji, diğer tüm bilimler gibi devletler tarafından kapitalist ve liberal düşünce doğrultusunda toplumları eğitmek üzere kullanılmaktadır. Tarihine baktığımızda pedagojinin ilk olarak Batılı erkekler tarafından yazıldığını hemen görebiliriz. Üniversite ve okullarda okutulan pedagoji, salt erkekler tarafından yazılır ve kuramlaştırılır ve bu erkekler, hemen hemen her zaman Batılıdır. Diğer tüm bilimlerde olduğu gibi bu bilime özgü olan yaklaşım, toplumu araştırmanın öznesi değil, nesnesi olarak ele alan pozitivist yaklaşımdır. Mevcut pedagoji, enstitünün okullaşması formundaki pratiğiyle devletin amaçları ve değerleri ile alakadar olan bireyi yaratmayı hedeflemektedir.

Bu, Batılı devletlerin Küresel Güney¹ halklarına uyguladığı asimilasyonun bir formu olduğundan mevcut pedagojinin, sömürge pedagojisi adıyla anılması sonucunu doğurur. Sömürgeleştirme, iki aşamada gerçekleştirilir diyebiliriz: İlk aşama bölgenin askeri işgali, ikincisi ise sömürgeleştirilen halkın eğitimidir. Sömürgeci

devletlerin, sadece ekonomi-politik değil toplumsal boyutu da olan sömürgeciliği gerçekleştirmesi pedagojik süreç yoluyla olur. Sömürgeleştirilen halk, kendi kültürel ve toplumsal kimliklerinin sömürgecininkinden daha aşağıda olduğunu benimseyinceye kadar yeni bir kültür, yeni bir din, yeni bir dil yönünde eğitilir. Sömürgeci devletler, sömürge bölgelerinde tüm bilgi alanlarında Avrupalılar gibi akıl yürüten yeni bir entelektüel nüfus yaratmayı, buradan hareketle bilimi ve yerel kültürü bertaraf etmeyi hedeflemektedir. Bu, örneğin; tamamen pedagojik süreç üzerinden yerel bilginin Batı hegemonyasıyla bağlantılı bilgiyle yer değiştirdiği Afrika ve Güney Amerika'nın sömürgeleştirilmelerinde gözlemlenebilir. Sömürgeci pedagojiyle günlük yaşamın tüm boyutları ve yerel bilim tasfiye edilir, halka özgü bilgiden giderek uzaklaştırılır. Din, sömürgecinin

Pedagoji, diğer tüm bilimler gibi devletler tarafından kapitalist ve liberal düşünce doğrultusunda toplumları eğitmek üzere kullanılmaktadır. Tarihine baktığımızda pedagojinin ilk olarak Batılı erkekler tarafından yazıldığını hemen görebiliriz. Üniversite ve okullarda okutulan pedagoji, salt erkekler tarafından yazılır ve kuramlaştırılır ve bu erkekler, hemen hemen her zaman Batılıdır.

dini; tıp, sömürgecinin tıbbi; yerel mutfak, sömürgecinin mutfağı; gelenek-görenekler, sömürgecinin gelenek ve görenekleri; dil, sömürgecinin dili haline gelir. Bu süreç, sömürgeleştirileni kendi kimliğini reddetme ve sömürgecinin kimliğini arzulamaya götürür. Beyaz üstünlüğü ve pozitivist bilgi temelli Batı pedagojisi üzerinden sömürgeleştirilen; köle-efendi, ezen-ezilen arasındaki ilişkiyi kendi kaderiyle bağlantılı, kaçınılmaz bir durum olarak özümser. Frantz Fanon, “Öteki nesneler arasında bir nesne olduğumu keşfettim.” diyerek çalışmalarında bu ilişkilerden çokça bahseder. Sömürgeleştirilen, sonunda Beyaz sömürgecinin emrindeki bir nesne haline gelir. Aynı ilişkiyi, eğitilenin, eğitimcinin düşüncesi yönünde eğitilmesi gereken bir nesne haline geldiği sömürgeci eğitim düzeneğinde görebiliriz. Bu durumda eğitimci, sömürgeleştirilenin zihninin sömürgecisidir. Sömürgeleştirme sürecinde kadınların rolü, kültürel ve toplumsal bilgeliğin taşıyıcılığı ve dolayısıyla topluluğun eğitimciliğinden, sömürgecinin şiddetle uyguladığı yeni ataerkil sistemin kurbanı olmaya, eve sürülmeye doğru radikal ve zor kullanılarak gerçekleştirilen bir değişime uğrar.

Toplumsal, psikolojik, ekonomik ve politik tüm formlardaki sömürgecilik çalışmaları içerisinde, sömürgeciliğin kadınlar üzerindeki sonuçlarına çok az değinilir. Sömürgeleştirme süreci boyunca, sadece fiziksel değil zihinsel düzeyde de en çok şiddete maruz kalan özne, kadınlardır. Bir halkın kültürünün, kadınların yüzyıllarca varlığını sürdürdüğü geleneklerle yakından bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz. Sömürgecilik, bu gelenekleri yok etmeyi hedefler ve neticede sömürgeleştirilen bölgenin kadınlarının öz kimliğini tahrip eder.

Abdullah Öcalan, kadınların konumunu tarihsel düzlemde analiz eder ve kadınların ilk sömürge olduğunu belirler. Bu ne anlama geliyor? Doğal toplumda, devletli uygarlıkların ortaya çıkışından önce Mezopotamya’da kadın düşüncüsü, toplumun gündışına yön vermiş ve kadın; sosyal demokrasi, eşitlik ve adalet duygularıyla yönetilen bir toplum yaşamının merkezinde yer almıştır. Toplumun üyeleri ne yapacağına birlikte karar verir ve sorumluluklar paylaşırdı. Kadın ve erkek, doğayla uyum içinde, ona saygı duyarak ve yaşamın zorunlu ihtiyaçlarını ondan sağlayarak yaşardı. Varoluş, yaşamla bağlantılı her şeye saygı ve ruhsal değerlerle ilişkilendirilirdi. Yaşam, tanrıçaların mitleri aracılığıyla anlatılan doğal döngülerle düzenlenirdi. Esas olarak bu tür bir toplum, karşılıklı saygıya, doğa ve insan arasındaki güçlü bağa ve kadına özgü yaşam tasavvuruna dayanıyordu. İlk uygarlıklarının ortaya çıkışıyla birlikte toplulukların yaşamı değişir; özel mülkiyet doğar, ham madde birikimi, iktidarın ve baskının ilk biçimleri ortaya çıkar. Tüm bunlar, belirli bir top-

¹ Küresel Güney, yeni sömürgecilik süreciyle birlikte üçüncü dünya kavramının da yerine kullanılan bir kavram olmuştur. Genel olarak sömürgeleştirme politikalarına maruz kalan dünyayı ifade etmek için kullanılır.

² Samuel Noah Kramer, *Tarih Sümer’de Başlar*, çev., Hamide Koyukan, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2014, 379.

lumun geleneklerini ve kültürünü aktaran ve devam ettiren kadın yaşamını ve doğal toplum kültürünü sarsar. Bu yolla, dişiliğin kimliği olarak kadın, tarihte ilk sömürge haline gelir. Sömürgecinin her türlü şiddetine maruz kalan bir sömürge; burada ezen, toplumun gelenekleri ve kültürünün içinde yer almaya başlayan devlet yapılarında kurumsallaşmış ataerkil düşüncedir.

Ancak, toplumun ve kadının bu doğal, komünal kökleri, temelini tarihten alan varoluşlarından asla vazgeçmezler. Bu suretle, halkların kültürel direnişinin bir eylemi olarak anti-sömürgeci pedagoji ortaya çıkar. İnsan, doğası gereği her zaman özgürce yaşamamın bir yolunu arar. Bu anlamda sömürgeleştirilenin sömürgeciliğe karşı direniş yöntemleri bulması doğaldır; Abdullah Öcalan, “Özgürlük evrenin amacıdır.” der. Anti-sömürgeci pedagoji, bu bağlamda ortaya çıkmıştır. Bu hipoteze dayanarak sömürge karşıtı pedagojinin kadın kimliğine, dişil olana ve doğal toplumun değerlerine nasıl yakından bağlı olduğunu görebiliriz. Anti-sömürgeci pedagoji, sömürgeleştirilenin kültürünü pekiştirmek ve Batılı beyaz sömürgeciliğine karşı çıkışın bir göstergesi olarak faydalanmak amacıyla yaratıldı.

Sömürgecilik yapıları çözülmeye ve şekil değiştirmeye başladıkça dünyanın dört bir yanından halklar, genellikle iç içe geçmiş olan entelektüel, sanatsal ve politik hareketler aracılığıyla kültürleri, dilleri dahil olmak üzere kimliklerinin kendilerine iadesi talebiyle bir araya geldiler. Bu süreçte, yeni öz-kavrayışlar ve bu kavrayışları aktarmanın yeni yolları ortaya çıktı ve kendilerini yok etmeyi hedefleyen eski, sömürgeci anlayışlarla yer değiştirmeye başladı. Kadınlar, bu hareketlerde kilit rol oynadılar ve hem günümüzde hem de tarihsel olarak kadının toplumdaki rolüne ilişkin genişlemiş ve evrim geçirmiş anlayış, o dönemin asli bir sonucuydu.

20. yüzyılın başlarındaki bu hareketlerden sadece bir örnek olarak Harlem Rönesansı’na (Yeni Siyah Hareketi olarak da bilinir) bakabiliriz. Bu, New York ve ötesinde 1910’ların sonlarından 1930’ların sonlarına kadar yayılmış Siyah sanat, edebiyat ve politik bilincin patlamasıydı. Bir örneği ele alalım; bu hareketle ilişkili kilit edebi şahsiyetlerden biri Zora Neale Hurston adlı siyahi bir kadındır. Zora, Amerika’daki eski köle ve diğer Siyah toplulukların anlayışını karmaşılaştırma, derinleştirme ve yeniden tanımlamada etkili oldu. Bir antropolog, halk bilimci ve aynı zamanda bir yazar olarak Karayipler ve Güney Amerika’daki eski köle topluluklardan geride kalan ve gelişen Batı Afrika merkezli dini uygulamaları (Vudu olarak adlandırılır) belgelemiştir. Özellikle kadınların bu toplulukların manevi yaşamlarında oynamaya devam ettiği spesifik ve önemli rolü tanımladı. Çalışmaları, Amerika’da Siyah toplulukların tarihlerinin anlaşılma şeklini değiştirdi. O ve Harlem Rönesansı’ndaki çağdaşları, ABD’deki Siyah topluluklar hakkındaki anlatıyı değiştirmek ve topluluğun öz kavrayışını derinleştirmeye yardım etmek için sanatsal ifade ve ilimi kullandılar.

Harlem Rönesansı’nın etkisi ve enerjisi, dünya genelinde Afrika diasporalarındaki diğer anti-sömürgeci entelektüel ve politik hareketlerde hissedildi. Fransız-sömürge dünyasında, Siyah entelektüeller ve aktivistlerin Harlem Rönesansı sırasında oluşturdukları bağlantılardan Negritude (Siyah Bilinç) adlı hareket kuruldu. Negritude’nin en önemli sözcülerinden biri, Martinik-Fransız Karayip Adası sömürgesinde doğan siyahi bir kadındı; Paulette Nardal. Hareketin tarihinde diğer üç erkek figürün yerine çoğunlukla unutilan o olur, ama gerçekte onların düşüncelerine ilk olarak o ilham verdi ve Harlem Rönesansı’ndaki birçok çalışmayı Fransızcaya çeviren ilk kişiydi. Nardal, bir gazeteci ve aktivistti ve Fransa’nın en prestijli okulu Sorbonne’da okuyan ilk Siyahi kişiydi. Pan-Afrika bilincini ve Afrika tarihini savunmak için sömürgeciler tarafından da okunduğundan emin olmak adına kasıtlı olarak Fransızca sömürge dilinde yazılar yayınladı. Irkçılık ve cinsiyetçiliğe karşı mücadeleler arasındaki benzerlikleri açıkladı. Negritude hareketinde yakından çalıştığı diğer kadın yazarlarla birlikte, kadını “apolitik” olarak tanımlamanın bizzat kendisinin sömürgeci fikri olduğuna dikkat çekerek anti-sömürgeci harekette kadının rolünün önemini merkeze aldılar. Açıkladıkları gibi toplumu en iyi bilen, tanıyan, insanlarla konuşabilen ve onları birleşmeye ve sömürgeci geçmişin dayattığı her türlü aşağılık duygusunu geride bırakmaya ikna edebilen kadındır. Anne, büyükanne olmaları hasebiyle kadınlar toplumun öğretmenleridir. Bu anlamda Negritude kadınları, toplumun eğitimi ve siyaset için kimin “önemli” görüldüğünü yeniden tanımlamaya ve bu alanı kadınlara açmaya yardımcı oldular. Bu, gerçek bir anti-sömürgeci pedagoji işlevi gördü. İlk sömürge kadınlara ve aynı zamanda tüm sömürge halklara, kolonilerde empoze edilen sömürgeci, beyaz, kapitalist kültürle savaşmayı; kendilerini, potansiyellerini ve tarihlerini farklı bir şekilde anlamalarını öğretti.

Akabinde, Negritude kültürel hareketi, Pan-Afrikanizme evrildi. Pan Afrikancılık, Negritude ile aynı değerlerden köken alan ve bu değerleri sömürge güçlerine karşı mücadelede hayata geçiren küresel bir siyah siyasi hareket. Malcolm X, Martin Luther King, Angela Davis, Amilcare Cabral ve Thomas Sankara gibilere ilham oldu. 20. yüzyılın başları ve ortalarında Afrika diasporasındaki direniş hareketlerinin mirası, bugün hala hem sokaklarda hem küresel siyasette hem de dersliklerde bulunabilir.

Dil de 20. yüzyılda dünya genelinde yerli ve sömürgeleştirilen toplumların pedagojik direnişinde çok önemli bir rol oynamıştır. Bu, diğer toplumlarda olduğu gibi Kürt direniş tarihi için de geçerlidir. Binlerce insan, yok edilme girişimlerine karşı dillerini yaşatmak için savaştılar. Anadili aktaran kadınlar, bu hareketlerin öncüsüdürler. Başlıca ufuk açıcı bir örnek, Pasifik Adalarındaki Maoriler ve Hawaii topluluklarıdır. Sadece en yaşlı neslin dillerini akıcı bir şekilde konuştuğu bir durumla karşı karşıya kalan bu topluluklar, 1980’lerin başlarından itibaren çocuklarına öğretmek üzere bir seri anaokulu açarak dillerini neredeyse ölümden kurtardılar. Bu

okullar yayıldı ve şimdi tüm etnik kökenlerden çocuklara yerel değerlerle yerli dil-lerde eğitim veriyorlar. Bu okullar, ebeveynleri eğitim sürecine dahil ediyor ve ya-şadıkları topluluklarla derin bağlara sahip bulunuyor. Eğitimin derslik kapısında son bulmadığını biliyorlar. Başlangıçta, neredeyse tamamen gönüllüler tarafından yü-rütülüyordu. Bu gönüllülerin büyük çoğunluğu çocukları için dillerini ve kültürle-rini yaşatmak adına savaşan kadınlardı. Pasifik Adaları'ndaki bu projelerin başarısı, yerli dilde eğitimin dirilişine ve kadınların, toplulukların kültürel olarak hayatta kal-masında oynadığı kilit role dair yenilenmiş bir anlayışa ilham verdi. Kuzey Ame-rika ve dünyanın dört bir yanından dilleri ciddi şekilde tehlikede olan veya hatta ölü olan topluluklardan insanlar -çoğu kadın- kendi dillerini yeniden canlandırma pro-jelerine iç gövü, destek ve güç almak için şimdi Aotearoa'ya (Yeni Zelanda) ve Ha-wai'ye geliyorlar.

Buna ilaveten, toplulukların kendi dilleri için nasıl savaştıklarına başka bir açıdan bakmak için Harlem Rönesansı ve Zora Neale Hurston'un etkisi hakkındaki tartış-mamıza geri dönebiliriz. Kendi dönemindeki diğer roman yazarları ile birlikte ça-lışmalarında kasıtlı olarak diyalogları, Siyahi yerel İngilizce ile yazmışlardır. Siyahi yerel İngilizce, tam olarak ayrı bir dil değildir. İngilizce konuşanlar tarafından an-laşılır ama "standart" Amerikan İngilizcesi olarak nitelendirilenden biraz farklı bir gramer yapısı ve kelime haznesi vardır. Siyah tarihi ve kültüründen emsalsiz bir bi-çimde etkilenecek oluşmuştur. Siyahi konuşma, bir şekilde "aşağı" olarak yorum-

landı. Hurston ve diğer yazarlar, gerçek hayattan aldıkları

Siyahi konuşma kalıplarını edebiyatlarında kullanarak

ve onları kendi kültürel bağlamında betimleyerek

daha geniş Amerikan toplumunda onlara meşru-

luk kazandırma yönünde katkıda bulundular.

Yıllar sonra 1970'lerden itibaren ABD'deki

okullar, öğrencilere "standart" Amerikan İn-

gilizcesini daha hızlı öğrenmelerini sağlaya-

cak ve okul sistemine katılımlarında bir

köprü işlevi görecektir olan Siyahi yerel İngi-

lizce ile okumayı öğretmeyi denemeye baş-

ladılar. Bu programlar, Siyahi topluluklar

da dahil birçok insanın dahil olduğu, Siyahi

halk ağzının bir şekilde "aşağı" olduğu fik-

rine bağlı ihtilaf ve tartışmalarla çevriliydi.

Her hâlükârda, Hurston gibi yazarlar tarafın-

dan yapılan kültürel çalışmalar olmaksızın bu

programlar kesinlikle mümkün olamazdı. Bugün

Afro-Amerikalı Yerel İngilizcesi (AAVE) olarak ad-

20. yüzyılın anti-sö-mürgeci ve direniş hareket-leri, toplulukların kendi hikayeleri üzerinde söz sahibi ola-cakları bir geleceğin temellerini attı-lar ve çocuklar kendi halkının tüm tarihini kendi dilleri ve söyleyişleri ile öğrendiler. Yani dil, sadece ko-nuşulan değil işaret dili de ken-dini belirli bir kültürde tanımlamanın bir aracı haline gelir.

landırılanın ne olduğuna dair farkındalık ve anlayış, 20. yüzyılın başlarındaki Si-yahi kültürel hareketlerin başka bir mirası olarak Amerika toplumunda ve okulla-rında büyümeye devam ediyor. 20. yüzyılın anti-sömürgeci ve direniş hareketleri, toplulukların kendi hikayeleri üzerinde söz sahibi olacakları bir geleceğin temelle-rini attılar ve çocuklar kendi halkının tüm tarihini kendi dilleri ve söyleyişleri ile öğrendiler. Yani dil, sadece konuşulan değil işaret dili de kendini belirli bir kültürde tanımlamanın bir aracı haline gelir.

Bu bağlamda, anti-faşist militan ve Marksist politikacı İtalyan Antonio Grams-ci'den söz edebiliriz. Gramsci, Güney İtalya sorununu uzun uzun anlatır. İlginç-tir ki İtalya'nın (1851'de başlayan ve 1861'de ilan edilen) ulus devlet şeklinde birleşmesi sürecinde (İtalya'nın kuzeyinde bulunan) Savoys İmparatorluğu, sö-mürgeci devletlerin dünyanın Güney halklarına yönelik hem pedagojik ve eği-timsel hem de askeri düzeyde kullandığı yöntemlerin aynısını kullanmıştır. Aslında, İtalya'nın güneyinde bile İtalyan devleti tarafından çeşitli bölgelerin farklı kültürlerine yönelik bir asimilasyon süreci vardı ve hala devam ediyor. Dilde bulabileceğimiz ilk değişim şu şekildedir: İtalya'nın birleştirilmesi sü-re-cinde dayatılan dil yeni bir dildi, yani İtalyanca ve yerel dille (hükümsüz kaldı-ğında şimdilerde lehçe olarak ifade edilen) konuşanlar kılıçtan geçirildi ya da tutuklandılar. Güney İtalya halkı, dilleri aracılığıyla hayatta kalmayı başarır ve İtalya devleti tarafından sömürgeleştirilmeye karşı direnir.

Antonio Gramsci, Mussolini'nin faşist rejimine karşı komünist militanlığından kay-naklı 1926 yılında başlayan hapisane dönemi boyunca bir baskıdan kurtulma yön-temi olarak dil çalışmasına odaklanır. Antonio Gramsci, bununla kalmayıp tüm dikkatini, İtalya devleti tarafından dayatılan devlet eğitiminin aksine anti-sömür-geci ve halka özgü eğitimin merkezine yerleştirip halk kitlelerini analiz etme aracı olarak folkloru kullanır. Toplumun gelenek ve görenekleri üzerinde yoğunlaşır. An-tonio Gramsci, "Quaderni Dal Carcere" (Hapisane Defterleri) kitabında;

"Folklor eksantrik bir şey olarak, bir tuhaflık ögesi ya da pitoresk ² bir öge olarak değil, çok ciddi bir şey olarak, ciddiye alınması gereken bir şey ola-rak düşünölmelidir. Ancak bu şekilde folklor öğretimi daha etkili olacak ve gerçekten de geniş halk kitleleri arasında yeni bir kültürün doğuşunun yolu açılacaktır, yani modern kültür, popüler kültür ve folklor (halk bilimi) arasındaki boşluk ortadan kalkacaktır." ³ der.

Ayrıca belirtölmeli ki Güney İtalya kültürü de kadınlar tarafından yaşatılmaktadır. Aslında onlar büyüü ritüellerle bağlantılı dini, saf, renkli bir kültürün öznesidirler.

² Olduğı gibi resmedilmeye layık olan durum, söz, manzara...

³ Antonia Gramsci, *Hapisane Defterleri*, İstanbul: Belge Yayınları, 2014.

Şimdilerde lehçe denilen konuşma dili; evlerde, sokaklarda, pazarlarda kadınlar tarafından yayılmaktadır. Gramsci, Güney İtalya halkını sadece kültürel değil, emek açısından da ezilenler olarak tanımlar. Aslında İtalya'nın birleşmesini-sömürgeleştirmesini takiben Güney İtalya halkının birçoğunun Güneyi kültürel olarak geride tutan ve ekonomik olarak yoksul kılanlar karşısında daha aşağıda hissederek Kuzey İtalya'ya göçe zorlandıklarını belirtir. Gramsci; bu boyuta, ezilenlere, yoksul işçi sınıfına odaklanır ve kültürel direniş ile eğitimi, Güney İtalya halkını yoksullaştıran sisteme karşı savaşmakta bir yöntem olarak görür.

Gramsci, “kendi sosyal konumunun farkına varmak” kavramını pedagojiye uygulayarak sadece işçi değil üretici olduklarının farkına varmaları amacıyla yetişkin eğitimi için fabrika konseyleri kurar. Aynı zamanda eğitimin, öğrencinin aşamalı artan özerkliği elde etmesini amaçlayan ve öğrenim hayatıyla somut yaşam arasındaki bağlantıya dayanan dinamik bir süreç olması gerektiğini savunur.

Bu çerçevede dahi kadınların izini bulmak kolay değildir, ama dil, gelenek ve göreneklerin uygulanmasında nasıl merkezi bir role sahip oldukları aşikardır. İtalya devleti tarafından asimilasyon süreci fiilen tamamlanmış olsa da bugün Güney İtalya kadınları, hala kadim bilgileri ellerinde tutuyorlar. Kadim kültürün direnişi, kendi eğitim yöntemlerini sürdüren kadınlar sayesinde devam ediyor. Kadınlar, kendilerine özgü yaşam biçimlerinde ısrar eden yaşlı kadınlar, bu yaşlılar sayesinde köklerine derin bağlar hissederek kadim bilgileri araştırma ve incelemeye karar veren gençler, bu direnişin bir parçası.

Kadim
kültürün direnişi,
kendi eğitim yöntemle-
rini sürdüren kadınlar saye-
sinde devam ediyor. Kadınlar,
kendilerine özgü yaşam biçimle-
rinde ısrar eden yaşlı kadınlar, bu
yaşlılar sayesinde köklerine
derin bağlar hissederek kadim
bilgileri araştırma ve incele-
meye karar veren gençler,
bu direnişin bir
parçası.

Buraya kadar sömürgeciliğin farklı biçimlerinden söz ettik; Avrupa devletlerinin dünyanın Güneyine ve İtalya devletinin birleşme sürecinde gerçekleştirdiği ve hala devam eden türden farklı bir sömürgecilikten. Her iki sömürgecilik biçimi tarafından kullanılan yöntemlerin nasıl benzediğini ve sömürgeci pedagojiye karşı verilen cevapların nasıl aynı olduğunu görülebiliyoruz. Ancak başka bir sömürgecilik tipi daha var; dini olan. İslam dinini dışarıda bırakarak Kilisenin vücut bulmasında Papalık Devleti'ni (Vatikan) tartışma noktasında duracağız. Papalık Devleti, politik bir kurum olarak tarihi boyunca özellikle Güney Amerika'da güçlü bir sömürgecilik sergilemiştir. İspanya ve Portekiz devletleriyle birlikte Latin Amerika'nın yerli nüfusunu neredeyse tamamen

yok etmişlerdir. Dini sömürgecilik diğerlerinden farklıdır çünkü iman ve inanç düzleminde hareket eder. Bu, birçok insan için hassas olan bir düzlem. Papalık Devleti, sömürgeci devlet dönemi boyunca inancın doğal ve hayvanlar alemine yakından ilişkili olduğu yerli topraklara kendi dinini dayatarak ruhani gücünü genişletmiştir. Bu süreç, dünyanın Güneyinin genelinde görülebilir.

Örneğin, Latin Amerika'da Papalık Devleti, Hristiyanlaştırma faaliyetini Portekiz ve İspanya devletlerinin sömürgeleştirilmesi ile aynı zamanda gerçekleştirmiştir. Bu bir tesadüf değil. Aslında devlet dini; din de devleti sömürgeciliği ifa etmek için kullanır. Dini sömürgecilik, yerli uygarlıkların geri ve yoksul oldukları (Bu, devlet sömürgeciliğinde olanla aynı düşüncedir.) ve bunun sonucu olarak Batılı tanrı tarafından korunması gerektiği düşüncesine dayanır. Katolik Kilisesi, bu varsayımlar üzerine “barış misyonlarını”nı aynı zamanda birçok ölüme sebep olarak inşa etmişlerdir. Papalık Devleti, dünyadaki gücünü ortaya koymak için dini kullandı, kültürleri can evinden vurdu, doğal dünyayla derinden bağlantılı eski animist inançları katletti.

Bu kapsamda elbette, birçok yerel direnişler oldu: Kiliseye karşı isyanların başında, hemen hemen her zaman, sömürgeci Kilisenin gözünde şeytani ayinler olan, böylece o bölgede Katolik inancını dayatmak isteyenlerde korkuya sebep olan, yerel kültürlerinin tipik ritüellerini gerçekleştirerek direnen kadınları buluyoruz. Yalnız bu değil, yerli kadınlar, derin bir kültürel eğitim aracılığıyla Kilisenin sömürgeci-dini eğitimine karşı çıktılar. Bugün bile özellikle Latin Amerika'da, yerli kadınların nasıl beyaz sömürgeciliğe karşı mücadelenin öncüleri olduğunu ve beyaz sömürgeci eğitimin şiddetini etkisiz hale getirmek için kendi dillerini, gelenek ve göreneklerini nasıl kullandıklarını görebiliyoruz.

Sömürgeleştirilen bölgeler bağlamında 1968'de, yine Güney Amerika'da yerli halklarla değil, Katolik Kilisesi ile bağlantılı Kurtuluş Teolojisi ortaya çıktı. Kurtuluş Teolojisi'nin temel ilkesi, çağdaş insan toplumundaki Kilisenin merkezi rolünü göz önünde tutma düşüncesi etrafında döner ve İncil'de ispat edildiği üzere özellikle yoksullar için esas seçenek olan, Hristiyanlık mesajında mevcut bulunan politik ve toplumsal kurtuluş değerlerini vurgulama eğilimindedir. Kurtuluş Teolojisi'nin önemli bir boyuta da Marksist sınıf mücadelesi sorunudur. Bu teolojinin kurucularından biri,

“Sınıf mücadelesine katılım, sadece evrensel aşka karşı olmamak değildir, aynı zamanda bugün etkili olması, yani; ezen ve ezileni, mülk sahibi ve mülksüzü olmayan sınıfsız bir topluma ulaşmak için gerekli ve yeri doldurulamaz bir dolayımıdır. Uzlaşma, diyalektik bir ortamda, bir çatışmanın üstesinden gelmektir. Paskalya hazzının duygudaşlığı ve iş birliği, çatışma ve haçtan geçer.” der.

Bu kabullerle kadınlar, Kurtuluş Teolojisi içinde önemli bir rol oynamışlardır. Böylece, kadınların ilk Hristiyan topluluklardan bugüne kadar Hristiyanlığın kökenlerinden elde ettiği deneyimler dizisinin sonucu olarak Feminist Kurtuluş Teolojisi ortaya çıktı. Feminist Kurtuluş Teolojisi, maruz kalınan acıların ve karşılaşılan zorlukların, dolayısıyla kendi yaşam deneyimlerinin toparlanıp iyileştirilmesini amaçlar. Ama sadece bu değil, aynı zamanda tarihsel olarak ataerkil ve hegemonik olan Kilise'nin gücünü eleştiren bir bakış açısıyla kutsal metinlerdeki kadının konumunu yeniden değerlendirmeyi hedefler. Feminist Kurtuluş Teolojisini savunan kadınlar, kendilerini kilise kurumlarının içinde ezilen olarak görmeyi önemine dikkati çekerek kadınlara seslenir. Bu, kendi dini cemaatlerinde ezilen ve sömürgeleştirilen olarak hareket etmekten sadece sömürgeci değil, aynı zamanda ataerkil düşünceden kurtulma gerekliliğiyle bağlantılı eleştirel bir teolojidir.

Franzt Fanon ve Gramsci'nin düşüncelerinin yanı sıra Güney Amerika'daki Kurtuluş Teolojisi de Brezilyalı pedagog ve politik aktivist Paulo Freire'nin düşüncesine şekil verdi. Sözünü ettiğimiz çeşitli anti-sömürgeci pedagojiler arasında birçok ortak nokta bulunmaktadır. Paulo Freire de temel olarak ezen ve ezilen arasındaki ilişkiye ve bu ilişkinin eğitimci ve eğitilen arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediği üzerine odaklanmıştır. Aslında sömürgeci pedagojide, her devletin topluma uyguladıkları pedagojilerde görüldüğü üzere, öğrenci ve öğretmen arasındaki ilişki, ezen ve ezilen arasındaki ilişkiyle benzerdir. Klasik öğretim yöntemlerinde öğretmen, okul aracılığıyla verilen devlet eğitiminden başka herhangi bir

çalışma kabul edilmediği için öğrencinin boş kabul edilen zihnini dolduran kişidir. Freire, ünlü “Ezilenlerin Pedagojisi” kitabında ezen ve ezilen arasındaki ilişkiyi tanımlar ve bu ikili karşıtlığı çözmek için ezilenlerin insan olma ve toplumsal koşullarının farkında olma gerekliliğinden, -eğitim sorunsallaştırmasından- yani öğrenmeyi ve sosyal yaşamı karakterize eden bir diyalog olarak eğitimden söz eder. Diyalog, Freire'nin eğitimsel süreçte kullandığı bir yöntemdir. Öğrenciyle konuşmak, onu pedagojinin öznesi yapmak, insanın özerkliğine ve özgür düşünmeye rehberlik eder. Buna, öğrencinin içinde yaşadığı sisteme karşı özerklik pedagojisi, özgürlük pedagojisi ve eleştirel pedagoji diyebiliriz. Önemli olan faktör; nesneyi (öğrenci), bireyin eğitim sürecinin kaçınılmaz bir parçası olan yaşam

Feminist Kurtuluş

Teolojisini savunan kadınlar, kendilerini kilise kurumlarının içinde ezilen olarak görmeyi önemine dikkati çekerek kadınlara seslenir. Bu, kendi dini cemaatlerinde ezilen ve sömürgeleştirilen olarak hareket etmekten sadece sömürgeci değil, aynı zamanda ataerkil düşünceden kurtulma gerekliliğiyle bağlantılı eleştirel bir teolojidir.

deneyimlerini de beraberinde getirmesini sağlayarak öz-eğitim ve eğitim açısından yeterli kılmak ve öğrenmenin aktif öznesi yapmaktır. Böylece eğitimci, bilgiyi empoze eden değil, bir rehber olur. Zira rehber, gündelik yaşam ve bir bölgeye özgü kültür ile şekillenir. Freire, ayrıca eğitimsel diyalogda kullanılan dile de büyük önem verir. Bu değerlerle Freire, mevcut okul kurumunu aşmayı önerir ve daha adil ve eşit bir toplum yaratımı için çeşitlilikleri merkeze koyan ve farklı kültürleri kapsayan evrensel ve halka özgü bir pedagojiden söz eder.

Freire'nin çalışması 1900'lerin ikinci yarısında gerçekleştirildi ve devlet pedagojisinden bağımsız alternatif pedagoji dünyasına büyük bir etkisi oldu. Ancak çalışmalarının halihazırda feministler tarafından eleştirilen önemli bir yetersizliği var. Freire, feminist hareket tarafından sadece erkek cinsiyeti hedefleyen bir dil kullandığı ve sonuç olarak sadece devlet tarafından değil ataerkil zihniyet tarafından da ezilenler olarak kadın sorununu pedagojisinde göz ardı ettiği için eleştirilir.

Çağdaş alternatif bir pedagojik akım da feminist pedagoji adı verilen pedagojidir. Feminist teorisyenler, ataerkil bilgi ve öğretim anlayışını eleştirmek için öğrenmenin, dahil olan herkesin aktif katılımını kapsayan bir yol olduğuna istinaden Freire tarafından geliştirilen “vicdanileştirme” fikrinden yola çıktılar. Feminist pedagoji, ağırlıklı olarak öğretimde erkin rolü, “öğrenme topluluğu” kavramı ve öğrencileri amaçlarına ulaşmalarına sevk etmenin bir aracı olarak “liderlik” kavramları ile ilgilenir. Çıkış noktası, derslik içerisinde bilgi üretimi görevinin herkesin sorumluluğunda olduğudur.

Uzun yıllar öğretmen olarak çalışan ve birçok çalışmasını, bir özgürlük deneyimi olarak eğitim üzerine kafa yormaya adanmış, feminist teorisyen Bell Hooks, 1994 yılında yayınlanan “Sınırları Aşmayı Öğretmek” adlı kitabında yazdığı üzere, çalışmalarında bir öğrenme ortamı yaratmak için çıkış noktasının ve öğretimin temel önermesinin bir sorumluluk duygusu olması gerektiğini tartışır. Bu, öğrencilerin bilgiyle zorla doldurulması gerektiği fikrine aykırıdır. Hooks, “Sıklıkla, öğrencilerin sorumluluklarını bilerek davranamayacakları ve üzerlerinde kontrol uygulamazsak sadece kaos olur fikrindeki profesörler olarak yetiştirildik.” diye yazar. Feminist bir derslikte güç paylaşılır, “Hepimiz farklı biçimlerde güce sahibiz.” diye yazar Hooks yine “Sınırları Aşmayı Öğretmek” adlı kitabında. Ama bu, öğretmenin öğrencilerden farklı bir konumu olmadığı anlamına gelmez. Eğitimci, kendini öğrenmeye hevesli ve sınıfın geri kalanı ile eşit olarak konumlandırır, çünkü diğerleriyle birlikte sağlıklı bir öğrenme ortamı yaratmaya adanmıştır. Bu, dünyadaki konumlarından ve deneyimlerinden yola çıkarak herkesin kendi bilgi, deneyim ve kimliklerini getirebildikleri bir sınıf topluluğu yaratır. Öğretmen, burada sosyal adaletsizlik-eşitsizlik, sınıf(cılık), cinsiyetçilik ve faşizm hakkında konuşmak şeklinde

özellikle toplumu değiştirmek ve anlamak için gerekli konularda tartışma ve çatışma yaratma rolüne sahiptir.

Feminist pedagojide temel odağın, tamamen öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişkide olduğunu ve Bell Hooks'un bu ilişkiyi sömürgeci ve devletçi ezen-ezilen düşünce biçimine, dolayısıyla metodoloji değişimi ihtiyacına nasıl bağladığını görebiliyoruz. Pedagojinin bu dalı, aynı zamanda eğitim ortamlarında, okullarda her gün yaşadığımız ve muzdarip olduğumuz ve halkın eğitimini kapitalist sisteme yer açmak için dünyanın her yerinde ve her gün kültürel soykırım uygulayan devlete devretme düşüncesindeki pedagoji ile keskin bir tezatlık içerisinde.

Kadınların adına mevcut pedagoji biliminde pek rastlayamayız. Bunun sebebi, ilk sömürge olarak kadınların pozitivist ve ataerkil bir bilim içerisinde kendilerini ortaya koymalarının imkânsız olmasıydı. Kaldı ki kadınlar, kendi bilgilerini paylaşabilecekleri alanlardan yoksun olup yüzyıllarca öğrenim süreçlerinden dışlanmışlardır. Fakat bu, kadınların bir pedagoji yaklaşımının olmadığı anlamına gelmez. Tarihten ve günümüzden, kadınların varoluş ve bilgiyi birleştirip toplumu eğiterek ve “xwebûn”u muhafaza etmenin yollarını öğreterek doğal/organik bir eğitim yöntemi geliştirme çabalarının ne kadar etkili olduğunu görüyoruz.

Peki, nedir anti-sömürgeci pedagoji? Diyebiliriz ki anti-sömürgeci pedagoji, kişinin kültürel köklerinin eğitimi ile ilgilidir. Buradan, sömürgeci pedagojiyi uygulayanların; insanı, bireyci ve materyalist yapan emsalsiz bir düşünce yönünde eğiten ulus-devletler olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Sömürge karşıtı pedagoji, dilden inanç ve büyü ritüellerine, topluluğun geleneklerinden özgün adetlere, sömürgeleştirilen halkların kültürel direnişine dayanır. Tüm bunlar, toplumda ve ailede geleneksel bilgeliliğin taşıyıcısı ve ilk eğitimcileri olarak kadınlar ile kuşkusuz bağlantılıdır. Sonuç olarak pedagoji, diğer tüm bilimler gibi halkı devlet anlayışı yönünde eğitmek için ve böylelikle çeşitli bölgelerin kültürlerinin köklerini baskı altına alan iktidar tarafından kullanılan bir araç haline gelmiştir. Dolayısıyla sömürgecilik, sadece fiziksel ve askeri değil, her şeyden önce zihinseldir; kültürlerin fiziksel, psikolojik ve insani imhasıdır. Sömürgeci düşünce, böylelikle ataerkiyle ve kapitalist sistemle bağlantılıdır; haliyle anti-sömürgeci düşünce de buna direnen her şeydir. Halka özgü ve kültürel eğitim, direnişin temelidir. Bunu, Güney Amerika yerli halkları ya da Afrika'nın yerli kabileleri ya da Kürdistan halkının sömürgeci devletlerin sömürgeci zihniyetlerine karşı gerçek bir kültürel direniş sergiliyor olmalarıyla bugün hala görebiliyoruz. Bu bağlamda, ulus devletler tarafından halen sömürülen toplumlarda dahi Avrupa'da olduğu gibi lehçelerin varlığı ya da folklor denilen halk bilgisi, bir direniş aracı olarak kul-

lanılmış olsa da günümüzde antik ya da medeniyetsizlikle eş anlamlı bir şeymiş gibi halk festivallerine indirgenmiş durumda. Ulus devletlerin bu girişimleriyle, folklor artık bir tüketim meselesidir, bir yaşam alanı değil bir nostalji alanıdır.

Bu bağlamda, kadınlar merkezi bir role sahiptir: Her şeyden önce ailede ve aile binde toplumda verilen ilk eğitimin yaratıcılarıdır. Kadın bilgisi, kadim ve nesillerden intikal eden bir bilgidir ve ayrıca yataylıkla (dikey değil, yani hiyerarşik ve baskıcı değil) ve doğa ve yaşamla olan bağ ile karakterizedir. Bu; kadınları, devlete dolayısıyla doğası gereği baskıcı ve ataerkil olan toplumsal ve politik formlara kusursuz biçimde bağlayan küresel pedagojik eğitimin aksi olan eğitimin ve pedagojik yöntemlerin taşıyıcısı yapar. Bu durum, kadınların eşitlikçi ve yatay ilişkiler kurabilme yeteneği üzerinde derinlemesine düşünmeye, ki buradan hareketle politik ve toplumsal işleri kurumlara devreden devlet anlayışı ile örtüşmeyen bir özerklik yaratmaya çalışma sonucuna götürür. Ne yazık ki eğitim ve pedagojide kadınların yazılı eserlerine rastlayamıyoruz; sosyal bilimler tarihi ataerkil düşünce ve devletle bağlantılıdır. Ancak kadınların kendileriyle birlikte, küresel kapitalist sisteme karşı insan direnişinin temeli olan bir gelenek, kültür ve değerler sistemini getirdiklerini söyleyebiliriz. Bu, eleştirel düşünce ve özgürlük yönünde eğitimi amaçlayan yeni bir pedagoji türü yaratabilir.

Emeğin “Kadınlaştırılması” “Eviçleştirilmesi” “Evcilleştirilmesi”

Olca Kanlıbaş

"Kadınların kendilerini eve bağlayan zincirleri kırabilmeleri için, bu zincirlerin nasıl örüldüğünü anlamak zorundayız." **Ann Oakley**

Bu makaleyi yazmaya başlarken çeşitli kaynaklara göz atmak gerekirdi. Çünkü üstünde duracağımız konuya dair ilk söylenenleri, biz söylemeyeceğiz ve yeniden keşfetmeyeceğiz. Daha önce yapılmış analizler, varılan sonuçlar ve sosyolojik araştırmalar önemli bir temel ve perspektif oluşturmaktadır. Çeşitli ülkelerdeki deneyimler, örneklemeler, anketler ve saha çalışmaları önemli veriler sunmaktadır. Bu yöntemle, ilgili konulara dair sonuçlara varmak, elbette ki doğru yöntemlerden biridir. İdeolojiler ve siyasetler, istedikleri kadar savunularının propagandasını yap-sınlar, doğru ve yanlış olanın aynası toplumsal yaşamdır. Her doğrunun ve yanlışın toplumsal bir karşılığı vardır. Önemli olan, toplum yaşamına hangi pencereden bakıldığı ve doğru bir duygu ve akılla çözebilme yöntemidir. Doğruluk; tarih ile güncelin, bilimsel, sosyal, ekonomik ve politik olarak, uyumunu veya uyumsuzluğunu fark edebilmektir. Bu nedenle tarih ve güncelin, toplumsal yorumunu güçlendirmenin doğru bir yöntemi de yerel ve evrensel olanın ya da içerden ve dışardan olanın ya da biz ve bizim dışımızdakilerin kesişen, çelişen, gelişen, değişen, çatışan yanlarını öncelikle yerelden-içerden-bizden olanın şifrelerini kırmaktır.

Jineolojî dergisinin yayın kurulu benden dergiye yazınsal katkı sunmamı istediğinde konu ne olursa olsun aklım ruhum ve duygum yaşadığım köye akıyor. Belki de jineolojinin bize en büyük katkısı budur. Benden olana, bizden olana, içerden olana dönmek! Ne de olsa bilim dediğimiz şey, yaşadıklarımıza dair olanın, disipline kavuşturulmasıdır. Eskiden, tarihe, bireye ve topluma dair tahlil ve analizlerimizde dışa dönük bir yorumlama hakimdi. Bizlere öğretilen de buydu.

Sömürgeleşmiş kişiler, topluluklar ve halklar, kendi gerçekliklerine yabancılaşırlar. Bilim olmayan bilimcilik yoluyla, hakikatler öylesine ters yüz edilir, manipüle edilir ki ezilenler ezildiklerinin, sömürüldüklerinin ve şiddete uğradıklarının farkındalığını yaşamazlar. Bu kaderi değiştirmek isteyip de soldan bakanlar bile top-tancı ve evrenselci yorumlama ve analiz biçimini aşamamışlardır. Kapitalist modernite bizim dışımızda bir olgu değildir. Yaşamımızın içindedir, köyümüzde ve şehrimizde, üretim biçimimizdedir, anne babamızın ilişkisinde, erkek arkadaşımızla veya eşimizle, komşumuzla akrabamızla dostlarımızla ve hatta yoldaşlarımızla olan ilişkilerimizdedir. Bir konunun anlaşılması ve paylaşılması açısından elbette ki evrensel ve dışımızdaki toplumsal veriler, bilgiler önemlidir ancak bu, kendimizden olanın sahiçiliğine ve yakıcılığına yetişemez. Bu düşüncüyü kazandıranın, içinde bulunduğum politik hareket ve jineolojî olduğunu söylemekle anlatılara başlamak istiyorum.

Bir gün, ekmeği fırından satın alabileceklerini hiç düşünmediler: Köylüler

Yaşadığım köyde üretim biçimi genel olarak tarıma dayanır. Yanı sıra hayvancılık yapılır. Geçinmek için topraklar verimli ve iklim koşulları uygundur. Ancak günümüze gelindiğinde koşullar değişmiştir. Hayvancılık neredeyse kalmamış ve tarım biçiminde de birçok değişim yaşanmıştır. 70’li 80’li yıllara kadar, köydeki evlere çay, birkaç çeşit yiyecek ve giysi dışında pazardan bir şey satın alınmıyordu. Yani sanayi ürünü kullanımı neredeyse hiç yoktu. Dolayısıyla tüketilen ürünler, *değişim değerleri*¹ olmayan fakat *kullanım değerleri*² olan ürünlerdi. En çok şeker pancarı ve buğday yetiştirirdi. Bunun yanı sıra fasulye, nohut, mercimek, arpa gibi temel tahıl ürünleri de yetiştirilirdi. Diğer yandan bahçecilik ve bağcılık da yaygındı. Köylüler ihtiyaç duydukları tüm sebze, meyve ve tahıl ürünlerine sahipti. Toprak ağalığı olmadığından, hemen her aile ortalama bir tarım arazisine sahipti. Toprağı az

²⁰ “Siyasi ekonomi ve özellikle Marksist ekonomide, *değişim değeri* piyasa için üretilmiş ve piyasada satılan malın dört temel özelliğinden biridir. Diğer üçü kullanım değeri, ekonomik değer ve fiyattır. *Değişim değeri* bir ürünün kullanımından öte alınır satılır bir şey olmasına neden olur.” https://tr.wikipedia.org/wiki/De%C4%9Fi%C5%9Fim_de%C4%9Feri_ve_kullan%C4%B1m_de%C4%9Feri (Son Erişim Tarihi 26 Mayıs 2022)

²¹ “Kullanım-değerleri, ancak kullanım ya da tüketim ile bir gerçek haline gelir. Gerek-sinmelerini kendi emeğinin ürünü ile doğrudan doğruya karşılayan kimse, gerçekte, kullanım-değeri yaratır, ama meta yaratmamıştır.”

https://tr.wikipedia.org/wiki/De%C4%9Fi%C5%9Fim_de%C4%9Feri_ve_kullan%C4%B1m_de%C4%9Feri (Son Erişim Tarihi 26 Mayıs 2022)

olan ya da hiç olmayan ya hayvancılığa ağırlık verir ya da diğer toprak sahipleriyle yarıcılık, tarla kiralama yöntemiyle geçimini sağlardı. Bu nedenle pazardan alınacak ürüne ihtiyaç duyulmazdı. Yetiştirilen ürünler daha çok *geçimlik*³ ve en fazla çocukların eğitim masraflarını karşılamak için kafiyydi. Tarım ürünlerinin yanında hayvansal ürünlerden de yoksun kalınmazdı. Çünkü herkesin hayvansal ürününü karşılayacak kadar hayvanı da vardı.

Köylü ticaret, daha fazla rant elde etme ve rekabet gibi kapitalist ilişki ve duyguyla henüz tanışmamıştı. Doğanın ve toprağın kendisine sunabildiği kadarını kabul eder ve işletirdi. Üretim yapılırken doğanın ve toprağın kuralları geçerliydi. Deyim yerindeyse toprağın da kendi kaderini tayin etme hakkı vardı. Bir tarlaya her yıl şeker pancarı ekilmezdi mesela, iki yıl ara verilmesi gerekirdi. Buğday sırasını beklemek zorundaydı. Tarla da hor kullanılmak istemezdi, dinlenmek isterdi ve nadasa bırakılırdı. Bağ bakım ister, budanmak ve bellenmek isterdi. Toprak canlıydı ve bir karakteri vardı; kırmızıydı, suluydu, susuzdu, taşlıydı, bordu (ekilmeyen toprak) ...köylüler toprağın karakterini esas alırlardı, toprak ne zaman ne vermek istiyorsa köylüler minnetle kabul ederlerdi.

Köydeki değişim, 80'li yıllarla birlikte başladı. Küreselleşen dünyanın küreselleşen kapitalizm rüzgârı, tüm dünyaya olduğu gibi bizim köye de sirayet etmeye başlamıştı. İkinci paylaşım savaşıyla sonuçlanan kapitalizmin krizi, kendini yenilemek ve sürekliliğini sağlamak için neo-liberal politikalarla, klasik sömürü biçimlerini değiştirmeye başladı. Gelişen teknolojiyle birlikte üretimde modernleşme (*Taylorizm*⁴), çalışma biçimlerinde esnekleşme adımları atılmaya başlandı. Kulağa hoş gelen bu değişim aslında hayra alamet olmamıştı. Buradaki amaç; kapitalizmin karakteri gereği daha fazla kazanç, kâr ve rant elde etmektir. Bunun gereği de daha fazla sömürmektir. Sömürülme biçimi değişirdi; ancak sömürülen kimlikler değişmeyecekti.

³ “Geçimlik ekonomi; avcılık, toplayıcılık ve geçimlik tarım sayesinde temel ihtiyaçların sağlandığı doğal kaynaklara dayalı bir ekonomidir. Geçim, asgari düzeyde kendini desteklemeyi gerektirir; geçimlik ekonomide endüstrileşme yoktur, ekonomik fazlalık çok azdır ve bu fazlalık yalnızca temel malların ticareti için kullanılır.”

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ge%C3%A7imlik_ekonomi (Son Erişim 26 Mayıs 2022)

⁴ “Taylorculuk veya Bilimsel Yönetim, ilkeleri ABD’li iktisatçı ve mühendis Frederick Winslow Taylor tarafından 1880’lerde geliştirilmiş olan ve 1911 yılında yayımladığı “Bilimsel Yönetimin İlkeleri” adlı eseri ile ortaya konmuş olan bir üretim yöntemidir. Temel olarak bilim insanları tarafından maksimum verimi elde etmek için üretimi yapmanın en iyi yolunu bulmayı amaçlar. Üretim organizasyonu, üretim için gereken jest, ritim ve kadans tekniklerinin analizine, üretim eylemlerinin önceden tasarlanmasına ve iş başına ücret yerine saat başına ücrete geçişe dayanır.” <https://tr.wikipedia.org/wiki/Taylorculuk> (Son Erişim Tarihi 26 Mayıs 2022)

Bu sömürünün birinci halkasında kadınlar yer almaktaydı. Kadınlarda sınıf, köylü, memur, işçi, ev kadını, ücretli, ücretsiz ayırımı yapmaya gerek yoktu. Çünkü onlar cins olarak sömürüye tabiydi. Peşi sıra, “üçüncü dünya” (batı eksenli bir tanımlamadır) ülkelerinin halkları, köylüler, memurlar, işçiler, işsizler gelirdi.

80’li yıllarla birlikte ekonomideki neo-liberal politikalar, tüm ulus devletlerin sanayi, ticaret tarım vb. politikalarını değişime uğrattı. Köyümüzün üretim biçimi de buna paralel olarak değişime uğradı; köy toplumu, üretim aracı olan toprağın, her ne kadar fiziki olarak kendi toprağı olmaya devam etse de toprak üzerindeki hakiyetini büyük oranda kaybetti. Değişim rüzgârı, köylünün toprağını kullanma tasarrufunu, hangi ürünü üreteceğinin, ürünün nereye, kime, nasıl ve ne kadara pazarlanacağını kontrolünü tümünden yitirmesine yol açtı. Köylünün ve toprağın neye ve ne kadara ihtiyacı olduğunun bir önemi kalmadı. Artık asıl olan tekelleri kapitalizmin, mali oligarşinin ya da bütünlüklü tabirle finans kapitalin neye ihtiyaç duyduğuydu. Diğer yandan ulus devletler de ekonomi politikalarını, finans kapitalin talebi doğrultusunda değiştirmek ve kanunlaştırmak zorunda kaldılar. Aksi takdirde maazallah, politik ve siyasi yaptırımlar uygulanırdı. İktisadi sermayenin buyruğu üzerine ‘devletimiz’ köyümüzde ne kadar şeker pancarı, tütün vb. ekileceğine (kota uygulaması) karar verir oldu. Tüm tahıl ürünleri uygulanan tarım politikalarıyla değer kaybetti. 90’lı yıllarla birlikte değer kazanan meyve üretimi (çoğunlukla kayısı) oldu. Bu da uluslararası sermayenin yönlendirmesiydi. Neredeyse tüm tarım arazilerinin üçte ikisi kayısı bahçesine dönüştürüldü. Hayvancılık ise yaylacılığın yasaklanmasıyla tümünden bitirildi.

Sonuç ne mi oldu! Köylüye geçimlik için gerekli olan ekmek de dahil tüm ürünler sanayileşti. Yani, değişim değeri olan *metaya*⁵ dönüştüler. Artık köylüler, kendi el emeği ile ürettikleri ürünleri, pazardan satın almaya başlamışlardı. Bu, aynı zamanda pazara bağımlı hale gelmek oluyordu. Pazar da çoktan *rekabetçi karakterini*⁶ yiti-

⁵ “Marx, *metanın* değişim amacıyla üretilen bir şey olduğunu söyler. Yalnızca kullanım amacıyla üretilen nesneler ya da kullanım değerinden ibaret olan maddeler meta değildirler; ancak başka bir ürünle değiştirmek ya da satmak için bir şey yapılırsa, yani nesnede bir değişim değeri söz konusu ise, o nesne bir metadır.”

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Meta> (Son Erişim Tarihi 26 Mayıs 2022)

⁶ Ekonomide rekabetçi dönem; birçok üreticinin belli bir ürünü (şirket, işletme vb.) sahada olan, diğer üreticilerle rekabet ederek ürün üretebilmesi ve satabilmesidir. Bu dönem, en küçük esnafın bile pazarda iş yapabilme fırsatını yakalayabildiği dönemdir. Ancak tekelleşmeyle birlikte; bazı şirketler birleşerek dev holdinglere dönüşmüş ve pazar piyasasının neredeyse tümüne hâkim olmuştur. Sonuç olarak; tekelleşen sermayenin dışında kalan üreticilerin bu dev şirketlerle rekabet edecek gücü kalmamış ve ortadan kalkmışlardır.

rip, tekelci sermayenin kontrolüne girmişti. Eskiden kârlıyken, şimdilerde hiçbir kıymeti kalmayan kayısı üretiminde köylü, masraflarını bile çıkartmakta zorlanmaya başlamıştı. Zorlanan köylü için devletin reçetesi elbette ki hazırды. Bankalar çoktan kredi vermek için sıraya girmişlerdi. Toprak kredisi, gübre kredisi, ilaç kredisi vs. bu liste uzayıp gider. Kredi sistemi, bir toplumun ve bireyin geleceğinin finans kapitalin bankaları yoluyla ipotek altına alınması demektir. Köylü artık kendisi için değil, üretim sürecinde hiç emeği olmayan, emek hırsız komisyoncuya, bankacıya ve tekelleşen sermayedara çalışmaya başlamıştır.

Eskiden bir toprak parçasında özgürce üretim yapıp geçimini sağlayan köylü, satın alma gücü zayıflayınca şehirlere göç etmeye başladı. Şehre gitmek onların maddi durumlarında değişiklik yaratmadığı gibi daha da yoksullaştılar, geçinmek için ve bir gelecek yaratmak için gece gündüz ağır ve ucuz işlerde çalıştılar. Uzunca yıllar geçekondularda oturdular, beslenemediler, eğlenemediler, tatile çıkmadılar, kitap okuyamadılar. Üstüne üstlük kimliklerinden, inançlarından ve yoksulluklarından dolayı horlandılar, linç edildiler, şiddet gördüler, katledildiler.

Gelelim ‘dünya köyünün’ haline! Finans kapital kendisini bir ahtapot gibi merkezden periferiye doğru aynı ekonomi politikalarla örgütlemiştir. Bizim köyün hikayesi merkezden yerele bir ‘iz düşümdür’, ülkenin hikayesidir. Küreselleşen kapitalizmin yerel fotoğrafı, yapbozun bir parçasıdır. Yapbozun diğer parçalarını Ortadoğu, Asya, Afrika, Latin Amerika yani dünyanın dörtte üçü tamamlar. Finans

kapitalin daha fazla kâr sağlaması ve kendini sürdürme- bilmesi için ‘bizim köye’ kadar sirayet etmesi gerekmiştir. Bunun için de yeni sömürü politikalarına engel olan tüm sınırları kaldırması gerekmektedir. Sınırları çizen ulus devletlerdir, ulus devletlerin aşılması şarttır. Ulus devletler, “bırakınız geçsinler-bırakınız yapsınlar” politikalarına çok direnmedi. Nihayetinde bu süreç, ulusal dev şirketlerin, devletlerin de işine geliyordu. Birkaç istisna dışında (Küba ve İran gibi) üçüncü dünya olarak tanımlanan ülkelerin hükümetleri, uluslararası sermayenin sınırlarını aşmasına yol verdiler. Bunun için çoktan gümrük sözleşmelerinde değişiklikler yapılarak tarım, sanayi, ticaret, yatırım, ithalat, ihracat ve bilumum alanlarla ilgili kanun ve sözleşmeler, uluslararası sermayenin kurallarıyla uyumlu hale getirildi. Öylesine uyumlu

ve küresel hale gelmişti ki Fransız tüccarlar bizim köye kadar gelebilip kaysı ticareti yapmaya başlamıştı. Köylü en güzel ürününü, daha fazla ücret karşılığında Fransızlara satıyordu. Yani doğal (ekolojik) olanı!

Tıpkı bizim köyde olduğu gibi bağımlılaştırılan ülkelerde de tarım üretimi bitirildi. Tarım üretiminin bitirilmesiyle yaratılan yoksulluk, finans kapital için ucuz iş gücü yani sınırsız sömürü alanıydı. Bir yandan üretim dışında kalan köylü, şehirlere göç ederek işçileşmiş diğer yandan yoksullaştırılan köylülere, kadınlara, işsizlere dönük “Kalkınma ve yoksullukla mücadele” adı altında, ekonomik projeler geliştirilmiştir. Söz konusu projeler ve verilen krediler, göreceli olarak bir iyileştirme yaratsa da mutlak yoksulluğu daha da derinleştirmiş, yaygınlaştırmıştır ve toplumun maddi yaşamı için gereken emeğin, finans kapitale entegre edilmesi sağlanmıştır. Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası ve İMF (Uluslararası Para Fonu) bu amaç için kurulmuştur. Bunlar finans kapitalin kurumlarıdır. Bizim köy için X Bankası ne ise, T.C Devleti için DB da odur. Dolayısıyla ülkelerin tarım ve sanayi politikalarını belirleyen ve bizim köyde de şeker pancarı ekilip ekilemeyeceğine bu kurumlar karar verir olmuşlardır. Şeker pancarından şekerini, hayvan yemini ve geçimini sağlayan köylü artık gübre ve şeker satın alma gücünü yitirmiştir çünkü şeker ve gübre ‘milli’ olmaktan çıkmış, ithal ürün haline gelmiştir.

Eğer Finans kapitalin sömürü ve kar sağlama döngüsünü formüle edersek; Yoksullaştır-Kredi vererek iyileştirme adına borçlandır-borçların faiziyle kazanç sağla-borç ödenemiyorsa siyaset ve politika kırbacını kullan ve terbiye et- terbiye olmuyorsa çatıştır savaş çıkar-ambargo uygula-tekrar kazanç sağla ve daha da yoksullaştır. Bu döngü aynı zamanda bir sömürü çarkıdır. Kapitalistin, sömürecek bir toplumun (köylü, kadın, çocuk, işçi, işsiz) varlığına ihtiyacı vardır. Yoksa kapitalist olamaz! Ancak bu toplumun, kapitaliste ihtiyacı yoktur. Bizim karşı formülümüz; bunun farkına varıp bilince çıkarmak, reddetmek, retlerimizi dile getirmek, örgütlemek ve eyleme dökmektir.

Milyonların aksine, bir işleri ve ücretleri olduğu için kendilerini “şanslı” saydılar; Ücretliler

“Serbest rekabetçi dönemden çıkan kapitalizm; bankalar, borçlandırma, para basma yetkisini ele alma ya da politik yolla rakiplerini ortadan kaldırması ve irileşerek rakipsiz hale gelmesi ile birlikte finans-kapital haline gelmiştir” **Lenin**

Finans kapitalin gelişimi; sadece şirketlerin politik yolla rakiplerini ortadan kaldırarak büyümesine ve rakipsiz hale gelerek tekelleşmesine yol açmadı, şirketler büyürken daha çok kazanç sağlandı, emek daha çok çalışıldı gasp edildi, sömürü yaygınlaştı, genişledi, kolaylaştı, esnekleşti, manipüle etti ve en önemlisi de emek

kadınlaştırıldı. Sermayedarlar ve devlet yetkilileri akıllı oldukları ve çok çalıştıkları için zengin olduklarını söylerler. Buna karşılık insanlar gece gündüz kış yaz ara vermeden çalışmaya ve üretmeye devam ediyorlar. Bırakalım zengin olmayı, kazançları maddi yaşamlarında bile bir iyileşme yaratmıyor. İnsanlık giderek daha da yoksullaşıyor.

Tıpkı köylüler gibi ücretlilerin de son 25 yıllık çalışma yaşamlarına (Türkiye) göz attığımızda yeni sömürgeciliğin (Finans kapitalin) emek sömürüsüne etkisini ve bu etkinin çalışma koşullarını, ücretleri, cinsiyete dayalı iş bölümlerini nasıl değişime uğrattığını daha yakından görürüz. Sömürünün karakteri değişmemiştir ancak sermaye daha fazla kar elde etmek ve buna paralel, tüm üreticileri (işçiler, işsizler, kadınlar, köylüler) sisteme daha da bağımlı hale getirecek yöntemler geliştirmiştir.

Eskiden mutemetler (çalışanlara maaşlarını dağıtan kişi) vardı. Hiç dolaysız maaşları çalışanlara dağıtırdı. Kendisi de bir çalışan olduğundan bu iş için ayrıca bir ücret almazdı. Sonradan maaşlar bankalara verildi ve maaşlar bankalar tarafından dağıtılmaya başlandı. İlk önceleri çalışan sadece ne kadar maaş alıyorsa o kadarını çekebiliyordu. Sonrasında çalışan maaşı kadar avans verilmeye başlandı. Bu “iyilik” bir çalışanın, geleceğinin ipotek altına alınmasının ilk adımı oldu. Peşi sıra maaş kartıyla birlikte kredi kartları dağıtıldı. Ücreti yetersiz hale gelen çalışan, gereksinimleri için her türlü krediyi çekebilirdi. Konut kredisi, araba kredisi vs. Bankalar sadece kredi vermekle yetinmedi, sosyal güvence oluşturma adına insanlardan para

aldı ve bu parayı işleterek kâr sağladı. Finans kapitalin en tehlikeli tuzağı tıkr tıkr işliyordu. Bir yandan paradan para kazanıyor diğer yandan çalışanları sistemden kopamayacak köleler haline getiriyordu. Çalışanların gelecek 20-30 yılını ipotek altına alıyordu. Çalışanlar sadece ekonomik olarak bağımlılaşmıyor aynı zamanda siyasal ve politik olarak da iktidarların oy potansiyeli haline geliyordu. Çalışanlar borçlarını ödeyemediğinde hacze uğruyor ve her şeyini kaybediyorlardı. Nasıl ki, uluslararası sermaye kuruluşları borçlandırmayla ulus devletleri, siyasi ve politik olarak hizaya getiriyorsa, ulusal sermayeler de çalışanları borçlandırarak siyasi, politik ve örgütsel tercihlerini ipotek altına alıyorlardı.

Türkiye’de 90’lara kadar (diğer ülkelerde de neoliberal politikaların gelişim seyrine paralel olarak

erken ya da geç tarihlerde benzer değişimler yaşanmıştır) kamu ve özel kurumlarda temel çalışma statüsü memurluk ve işçilikti. Kazançları yeterli olmasa da iş güvenceleri bugüne oranla çok daha sağlamdı. 95’le birlikte çalışma statüleri farklılaşmaya başladı. Sözleşmeli, çakılı sözleşmeli, taşeron işçi, part-time (yarı zamanlı), home-ofis (iş eve taşıma) parça başı çalışma, mevsimlik çalışma, gündelikçilik vb. Tüm bu çalışma biçimlerinin farklılaştırılmasındaki temel amaç; çalışanların iş güvencelerini ortadan kaldırmak ve görece iyi olan ücretlerin düşüşünü sağlamaktı. Belli düzeyde hak ve hukuk güvencesi olan devlet memurluğu ve işçiliği, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesiyle *serbest piyasanın*⁷ insafına terkedildi. İşten çıkarılma ve işsizlik korkusu, dayatılan her türlü çalışma ve ücret durumunun kabulüyle sonuçlandı. Eskiden devlet yasalarıyla belirlenen işçi-memur hakları ve çalışma hukuku, şirketlere ve taşeron firmalara devredildi. Diğer yandan yasalar, uluslararası sermayenin istekleri doğrultusunda değişikliğe uğradı. Devletler, kendisine pahalıya mal olan kamu hizmetlerini özelleştirerek, piyasanın insafına terk etti.

Daha düşük maliyetle üretim yapmak isteyen sadece devletler değildir. Uluslararası şirketler ve holdingler kendi devlet yasalarının insan sağlığı açısından uygun olmayan sanayi üretimlerini, yoksullaştırılmış ülkelere taşımaya başladılar. Bu ülkelerde yeteri kadar ucuz insan gücü vardır ve ekstra maliyet gerektiren ekolojik üretime ve sağlıklı iş koşullarına gerek yoktur çünkü kirlenecek, zehirlenecek olan kendi doğaları ve insanları değildir.

Onlar ve onların emeği olmadan ne erkekler ne de kapitalistler yaşamlarını sürdürebilir; Kadınlar

Nasıl oluyor da dünyadaki işlerin tamamının üçte ikisini kadınlar yapıyor ve buna rağmen bütün gelirlerin yalnızca %10’unu kazanabiliyor ve üretim araçlarının yalnızca %1’ne sahip olabiliyor (BM verileri).⁸ Demek ki, erkekler dünyadaki işlerin sadece üçte birini yerine getiriyorlar ve buna karşılık da gelirin %90’ına

⁷ “Serbest Piyasa; ürünün fiyatının alıcı ve satıcının karşılıklı olarak anlaşmasıyla belirlendiği, arz ve talebine hükümet tarafından müdahale yapılmayan bir piyasadır. Serbest piyasa ekonomisi, ekonomik aktiviteleri ve muameleleri etkileyecek kararların büyük çoğunluğunun, hükümet yerine bireylerin verdiği bir ekonomik sistemdir. Kimin ne alacağını ve neyin üretileceğini devlet değil, arz ve talep belirler.”

https://tr.wikipedia.org/wiki/Serbest_piyasa (Son Erişim 26 Mayıs 2022)

⁸ Veronika Bennholdt-Thomsen, “Neden Üçüncü Dünya’da da Hâlâ Ev Kadınları Yaratılıyor?” içinde Maria Mies, Veronika Bennholdt-Thomsen, Claudia Von Werlhof, *Son Sömürge Kadınlar*, çev., Yıldız Temürtürkan İstanbul:İletişim Yayınları, 245.

ve üretim araçlarının %99'una sahip oluyorlar.

Sadece bu verilerden yola çıksak bile, emek sömürsünün ne kadar cinsiyetçi olduğu sonucuna varabiliriz. Erkekler sadece köylüdür, işçidir, işsizdir, memurdur, esnaftır. Ancak kadınlar; hem köylüdür hem kadındır, hem işçidir hem kadındır, hem memur ve esnaftır hem kadındır hatta zengin olanlar hem burjuvadır hem de ev kadınıdır. Nerede, hangi mekânda olursa olsun, o yine ev kadınıdır ve ikinci üçüncü işi, ev işidir.

Claudia von Werlhof “Ev işini kavradığımız zaman ekonomiyi de kavrarız”⁹ diyor. Ev işi ve ev kadınlığı miti, günümüze ait tanımlamalardır. Mevcut tanımlamanın eylem biçimine bakıldığında bunun bir kader olmadığı görülür. Tarihsel, toplumsal, ekonomik ve sosyal bir arka plana dayanmaktadır. Kadının, toplumsal üretimin dışına itilmesi esas olarak Sümer rahip devletinden günümüze, sınıflı uygarlık tarafından inşa edilmiştir. Özellikle kapitalizmin, 19.yy’la birlikte yükselişe geçmesiyle kadın, ev ekonomisinden (toplumsal üretim) dışlanarak “evcilleştirilmiş” ve “evkadinlaştırılmıştır” Burjuvazinin gelişimiyle beraber erkekler işçileşirken kadınların payına da ev kadınlığı düşmüştür. Bu gidişatı, sadece cinsiyete dayalı iş bölümüyle ifade etmek ya da sadece sınıf çelişkileriyle ele almak, fi-

nans kapitalin, ev kadınlarını bu kadar ilgi odağı yapmasının nedenini ve sonuçlarını kavramamızı ya zorlaştıracak ya da muğlaklaştıracaktır. Çünkü esas olarak işin, kadın ve erkek arasında paylaşılması değil, Veronika Bennholdt-Thomsen’nin ifadesiyle; “Kadınların dünya çapında yaptığı farklı işleri ‘kadınların ev işi’ne dönüştüren yapısal ilke; erkekleri ücretli işleri, kadınların ise ücretsiz işleri üstlenmeye yönelten cinsiyete dayalı iş bölümünün işlemesidir”¹⁰ Kadınların ücretsiz, erkeklerin ücretli işleri üstlenmeleri demek, aynı zamanda yaptıkları işin değerli ve değersiz olmalarını belirlemektedir. Burada vurgulanması gereken nokta, işin değerini düşüren şeyin, işin ücretsiz olması değil, işin kadın tarafında yapılıyor olmasıdır. Diğer bir ifadeyle değerli olmayan kadının kendisidir. O

Erkekler sadece köylüdür, işçidir, işsizdir, memurdur, esnaftır. Ancak kadınlar; hem köylüdür hem kadındır, hem işçidir hem kadındır, hem memur ve esnaftır hem kadındır hatta zengin olanlar hem burjuvadır hem de ev kadınıdır. Nerede, hangi mekânda olursa olsun, o yine ev kadınıdır ve ikinci üçüncü işi, ev işidir.

zaman şu soruyu sorarak devam edelim. Neden değersiz görülen kadın ve kadın emeği, finans kapital açısından bu kadar vazgeçilmez hale geldi? Ulusal ve uluslararası sermayenin büyümesine “kıt aklı ve güçsüz bedeniyle” ne katkısı olabilir ki! Cevaben Claudia von Werlhof’un sözü kayda değerdir. Kapitalist karın temel direği olan işçiler için “Proletarya Öldü: Yaşasın Ev Kadınları!”¹¹ Görünen o ki klasik Marksizm’in; kapitalizmin işçinin ürettiği artı-değere el koymasıyla kâr sağladığı ve kendini sürdürebildiği teorisi, günümüz finans kapitalin sömürge sisteminde boşa çıkmıştır. Kadınların değersizliği, finans kapitalin yükselen “değeri” olmuştur.

Eğer bugünün şifrelerini çözmek istiyorsak ilklerin nasıl oluştuğuna yeniden göz atmak gerekmektedir. Cinsiyete dayalı iş bölümü tarihsel olarak, avcı toplayıcı topluluklardaki avcının erkek, kadınında toplayıcı olmasına dayandırılmaktadır. Bu yaklaşım, kadının doğurganlığı ve çocuk emzirmesi göz önüne alındığında mantıklı ve doğrudur. Ancak on binlerce yıl öncesine dayanan ve belki de bir gereklilik olarak ortaya çıkan bu durumun artık “avcılığın ve toplayıcılığın” kalmadığı gelişmiş dünyamızda, bir çelişki ve farklılık yaratmasa gerekti. Maria Mies;

“erkeklerin, silahların marifetiyle, doğa, kadınlar ve aynı zamanda kendi bedenleri ile kurdukları ilişkiyi sonunda, birlikle çalışma ve karşılıklı bir ilişkiden, sömürü ve yağmanın tek-tarafli ilişkisine dönüştürdüklerini. Ele geçirmenin bu yağmacı tarzının (çünkü üretim tarzı değildi), soygun ve savaşın, çalışmaksızın servet ve “fazla” biriktirmenin en hızlı yolu olması açısından, kadınların doğayla kurduğu üretici ve iş birliğine dayalı etkileşimden “daha başarılı” çıktığını, ilk olarak erkeklerle kadınlar arasında kurulan bu yağmacı ilişkinin, tarih boyunca ortaya çıkacak sömürüye dayalı bütün ilişkilerin paradigması olduğunu”¹² söyler.

Tarihsel olarak, sıradan bir sözün ya da eylemin gücü ne sömürüye dayalı bu ilişki biçimini sürdürebilir ne de kadını kadın olduğu, doğurabildiği ve toplayıcılık yaptığı için toplumsal üretimin (maddi-manevi) dışına itmeye ve köleleştirmeye yetebilirdi. Bunun için, kurnaz ve hırsız erkeğin iktidar ağını örgütlemesi gerekmektedir. Dönemin üçlü koalisyonu (Şaman-şef-rahip) söz konusu paradigmanın örgütleyicileri oldular. Aradan geçen binlerce yıla rağmen Sümer rahiplerinin, kadını zigu-ratlara kapatarak fahişeleştirip halkı da köleleştirmekle, günümüz koşullarında kadının ‘ev’e (aile) kapatılması ve kapitalist olmayan tüm toplulukların sömürgeleştirilmesi arasında hiçbir fark yoktur. Aradaki fark; tarihsel süreç içerisinde, kadının bir bütünen değersizleştirilmesine yol açan kadın cinsine ve bedenine dair teorilerin, felsefe, din ve bilim yoluyla izaha kavuşturulmasıdır.

¹ Claudia von Werlhof, age., 249.

¹⁰ Veronika Bennholdt-Thomsen, age., 247.

¹¹ Claudia von Werlhof- age., 259.

¹² Maria Mies, age., 20.

Kadının tarihsel olarak, toplumsal üretim içindeki rolünün belirleyici olduğu bilinmektedir. Kadın, erkeğin fiziksel üretiminden farklı olarak bedensel bir üretime de sahiptir. Çocuk doğurur ve onu bedeniyle besler. Kadının söz konusu bu varoluşsal niteliği ve bu niteliğin doğayla kurduğu etkileşim ve üretim biçimi, toplumsallığın (ahlaki ve politik toplum) gelişmesinde başat rol oynamıştır. Tarım devrimiyle birlikte kadını kutsal kılan ve tanrıçalaştıran da bu niteliği olmuştur. Erkeğin doğayla kurduğu etkinlikte ise (avcılık) kadınınkinden farklı olarak şiddet, öldürme, tuzak kurma eylemleri karakterin şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu tespit tek başına okunduğu takdirde, bizleri biyolojik kaderciliğe götürme riski taşır. Eğer, biyolojik bir “kader” den söz edeceksek o da erkek aklının, sonradan inşa ettiği bir kaderdir. Tarihsel olarak, insan yaşamının sürdürülebilmesinde zorunlu olan üreme, beslenme, öz savunma eylemlerinin, kadın ve erkek birlikteliğiyle ve doğal iş bölümüyle gerçekleştiğini ve bu sürecin uzun bir dönemi kapsadığını unutmamak gerekir. Ancak, kadının ve erkeğin söz konusu doğal iş bölümü, zamanla oluşacak cins çelişkisinde etkili olmuştur. Freud’a kadar uzanan ve bugünün bilim “adamlarına” kadar ulaşan, biyolojik determinist yaklaşımlar, cins sorununu beden indirgemeci bir anlayışla ele almışlardır. Kadının sömürgeleştirilmesinde ve kadınlaştırılmış (ev içileşen) üretim biçimlerinde, kadın bedene dair geliştirilen biyolojik determinizmin büyük payı olmuştur.

Emek süreci ve üretim biçimlerinin, bedenler aracılığıyla oluşma biçimi, giderek cinsler arasında bir bölünmeye ve nihayetinde de bir tahakküm ve sömürü ilişkisine yol açmıştır. Kadın toplumsal üretim dışına itilen ve ailenin oluşmasıyla sadece çocuk doğuran ve büyüten bir nesneye dönüşmüştür. Diğer yandan erkek etrafında şekillenen iktidarcı ve cinsiyetçi zihniyet, her şeyin merkezine insanı koymuştur. İnsan karşısında doğa ve doğanın kapsadığı her şey nesne olarak tanımlanmaya başlamıştır. Tezahür edilen doğanın içinde kadın da yerini almıştır. İktidarcı, devletçi ve de cinsiyetçi zihniyetin, yaşamın bütünlüğünü parçalayan temel yaklaşımı, özne-nesne ayırımında açığa çıkmıştır. Doğanın karşısında insan, erkeğin karşısında da kadın birer nesneye dönüştürülmüştür. Tanrı Marduk’un, annesi tanrıça Tiamat’ı bedenini ikiye bölerek öldürmesi ve Tiamat’ın bedeninin doğaya (yeryüzü ve gökyüzü) dönüştürülme mitolojisi, ana tanrıça kültürünün yaşadığı kırılmayı ve kadının doğayla birlikte nesnelleşme sürecine dair önemli ipuçları vermektedir. Sonuç itibarıyla, doğanın (Kadın) insan (erkek) için yaratıldığı fikri, sonraki cinsiyetçi zihniyet ve formlara temel oluşturmuştur. Kadının, toprak ve tarla olduğu, kutsal kitaplara da konu olan şekliyle, erkeğin istediği biçimiyle o tarlayı ekebileceği, sürebileceği, satabileceği, gasp edebileceği ve de tecavüz edebileceği ile sonuçlanmıştır.

Biyolojinin doğayla olan etkileşimi, kadında ve erkekte farklılıklar yaratmakla birlikte bu durum zamanla kadının üretimini ve yaptığı işin tanımını ve niteliğini de de-

ğişime uğratmıştır. Kadın çocuk doğurduğu, emzirdiği ve büyüttüğü için bir süre ev ve ev çevresinde kalmak durumundadır. Ancak bunların yanı sıra (toplayıcı kadın) bitki toplar, çevresini düzenler, ev çevresinde avlanır. (Günümüz kadını) doğurmanın ve çocuk büyütmenin yanı sıra temizlik, yemek, alışveriş yapar. Çamaşır yıkar ve ütüler. Çocuğu kreşe ve okula götürür. Köyde yaşıyorsa tarlada, bağda bahçede çalışır, sebze ve meyve yetiştirir. Hayvanlara bakar, bitkisel ve hayvansal ürünleri işleyerek mevsimlik gıda depolar. Kışın halı ve kilim dokur...ve bu liste uzayıp gider. Doğal bir eylem olan çocuk doğurmanın yanı sıra yapılan tüm işler, bu doğallığın bir uzantısı olarak tanımlanmaya başlanır. Yani kadın tarafından yapılanlar “doğal” olan etkinliklerdir dolayısıyla iş ve emek olarak tanımlanmazlar. Erkek (eş, baba, kardeş, patron, devlet) kadının bu üretimini ev işi, kadını da ev kadını olarak tanımlar ve öyle yaklaşır. Kapitalist ise bu bakış açısından hareketle kadının emeğine ve üretimine değer biçmeyerek onu ya düşük ücretle ya da ücretsiz çalıştırır.

Kadın emeğinin erkek emeğine göre değersizleşmesinin altında yatan zihniyete yaklaşıp bulunuyoruz. Kadın emeği, zaten biyolojisinin bir uzantısı olarak görüldüğünden “doğaldır” “nesnedir” “bedavadır” ve “iradi değildir” yani “bilinçsizdir” ve de bir karşılığı yoktur yani değer biçilmesine gerek yoktur. Erkek “asıl” olandır bir “uzantı” değildir. İnsandır, “aklı ve bilinci” temsil eder. Dolayısıyla erkek emeği kıymetli ve değerlidir. Bu değer günümüz koşullarındaki tarifi ücret, kapitalist tarifi de artı-değerdir. Bu nedenledir ki, son yirmi yıla kadar ücretli çalışanların çoğunluğunu erkekler oluşturmuştur.

Kadının ekonomi dışına itildiği doğru olmakla birlikte toplumsal üretim ve yeniden üretimdeki rolü evrenselleştirilmiş cinsiyetçi düşünce, söylem ve eylemlerle perdelemektedir. Bu perdeyi kaldırdığımızda, tarihsel, toplumsal ve günümüz hakikatinde; ev içinde ve dışında kadının ürettiği emek, tüm toplumsal yeniden üretimin ön koşulu olduğunu gözler önüne serecektir. Kadının “elinin hamuruyla erkek işine karışmaması” gerektiği söylenir. Bu söz cinsiyete dayalı iş bölümüne işaret etmekle birlikte aslında bir manipülasyondur! O hamur yoğrulmazsa ne erkeğin iş yapacak gücü ne de artı ürün elde edilecek bir iş gücü olacaktır.

Birinci bölümde ifade edilen köy üretiminde, erkeğin iş yapma koşulunu kadın yaratmaktadır. Erkek sadece tarlada çalışır ya da çobanlık yapar. Erkeklerle birlikte tarlaya giden kadın, evin tüm işlerini de yapmak zorundadır. Bunu yaparken erkeğe sağlıklı bir yaşam ortamı sunarak iş yapabilme koşulunu yaratır (beslenme, temizlik, cinsellik) Bunlar olmadan, erkeğin iş yapma koşulları ortadan kalkacağı gibi bir de maazallah açlıktan, kirden ve cinsel yoksunluktan engelli durumuna düşerler. Diğer yandan maddi yaşamın devamı için zorunlu olan geçimlik üretimin yüzde doksanı kadın tarafından üretilir. Ancak karşılığında sofraya hiç oturamayan ya da sofradan aç kalkan yine kadın olmaktadır. Tarım ve hayvan ürünlerinin satışında elde edilen ücret, hiçbir zaman kadına ait değildir, erkeğin elindedir. Parayı, nasıl,

ne için, nerede harcayacağına erkek karar verir. Finans kapitalin köy üretimine ve emek sürecine müdahalesi, kadının eliyle gerçekleşen geçimlik köy üretiminin yerini, sanayi üretimine bırakmasına yol açmıştır. Bu durumda kadın ya tümünden eviçiyecek ya da çevre köylerde yevmiyeci (gündelikçi), uzak şehirlerde ise ucuz iş gücüne dönüşecektir. Şehirlerde de aynı kısır döngü devam eder. İşçiyeşen (ücretli) erkeğin, iş yapabilmesinin ön koşulu, kadının ev işinde çalışmasını zorunlu kılar. Bu defa yoksullaşan ya da eviçiyeşen sadece kadın değildir. Erkek de yoksullaşır. Kadına oranla erkek görece iyi görünse de mutlak yoksulluk her ikisini de köleleştirir.

Cinsiyete dayalı iş bölümü hem kadının üretim alanlarını sınırlandırır hem de işi yapan sırf kadın olduğu için iş; “niteliksizleşir”, “vasıfsızlaşır”, “değersizleşir”, “an-garya” ve geçici hale gelir. Bu nedenle kadınlar yaptıkları iş karşılığında ya ücret alamazlar ya da düşük ücretle çalıştırılırlar. Finans kapitalin çalışmayı esnekleştirilmesi, müthiş bir buluştur(!) Bu buluş çalışmanın esnekleştirilmesini, yapılan işin evin bir uzantısı haline gelmesini gerektirir. Kadın ev işlerinden koparılmadan iş imkânları sağlanır. Yani deyim yerindeyse çalışma biçimlerinin, kadının aynı zamanda ev işini sürdürebilecek koşullara uydurulmasıdır. Yarı zamanlı (Part-time) çalışma, gündelikçilik, home ofis, geçici, mevsimlik, parça başı, sözleşmeli, geçici sözleşmeli vb. Bunlar çoğunlukla kadınların tercih etmek zorunda bırakıldığı çalışma biçimleridir. Bu nedenle de üretilen emek, ucuz ve değersiz görülür. Sonuç olarak; işi yapan kişiler (erkek ya da kadın fark etmez) güvence altına alınmasına, toplu sözleşmelere katılmaya, yeterli ücret ödenmeye, süreklilik arz etmeye, sosyal güvence sağlamaya layık görülmezler.

Kadını sömürgecinin sömürgeci haline getiren bu “üretim” süreci bir sonuç olmakla birlikte bir nedensellik ilişkisidir. Emegın çalışarak artı değerin ve dolayısıyla sermayenin birikimi, emegın kadınlaştırılmasıyla mümkün hale gelmektedir. Finans kapitalin gelişimiyle birlikte; geçmişte sanayi ve hizmet alanlarında olan işçi ve memurların (çoğunlukla erkeklerin) toplu iş sözleşme kapsamında güvenceli, vasıflı, sürekli, ücretli konumları artık tekelleşen sanayi ve işveren olan devletin sırtında bir yük haline gelmiştir. Çünkü onlara göre beyaz yakalılar da (memurlar) dahil, üretimde önemli bir konuma sahip olan işçiler, artık pahalıya mal olmaktadır. Ancak ve ancak bu kesimin tasfiyesi, emegın kadınlaştırılmasıyla başarılabilir. Kapitalistin hedefi; daha ucuz iş gücüyle daha fazla kar elde etmektir. Yanı sıra ve en önemlisi de “özgür” olan proletaryayı “gönüllü kölelere” dönüştürerek evcilleştirmektir. Bu nedenle yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkan verilere şaşırılmamak gerekiyor. Yapılan araştırmalarda, son yirmi yılda kadınların daha çok istihdam edildiği görülmektedir. Artık erkek işçilerin yerine kadınların tercih edilmesi bizlere, Claudia von Werlhof’un “proletarya öldü, yaşasın ev kadınları” sözünü yeniden hatırlatmakta ve finans kapitalin yeni sömürü sloganı olarak tarihe not düşürmektedir.

Finans kapitalin ekonomi (aslında ekonomi dışı) politikaları ve bu politikaların ör-

gütlendiği kurumlar, (DB, İMF, DTÖ, G21, G8 vb.) dünya nüfusunun dörtte üçünü oluşturan köylüleri, işçileri, işsizleri kadınlarıyla birlikte eviçiyeştirmiş ve evcilleştirmiştir. Erkek egemenlikli, sınıflı ve devletli uygarlık, varlığını sürdürebilmenin koşulu olarak sömürgeler oluşturmak durumundadır. Daha doğrusu kapitalist uygarlığın yaşam garantisi sömürgelerin varlığına bağlıdır. Kadının “doğal kaderi” köylüler, işçiler, işsizlerde tezahür etmektedir. Tıpkı kadınlar gibi söz konusu toplumsal kesimler de doğaya ait olarak nesneleştirilirler böylelikle köleleştirilmeleri ve sömürülmeleri meşru hale getirilir. Nasıl ki doğanın kullanımı (toprak, su, hava, yeraltı ve yer üstü kaynakları) bedava, sonsuz düzeyde ve karşılıksız görülüyorsa, doğaya ait kılınmış başta kadının, köylünün, işsiz ve işçinin emeği ya ucuz ya da bedava olmalıdır. Asıl olarak kapitalist birikimi sağlayan ve sürdürülmesini olanaklı kılan, ücretlilerden elde edilen artı-değer değil, bu kesimlerin çalınan ve gasp edilen emeği olmaktadır. Claudia von Werlhof “Üçüncü Dünya, cadı avı günlerindeki ‘cadı’dır ve Üçüncü Dünya’daki erkekler de dâhil, bugün ‘genel ev kadını’, ‘dünyanın ev kadını’dır. Karı-koca ilişkisi, Birinci ve Üçüncü Dünya arasındaki ilişkide tekrarlanır”¹³ sözleriyle uygarlığın başlangıcındaki kadın erkek arasında geliştirilen hegemonik ilişkinin, bugünkü tüm sömürü biçimlerine model oluşturduğuna ve bu sömürünün kendisini, kadın erkek (aile) ilişkisinde yeniden ve yeniden ürettiğine işaret etmektedir. Diğer yandan bizleri, tarihsel bir kurgu olan ev kadınlığı mitinin ev aşırı bir karaktere bürünerek evrenselleştiği ve emegın kadınlaştırıldığı sonucuna ulaştırmaktadır.

Dünyanın birleşik kadın mücadelesine doğru...

Tarihten de tanık olduğumuz üzere; kadının, doğanın, halkların, işçilerin, köylülerin ve yerleşkelerin (köylerin, şehirlerin ve ülkelerin) sömürgeleştirilmeleri öyle kolay gerçekleşmemiştir. Gerçekte, tarihsel toplumsal üretimi yaratan ve insanlığın toplumsallaşmasını sağlayan onlardır. Yaşadığımız tarih; kendilerine ait olanın, çalınması, gasp edilmesi, işgal edilmesi, tecavüz edilmesi, köleleştirilmesi karşısında direniş gösteren baş kaldıran isyan edenlerin tarihidir. Kapitalistler kendilerini ezeli ve ebedi olarak doğa ve kadın da dahil tüm dünyanın sahibi ve hâkimi olarak görmeye devam ede dursunlar! An itibarıyla hükümlerliklerini sürdürmenin keyfini de çıkarıyor olabilirler. Peki ne söylemek ve ne yapmak gerekiyor? Kapitalizmin sona yaklaştığını söylemek çok sloganvari ve realite dışı bir tespit olur. Beş bin yıldır kendini büyüterek bir dünya sistemi haline getirmiş kapitalist sistemin sona yaklaştığını söylemek hayalcilikten öteye geçmeyecektir. Ancak bu sistemin kadın, doğa ve bir bütün olarak toplumun oluşum karakterine ters olduğunu, yabancı ve dış-

¹³ Claudia von Werlhof, age., 273.

tan bir müdahale olduğunu ve bu sistemin ne ezeli (milyonlarca yıllık insanlık tarihinin sadece beş bin yılında varlık göstermiştir) ne de ebedi bir karaktere sahip olmayacağını söylemek ve bilince çıkarmak gerekmektedir.

Kapitalistlerin bedava gasp ettiği *birinci doğa*¹⁴ ekolojik yıkımla karşı karşıyadır ve isyan etmektedir. *İkinci doğa*¹⁵ ise yoksulluk, açlık, şiddet, savaş, yıkım ve hastalıklarla pençeleşmektedir. Dünya insanlığının yaşadığı sorun ve çelişki ne tek başına sınıfsal ve ekolojik ne tek başına cinsiyet ne de tek başına ulusaldır. Finans kapitalin sömürü karakteri tüm bu çelişkileri içi içe geçirmiştir. Ne tek başına proleterlerin ve köylülerin ne de tek başına halkların gücü, kapitalizmi (finans Kapitali) zayıflatmaya ve ortadan kaldırmaya yetebilir. Bu aşamada dünyanın tüm kadınlarının birleşmesi öncelikli hale gelmiştir. Çünkü yukarıda ifade ettiğimiz üzere evrensel sömürünün karakteri kadınlaştırılmıştır.

Kadın ulusal sınıfsal cinsiyet düzleminde verili olanı ret ederek başlamalıdır. Sömürgeleştirilen kimliği, bedeni, emeği, toprağı ve ülkesi için isyan etmeli ve direnmelidir. İsyanını bilinçlendirmeli, örgütlemeli, eyleme dökmeli ve kurumsallaştırmalıdır. Dünya birleşik kadın mücadelesinin öncülüğünde gelişecek toplumsal kalkışmalar; hem kapitalist sistemin kendisini üstünde var ettiği zemini kaydıracak hem de devrimleri kaçınılmaz kılacaktır. İçinde bulunduğumuz 21. yüzyıl çoktan bu mücadele karakterinin startını vermiştir. Rojava devriminin öncülüğünü yapan Kürt ve Arap kadınlar, Taliban’a karşı direnen Afganistanlı kadınlar, Ortadoğulu, Asyalı, Latin Amerikalı kadınlar... artık birbirlerinin sesini duyabilmekte ve dayanışmaktadırlar. Kapitalizmin küreselleşmesi karşısında; özgürlüğün yerelden evrensele, evrenselden yerele doğru bir karakter kazanması, kadının birleşik mücadelesinin örgütlenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda, Dünya Demokratik Kadın Konfederalizmini örgütleme tartışmaları daha bir önem kazanmakta, küresel sömürgecilğe karşı, küresel kadın örgütlülüğünün başarılmamasına dönük güçlü bir çözüm yolu sunmaktadır.

¹⁴ Birinci doğa; insandan önce oluşan ve insan dışındaki tüm varlıkları (toprak, su, hava, bitki, hayvan vb.) kapsayan doğa

¹⁵ İkinci doğa; birinci doğadan sonra oluşan insan (toplumsal doğa)

“Kürdistan Sömürgeci” Gerçeğini Uyandırmak

Fatma Kaşan

“Hakikat uykudan uyandırılmış gerçektir” **Abdullah Öcalan**

Kürt özgürlük hareketinin sömürgecilik tezi ve antkolonyalist karakteri iki ana sürece dayanıyor. Birincisi Kürtlerin gerçeğini anlamak ve yorumlamak sürecidir. İkincisi, sömürge gerçeğini kapitalist modernite paradigmasını aşmak temelinde anlamak ve yorumlamak sürecidir. Birincisi reel dünya içinde var olmak, ikincisi reel dünyayı reddetmek üzerine kurulu bir var olmak sürecidir. Ve burada kilit anlam “yanlış hayat doğru yaşanmaz” bilgisidir.

Gerçek onun hakkında edindiğimiz bilinç kadar vardır. Belki de Nietzsche “gerçek yoktur, yorumlar vardır” tespiti ile gerçek ile ilgili doğruya en yakın açıklamayı yapmıştır. Bu zihin maddi dünyayı nasıl algılıyorsa gerçeğin öyle şekillendiğini vurgular. Marks’ın maddi koşulların zihniyeti oluşturduğu tespitinin tam tersi olan bu yorum gerçeği anlamamıza yakın en doğru yöntemdir. Abdullah Öcalan, pozitif bilimcilik karşısında Nietzsche’nin yöntemini “hakikat uykudan uyandırılmış gerçektir” tespiti ile daha ileri götürür ve gerçeği eyleme geçmiş yorum olarak ele alır. Yani yorumlama ile sadece gerçek tayin edilmez, aynı zamanda yorum inşa edicidir. “Uyandırmak” ise burada nesnenin kendisi hakkında eyleme geçmesidir. Spinoza’nın “anlamak özgürlüktür” sözünün gerçek değerini bu nokta da daha iyi anlıyoruz. Çünkü anlamadığımız şeyin esirisinizdir. Özgürlük anlamadan, anlaşılmadan olmaz. İşte Kürtlerin özgürleşme süreci tamamen gerçeği anlamak ile ilgilidir.

Anlamak, yorumlamak ve uyandırmak eylemi gerçeği oluşturuyor ve nesne bu temelde açığa çıkan düşünceye göre biçim alıyor. Nasıl düşünüyor veya düşünüyorlarsa gerçek öyle şekil alır. Kürt gerçeğinin krizi işte burada yaşanıyor; gerçeğini

yorumlama hakkından alıkonulmuş, yorumlanmaması üzerine kurulu bir gerçeğin inkârı inşa edilmiştir. Bu inkâr öyle bir derin gerçeğe dönüşmüştür ki sol entelektüel alan dahi Kürt gerçekliğini teorik bir sorun olarak ele almamıştır. Oysa sömürge halinin benzersizliği tam da sol teori için temel problemin kendisi olmalıydı. Tüm dünya sömürge sistemlerini klasik, yeni ve postmodern sömürge tezleri başlıkları altında inceleyen ve buna denk mücadele programları, teorik ve metodoloji öneren düşünce dünyası neden Kürt sorununu teorik bir konu olarak hala gündemine almış değil? Kürdistan dörde bölünmüş ve adı dahi inkâr edilmiş, Türkleştirme, Araplaştırma, Farslaştırma biçiminde benzersiz bir sömürgeciliğe maruz kalmıştır. Bu bildiğimiz tüm sömürge sistemlerinin tamamen dışında olan bir gerçektir. Bu neden ile Kürtleri bilinen sömürge kavramları içinde tanımlamak mümkün değildir.

Bu durumun teorik ve politik problem olarak evrensel bir soruna dönüşmemesinin nedenini bazıları klasik Marksizmin etkileri ile izah etse de bu yeterli bir açıklama olamaz. Çünkü son yetmiş yıldır klasik Marksizmi eleştirel teori temelinde ciddi düzeyde gözden geçiren bir düşünce dünyasının varlığı ortadadır. Bunun iki temel nedeni var. Birincisi, solun batı merkezli teori ve politika etkisinden çıkarmamasıdır. Yani yöntem olarak egemenlik modellerinin sınırlarının dışına çıkmıyor olmasıdır. Türk, Arap, Fars sömürgecilik modeli ve bu temelde Kürdistan'ın dörde bölünmesi bir İngiliz düzenlemesidir; inkâr ve imha, uluslararası bir konsepttir ve maalesef bu konsept sol dünyayı belirlemiştir. İngiliz veya başka bir batı sömürge, merkezi sömürgelerine hangi modeli

Kürdistan dörde bölünmüş ve adı dahi inkâr edilmiş, Türkleştirme, Araplaştırma, Farslaştırma biçiminde benzersiz bir sömürgeciliğe maruz kalmıştır. Bu bildiğimiz tüm sömürge sistemlerinin tamamen dışında olan bir gerçektir. Bu neden ile Kürtleri bilinen sömürge kavramları içinde tanımlamak mümkün değildir.

uygulamışsa düşünce dünyası da o sınırlar içinde kalmıştır. İkinci nedeni ise Kürtlerin entelektüel olarak Kürt özgürlük hareketinin çıkışına kadar kendi sorununu evrensel ölçekte tartışmaya koyacak bir teorik güce sahip olmamasıdır. Daha çok yaşanan hâkim teori ve yöntemlerin yedeğine düşen aydın ve siyasetçi profili vardır. Bu aydın ve siyasi öncülerin Kürt sorununu tam olarak ortaya koyamaması, Kürt örgütlerini egemen ulus referanslı kurtuluş arayışlarına bağımlı kılmıştır. Hatta birçok sol referanslı örgüt Kürdistan'ı Türkiye'nin bir bölgesi şeklinde ele alarak Kürt sorununu "Doğu'nun sosyal, ekonomik ve kültürel sorunları" kavramları ile izah etmiş ya da özerklik biçiminde kültürel hak talebini dile getirmiştir. Burada dikkat çekmek istediğimiz sorun şudur: Her iki

ekol de Kürt sorununu teorik ve ideolojik olarak ortaya koyamamış, bu nedenle kurtuluş programları da bağımlı ve reaksiyoner kalmıştır.

1960'larda TİP içinde Kürt aydınları DDKO (Devrimci Doğu Kültür Ocakları), DDKD (Devrimci Demokratik Kültür Derneği) oluşumları biçiminde ayrıca örgütlenmelere gitmiş, Kürt sorununu feodal gerilik ve bölgesel kalkınma sorunları temelinde ele almıştır. Zamanla TİP'in programında Kürt sorununun ulusal bir sorun olarak tanımlanması ile bağlantılı olarak Kürt sorunu ulusal sorun olarak ele alınmaya başlanmıştır. Diğer ana eğilim ise Güney Kürdistan'daki Barzani hareketinde ifadesini bulan Kürt milliyetçiliğinden etkilenerek 1965 yılında kurulan Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi'dir. T-KDP Irak Kürdistan Demokrat Partisi'nin (I-KDP) bir koludur ve I-KDP'nin özerklik programını esas alır. 1970'li yıllar ile birlikte Dev Genç, Dev Yol gibi gençlik hareketlerinin ortaya çıkması ve Kürt gençliğinin bu hareketler içindeki aktiviteleri ve arayışları ile Kürt sorunu ulusal bir sorun ve UKM (ulusal kurtuluş mücadelesi) bağlamı içinde tartışılmaya başlanmıştır. Türkiye solunda hâkim olan "sömürgecilik, emperyalizmin belirli bir tarihsel aşamasında ortaya çıkan bir olgudur ve Türkiye'nin kendisi (yarı/yeni) sömürge durumunda olduğundan aynı zamanda emperyalist bir ülke olamaz" argümanıdır ve Kürdistan'ın ayrı bir sömürge olması kabul edilmemektedir. Ancak Mahir Çayan ve İbrahim Kaypakkaya'nın hâkim sol argüman dışına çıkarak Kürtleri ayrı bir ulus olarak kabul etmeleri, UKM bağlamı içinde tartışmaya açmaları ve millî demokratik devrim kavramlarını ele almaları önemli gelişmeler sağlar. Kaypakkaya'nın Lenin'in "Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı" anlayışı temelinde "Kürtler de bir ulustur ve kendi kaderlerini belirleme hakları vardır" yönündeki görüşü sol ideolojik tartışmalarda önemli bir evre olur. Liderliğini Mahir Çayan'ın yaptığı DEV-GENÇ (Devrimci Gençlik Federasyonu) hareketinin Kürt sorununun çözüm mücadelesine etkisi esasta "kesintisiz devrim mücadelesi" ilkesine dayanmaktadır. Bu ilke, 1970 ve 1980 sürecinde "Kürdistan sömürgeci" tezinin şekillenmesinde ve gerilla taktiğine dayalı direniş programının oluşumunda ilham kaynağı olur.

Deniz Gezmiş ve Mahir Çayan'ın gerilla direnişi konusundaki fikir ve eylemleri ve Mahir Çayan'ın "İhtilalin Yolu" ve "Kesintisiz Devrim" başlıklı görüşleri Abdullah Öcalan'ın 'Çayancılar' grubunda yer almasına neden olur ve ilk eylemini Çayan ve arkadaşlarının katledilmesi üzerine yapar ve tutuklanır. Öcalan da Çayan gibi silahlı mücadeleyi kurtuluş yolu görür ve "Mahir Çayan ve Deniz Gezmiş'in yöntemlerini birleştirmek gerektiğini" söyler. Ancak öncü liderlerin katledilmesi ile solda teorik ve taktik konularda parçalanma açığa çıkar ve böylece Öcalan, ayrı bir grup ve mücadele hattı kurmaya karar verir. Uzun teorik okumalar sonucu vardığı "Kürdistan Sömürgeci" tezini 1973 yılında Çubuk barajında gerçekleşen ilk grup toplantısında dile getirir. Kürt özgürlük hareketinin ruhunu burada görebiliriz. Süreç herkes için teorik tartışma ve ideolojik arayış sü-

recidir; ancak kararlı bir mücadelenin yolunu ve yöntemini bulmak ve ısrarla bunu devam ettirmek Kürt özgürlük hareketinin oluşumundaki temel duygudur. Bu ruh bugüne dek varlığını korumaktadır.

Rizgari, KUK (Kürdistan Ulusal Kurtuluş Örgütü), PSK (Partiya Sosyalist a Kurdistan) isimli Kürt oluşumları da bu süreç içinde Kürt sorununu ayrı bir ulus ve kurtuluş yolları ekseninde tanımlar. Ancak bu hareketlere hâkim olan karamsar tutum, mücadelenin strateji ve taktiklerinin tutarsız, reformist, utangaç kalmasına neden olur. Kaderleri sürekli teorik tartışmalara hapsolma, dergicilik dışına çıkamama, Avrupa'ya ilticayla sonuçlanan kaçışlar olan bu hareketlerin Kürt sorununun tanımı ve kurtuluş yolu üzerindeki etkisi bu yüzden negatif olur. Bu negatif etki daha çok grubun “Kürdistan sömürgeci” tezine dayalı mücadele yöntemini yanlışlama üzerinden gelişir. Bu oluşumlar, sömürgeciliğe teorik tavırlarındaki ikircikliği mücadele ikircikliği ile devam ettirirler. Bu bağlamda Öcalan öncülüğündeki hareketi, mevcut egemen solun bağımsız Kürt ulusal kurtuluş çizgisini dışlama tutumunun yanı sıra Kürt reformist hareketlerin Kürt kurtuluşçuluğunu pasifize etme temelindeki anti direnişçiliğine karşı da mücadele etmek zorunda kalır.

Bu şartlarda 1978'de Kürdistan Özgürlük Hareketinin kuruluş kongresi gerçekleşir. Mücadele, “Kürdistan sömürgeci” tezine dayalı “Bağımsız Birleşik Kürdistan Devrimi” programına kavuşturulur. Sosyalist ideolojiye bağlı Kürt hareketi, bu programda ulusların kendi kaderini tayin ilkesini “Milli Demokratik Devrim” tezi ile

tanımlar. Sosyalizme sömürgeciliği aşmadan yani sömürge ulusların özgürlük problemi çözülmeden ulaşılamazdı. Bunun için sosyalist karakterde ulusal kurtuluş süreci geliştirilecekti. Bu eksende işbirlikçi feodal güçlere karşı işçi-köylü ittifakına dayalı sınıfsal devrim, sömürgeci devletlere karşı da ulusal devrim temelinde özsavunmaya dayalı direniş yöntemi belirlenir.

Bu sürecin zorluğu, yani teorik ve örgütsel zorluğu anlaşılmadan Kürtlerin içinde bulunduğu durumu anlamak zordur. İnkâr ve asimilasyon süreci nerdeyse Kürtlerin büyük çoğunluğunda adını bile söyleyememe, mevcut Türklüğe angaje olma gibi bir sonuç yaratmıştı. “Kürt yoktur” biçimindeki resmi devlet ideolojisi, hâkim sol içinde “ayrı kurtuluş yoluna ihtiyaç yoktur” söylemine kodlanmıştı. Kürtlerin “Kürt vardır” çırpınıları içinde

Süreç herkes için teorik tartışma ve ideolojik arayış sürecidir; ancak kararlı bir mücadelenin yolunu ve yöntemini bulmak ve ısrarla bunu devam ettirmek Kürt özgürlük hareketinin oluşumundaki temel duygudur. Bu ruh bugüne dek varlığını korumaktadır.

acımasız darbe, katliam ve yargılanmalar ile sürekli baskılanmanın içinden sıyrılıp “Kürdistan sömürgeci” diye haykırması, ayrı örgütlenmeye giderek direniş yolu ile kendi kaderini tayin etmesi inanılmaz zorluklar içerir. Çünkü Kürtler öncelikle bir ulus olarak var olduklarını kanıtlamak zorunda kalmıştır. Daha kötüsü Kürtlerin önce kendisinin kendini tanıma, tarif etme, kendine ad koyma sorunu gibi içine düşürüldüğü dehşet bir gerçeklik vardır. Hiçbir sömürgeci bu problem yoktur. Vietnamlı, Kübalı, Cezayirli, Filistinli kimlik olarak inkâr edilmemiş ve esas sorunları daha çok devrimin yol ve yöntemleri üzerinden açığa çıkmıştır. Kürtler ise ilk önce kendi kendilerine “Biz Kürdüz ve halk olmanın getirdiği haklarımızı almalıyız” propagandasını yapmak zorunda kalmıştır. Var olmak, Kürdistan sömürge tezi ve mücadele yönteminin ana karakteridir. Önce gerçeklik olarak var olmak ve kendini var ettikçe özgülleşmek gibi bir zorluktur bu.

Öcalan öncülüğündeki grup sürecini ve partileşmeyi, Ağustos hamlesi ile direniş sürecini başlatmalarını ve bunun antikolonyalist özelliğini bu “Kürt yoktur-Kürt vardır” ikileminin zorluğunu anladıkça tanımlayabiliriz. Evet Kürt Özgürlük Hareketi de sosyalist ideoloji çerçevesinde dünyada kabul gören klasik sömürgecilik tezine dayanmış, evrensel hukuk olarak kabul görmüş ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesini işletmiş, tüm sömürgelerin başvurduğu parti-ordu-cephe hattını örerek uzun süreli halk savaşı stratejisini esas almış ve uygulamıştır. Ancak hiçbir sömürgecinin karşı karşıya kalmadığı, varlığını sadece sömürgeci devletlere değil, dünyaya, sol cepheye dahi kabul ettirme gibi bir problemle karşı karşıya kaldığı için mevcut hiçbir kurtuluş ideolojisi Kürtlerin sorunlarının çözümünü karşılayacak nitelikte olmamıştır. Bu durum için dünya paradigmalarının iflası demek abartılı olmaz.

Bir parti kimliği, direniş geliştirdikçe bir ulusu yok olmaktan kurtarmak ve bir ulusu ancak sürekli direniş ile inşa edebilmek gibi bir zorluğun adıdır Kürt özgürlük hareketi. Kürtlerin gerçekliğini yorumlamak, yorumlamaya göre ona gerçekler ithaf etmek, bu gerçekleri anlamlı kılmak ve tarih sahnesine çıkarmak çok bilinmeyenli denklemler gibi karmaşık bir süreçtir. Çünkü Kürt sorunu, çözümünü geliştirdikçe Kürtlerin ve dünyanın yeni sorunları ve handikapları ile karşılaşmaktadır. Bu durumun nedeni ise Kürdistan'ın içine alındığı sömürgeciliğin karakteri ile alakalıdır. Ortadoğunun merkezinde 4 ayrı ulus devlet tarafından paylaşılma, parçalanma ve inkâr edilerek yönetilmek ancak uluslararası sömürge statüsü ile mümkündür. Yani bir bölgesel sömürge sorunu ile karşı karşıya değiliz; uluslararası sömürgeciliğin istisna modeli ile karşı karşıyayız. Herhangi bir sömürgeci devlete karşı mücadele etmek, doğrudan uluslararası sömürge sistemine karşı mücadele etmek demektir. Karşı karşıya olduğumuz, doğrudan ve en çıplak gerçeği ile dünya hegemonyasıdır. Yaşanan uluslararası inkârdır, yok saymadır. Bu, klasik sömürge durumunu

da aşar. Belli başlıklarda sıralarsak;

1. Kürdistan'ın inkârı ve yok sayılmasına dayalı sömürgecilik Lozan anlaşması ile uluslararası bir sisteme bağlanmış ve statü kazanmıştır. Bu Kürt Özgürlük Hareketine ve Kürtlere mevcut hegemonik sistemde çözüm bulma imkânı vermeyen bir gerçektir. Bu nedenle hareketin anti sömürgeciliğe dayalı mücadelesinin gelişim ve başarısı doğrudan dünya statükosunu çözmeye bağlıdır. Dolayısıyla Kürtlerin özgürleşme sürecine evrensel kurtuluş temeline tarihsel bir misyon yüklemekte ya da dünya hegemonik düzenini paradigmasal ve yapısal olarak aşma rolünü oynamadığı durumda yok olmaya mahkum etmektedir.

2. Dört parçaya bölünmüş Kürt halk gerçeği, Kürtler arası ulusal parçalanmaya neden olmuş ve bu parçalılık sömürgecilik karşısında birliğini yitirmiş bir toplumla sonuçlanmıştır. Ulusal parçalılık coğrafi olsa da esasta düşünsel ve siyasal olarak daha derindir. Her sömürgeci devlet, Kürdistan'da sömürgeciliği geliştirmenin biricik yolu olarak kendine bağlı Kürt işbirlikçi sınıfı geliştirmiştir ve İngiliz-ABD emperyalizmi doğrudan Kürt işbirlikçi sınıfı inşa etmektedir. Bu Kürtlerin çok sayıda güçler arasında bölünmesine, Ortadoğu denklemine kullanışlı taktiklere konu edilmesine ve en acısı da Kürtlerin kendi özgürlük mücadelesine karşı kullanılmasına neden olmaktadır. Sömürgeci devletlerin aralarındaki rekabette işbirlikçi Kürtleri kullanması kadar hegemon güçler de sömürgeci devletleri terbiye etme yöntemi olarak işbirlikçi Kürtler üzerinden Kürt sorununu kullanmaktadır. Bu durum, Kürtleri sürekli milliyetçi ideolojilerin hedefi haline getirmekte, Öcalan'ın belirttiği “Kürt kapı” içinde soykırım tehdidi altında tutmaktadır.

3. Kürdistan'da sömürgecilik, ne doğrudan işgal ile ham maddeye el koyma biçimindeki klasik sömürgecilik ne de dolaylı kukla yönetimler ile ülkeleri yönetmeye dayalı yeni sömürgecilik modeli biçiminde değildir. Kürdistan'da sömürgecilik, her sömürgeci devletin Kürtleri halk olarak inkârına, kültürel asimilasyonuna, ekonomik olarak tamamen talana dayalı ekonomisizleştirilmeye, sosyal olarak ataerkil-feodal modeller içinde tutmaya, siyasal olarak kendini inkara dayalı varoluşa mahkum etmeye dayalıdır. Kürdistan'ın en ücra köşesinde sömürgeci devletin örgütlenmesi gerçekleştirilmiş, demografya ile Türkleştirme, Araplaştırma, Farslaştırma temelinde oynanmış, Kürtlerin kendine ait hiçbir kavram, kurum ve yapısının oluşmasına, olanların varlık göstermesine izin verilmemiştir. Adı ve varlığı yasaklanmış yani varoluşsal (ontolojik) olarak yasaklanmış bir halk gerçeğinden bahsediyoruz. Öcalan bu gerçeği şöyle tarif ediyor: “Kürdistan'ın sömürge bir ülke olduğu tezi bu noktada yetersizdir. Elbette sömürgeciliğin tüm boyutları uygulanmaktadır ama

sömürgeciliği aşan ve Kürt varlığını silmeyi amaçlayan bir uygulama da söz konusudur. Kaldı ki, bunun adı da soykırımdır.”

4. Tarihin başlangıcından günümüze kadar sömürgecilik, sosyal sömürgelerin kuruluşu ile paraleldir. Toplum içeriden sömürgeleştirildiği oranda dıştan sömürgeleştirme de açığa çıkmıştır. Tersinden okursak dış saldırılara dayalı sömürgeleştirme sistemi toplum içinde hâkim erkek, hâkim sınıf iş birliği olmadan geliştirilememektedir. Kadın ilk sömürge, ilk ezilen sınıftır ve egemen erkek iktidarına dayalı ataerkil hukuk, her tür sömürgeciliğin kök hücre-sidir. Reel sosyalizm pratiğinde açığa çıkan salt bir sınıfa dayalı sosyalizmin yanlışlığıydı ve bu yanlış temel çelişkinin kadın sorununu üreten egemen erkek mülkiyetçiliği ve ataerkil hukuk olduğunu açığa çıkarmıştır. Kadın ve erkek arasında kurulan sömürge hukuku ve toplum yapısı çözülmeden hiçbir egemenlik biçimi ve sömürge sisteminin aşılamayacağı anlaşılmıştır.

Bu temelde Öcalan 5 ciltlik “Demokratik Uygarlık” savunmaları ile sömürgecilik tezleri ve özgürlük problemlerini paradigmasal düzeyde yeniden ele alır. Savunmalar, iki ana hat üzerinde şekillenir: Birincisi, Kürtlerin inkâr ve imhasına dayalı sistemi sömürgecilik olarak adlandırmak yetersiz bir tanım olduğundan Kürtlerin içinde bulunduğu sömürge sistemi “soykırım rejimi” olarak yeniden tanımlanır. İkincisi, temel toplumsal problemlerin kaynağı ve temel tarihsel çelişkinin sınıf çelişkisi değil kadın köleliğine dayalı çelişki olduğuna dairdir. Bu temelde yanlış düşünce ile doğru yaşamın gerçekleştirilmeyeceği yargısı ile esas sorunun paradigmasal ölçekte yaşandığını ve yeni bir paradigma kuruluşuna ihtiyaç olduğunu tespit eder. Buradan yola çıkarak akılcılık ideolojisine dayalı aydınlanma çağı paradigması ve bunun sol ideoloji üzerindeki etkileri köklü eleştirel yöntem ile çözümlemeye tabi tutulmuştur. Marksizmin düz çizgisel tarih teorisi ve sınıflı uygarlığa atfettiği ilerlemeci gelişim teorisini reddeder. Buna bağlı olarak toplumsal tarihin ve uygarlığın sınıfların doğuşu ile meydana geldiği tezini doğru bulmaz.

Toplumsal tarihi demokratik uygarlık ve devletçi uygarlık olarak, toplumu da demokratik modernite ve kapitalist modernite güçleri

Toplum içeriden sömürgeleştirildiği oranda dıştan sömürgeleştirme de açığa çıkmıştır. Tersinden okursak dış saldırılara dayalı sömürgeleştirme sistemi toplum içinde hâkim erkek, hâkim sınıf iş birliği olmadan geliştirilememektedir. Kadın ilk sömürge, ilk ezilen sınıftır ve egemen erkek iktidarına dayalı ataerkil hukuk, her tür sömürgeciliğin kök hücre-sidir.

temelinde yeni bir tarih tezi ve sosyolojik yöntem ile ele alır. Buna göre toplumların %90'ı demokratik modernite güçleri, %10'u tekelci-iktidarçı güçlerden meydana gelir. Toplumsal tarihi, sınıflı uygarlık öncesi doğal toplumun ilk oluşum sürecine dayandırır. İlk egemen sınıf egemen erkek, ilk iktidar gücü ataerkil sistem ve ilk ezilen sınıf, ilk sömürge ulus kadınlardır. Bu nedenle Marksizmin sınıf çelişkisine dayalı sosyalist kurtuluşçuluğu, devlete atfettiği görece zorunlu aşama ve zıtların uzlaşmazlığına dayalı zorun rolünün reel sosyalizm pratiğinde devletçi kapitalizm ile sonuçlanması bir uygulama sorunu değil kapitalist modernite paradigmasının etkilerinin sonucuydu. Esas olarak kapitalist modernite sisteminin ulus devlet modeli kapsamlıca analiz edilmiş, ulus devlet bir soykırım ve toplum kırım modeli olarak tanımlanmıştır. Milliyetçilik, cinsiyetçilik ve ırkçılık tekçi ulus devletin ideolojik dayanakları olarak sürekli topluma ve kadına karşı bir savaş haliydi ve kültürler, inanç ve etnik kimliklerin soykırımı demektir. Ulusların kendi kaderini tayin ilkesinin ulusal kurtuluş hareketlerince salt devlet kurmak olarak yorumlanması bir kapitalistleşme arzusuydu. Bu neden ile devletçi ve devlet kuruluşunu hedefleyen hiçbir özgürlük hareketi paradigmatik olarak doğru bir sonuç vermeyecek, mutlak anlamda kapitalistleşme ile sonuçlanacaktı.

Genel olarak çıkarılan bu sonuçlar ışığında ezilenlerin tarihini özgürlük sosyolojisi temelinde açığa çıkarmak yöntem olarak esas alındı ve ezenlerin iktidar-devlet-sınıf araçları ile özgürlük sağlama yöntemi terkedildi. Bunun yerine ezilenlerin alternatif zihniyet, alternatif tarih ve alternatif sistemini inşa etme yöntemi esasa oturtuldu. Bu yöntem ile ezilenler kendi toplumsal sistemini inşa ederek devlet ve iktidarı sönmümlendirecekti. Bunun için farklılıkların birliği felsefesi temelinde ulus devlete karşı demokratik ulus ilkesi esas alındı ve demokratik konfederal sistem çağın yönetim modeli olarak geliştirildi. Demokratik konfederal sistem yapısal olarak her farklılığın demokratik özerk birimlerinin birliğidir.

Neden sadece özerk ve konfederal sistem değil de demokratik özerklik ve demokratik konfederal sistem kavramlaşmasına gidildi? Demokrasi ilkesinin sabitliği, her farklılığın kendi içinde egemenlik üretmeyecek yasal, yönetsel hukuka bağlı olmasını sağlamak amaçlıdır. Demokrasiye bağlılığı sağlayarak temsiliyeti, iktidarlaşma eğiliminden korumak tüm sistemin ana ruhudur. Ve bu önce kadın özgürlüğü ve kadın hakları hukukuna, tüm ezilen grupların haklarına bağlı, yasal ve yönetsel mekanizma demektir. Kadın özgün ve özerk konfederal sistemi ayrıca örgütlenir ve konfederal sistem olarak demokratik konfederal sistem içinde yer alır. Hem ayrı konfederal sistem olarak öz savunma gücü ve kongre olarak örgütlenir, genel konfederal sistemi eşbaşkanlık, eşit temsiliyet gibi temel temsiliyetler ile demokratikleştirir hem de cins

mücadelesi ile ataerkil kültür ve cinsiyetçi ideolojiye karşı sürekli bir mücadele ile demokratik değişim gücü olarak rol oynar. Bu ilk sömürgecinin özgürleşme diyalektikidir. Sosyalizmi sınıf temelli bir toplum kuruluşunun getirdiği devlet kapitalizminden arındırmanın teorik ve yapısal sistemi sömürgeciliği en doğru temelde yorumlamak ile mümkündür.

Yaşadıkça ve anladıkça gerçeği yorumlamak ve bu anlamlandırılmış gerçeği inşa etmek Kürt özgürlük hareketinin temel özelliğidir. Metafizik yanı bu neden ile fazlasıyla kuvvetli olmuştur; hissiyatı ve inancının arzuladığı insanlığı arayışı acımasız inkârcı gerçeklere karşı inat ile direniyor. Anlamlı bir dünya için bu arayış bir akış içinde devam ediyor.

Kürt Ol(ma)mak İçin Ne Yaptık?

Haskar Kırmızıgül

Kürt halkı özgür kimliğini yaratma, varlık ve özgürlüğünü kazanma mücadelesini çetin koşullarda ve kesintisiz bir biçimde yürütüyor. Yarım asrı bulan bu mücadele boyunca ve öncesinde Kürtlerin dayandığı düşünce yapılanmasında, başvurduğu yöntem ve araçlarda, analiz biçiminde değişim ve dönüşümler oldu kuşkusuz. Değişmeyen tek şey ise Abdullah Öcalan'ın "dile getirdiğimde titredim" dediği *Kürdistan Sömürge* tezinin hala Kürtlerin mücadelesine yön vermesi.

Sömürge kavramı 1976'dan bu yana itibaren Kürdistanî hareketlerce tartışılmaya başlandı. Kürdistan Özgürlük Hareketi'nin sömürgeciliğe karşı tutumunu net olarak ifade ettiği ilk tarih ise Mayıs 1978¹ tarihine denk düşmektedir. Katledilen enternasyonalist devrimci Haki Karer anısına yayınlanan broşürde şu ifadeler yer alıyordu; "Ulusal onurumuzu lekeleyen, ülkemizi sömürgeciler ve emperyalistlere satan yerli gericilerden, bizim anavatanımızda ellerini kollarını sallayarak dolaşan sömürgecilerden nefret ediyoruz. Onlara duyduğumuz korkunç kinle atılıyoruz kavgaya."

Kürdistan'daki uygulamaların sömürgecilik kapsamında ele alınması teorik bir tartışma değil pratiği belirleyen bir çıkıştı. Mücadele yöntemleri değişse de amacın ve özün ne olduğunu hep hatırlatan koruyucu bir zar rolünü oynadı. Zira Öcalan "Kürdistan sömürgeci. Bu söz, başlangıçta sahip olduğum biri-

cik silahtı. Başka bir silahımız yoktu." ² derken bu tespitin pratiği belirleyen gücüne işaret ediyordu. Bu iki kelimelik cümle hakikati öylesine yalın ve karşı konulmaz biçimde tanımlıyordu ki o dönemde sol ve sosyalist hareketlerin mevcut gerçekliği öğrendikleri düşünce kalıplarına -Marksizmin analiz biçimine- sığdırma ve Öcalan'ın deyimiyle bulanıklaştırma çabaları, bu analizin yol göstericiliğinde mücadelenin ilerlemesini engelleyemedi.

Kürdistan Sömürge mi?

1970'li yıllarda Kürdistan'da etkisi olan sol hareketlerden gelen "Tüm Türkiye yarı sömürgeci, sömürgecinin sömürgesi olamaz" karşı koyuşları kısa sürede etkisini yitirdi. Bu karşı koyuşların karşılık bulmamasının sebebi Kürdistan Özgürlük Hareketi'nin güçlü bir teoriyle cevap vermesi değildi. Her Kürdün günlük yaşamında iliklerine kadar hissettiği sömürgecilik gerçekliğinin ta kendisiydi. Zira iki kelimedenden ibaret bu cümle varlığı hep tartışma konusu olan, konuştuğu dil, giydiği elbise, söylediği kamlar suç sayılan ve kök saldıran toprağın sahibi olmayan Kürdün yaşadığını izah ediyordu. O dönem sömürgeciliğe dair yapılan teorilerin izah etmeye yetmediği bu vahamet, yıllar sonra (bu tespitin yapıldığından 12 yıl sonra) sosyolog İsmail Beşikçi şöyle açıklayacaktı: "Kürdistan'ın durumu tam sömürge ve yarı sömürge statülerinden hiçbirine uymamaktadır. Kürdistan sömürge bile değildir. Kürt halkı sömürge bile olamamıştır. Kürdistan'ın hiçbir siyasal statüsü, siyasal kişiliği yoktur." ³

Öcalan, yıllar sonra kaleme aldığı savunmalarında sömürgeciliğe dair analizlerini başta yapılan tespitle örtüşen ve derinleştiren bir tarzda yaptı. Proto-Kürtlerin muhteşem çağı olarak tanımladığı neolitik dönem ve ardından halklaşma formunu yakaladıkları ilkçağın aşiret federasyonlarından sonra Kürtlerin, ulus formunu hanedanlar ve imparatorluklar içinde bir biçimde kurduğuna dikkat çeken Öcalan uluslaşmanın pazar etrafında geliştiği tespitin Kürt uluslaşmasına olumsuz etkilerinden bahsetti. Reel sosyalizmin ulus kavramını yanlış ele alışının, iç ve dış sermaye güçlerine karşı direnişe geçen emekçi tabakaların demokratik ulusçuluğunun görülmeişinin Kürdün varlığını ve ulus olma gerçekliğini de tartışılabilir hale getirdiğini anlattı. O halde başlangıçta Kürtlerin "Kürdistan sömürgeci ya da değildir" sorusuna teorik düzeyde cevap vermesinden ziyade Öcalan'ın deyimiyle "Kürdistan'da sö-

¹ "Bir Cümlelik Silah: Kürdistan Sömürgeci", *Ozgurpolitika*, 26 Ekim 2021, <https://www.ozgurpolitika.com/haber-bir-cumlelik-silah-kurdistan-somurgedir-155519>. (Son Erişim: 3 mart 2022)

² Abdullah Öcalan, *Devrimin Dili ve Eylemi*, Frankfurt: Weşanên Serxwebûn, 1996.

³ İsmail Beşikçi, *Devletlerarası Sömürge Kürdistan*, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1990.

mürgeciliği aşan ve soykırıma varan” uygulamaları nasıl bertaraf edeceğini belirlemesi doğru bir yoldu. Sömürgeciliği Kürtlerin varlık ve özgürlük sorunundan bağımsız ele almanın mümkün olmadığı pratikte de anlaşıldı.

Bugün sömürgeciliğin, yerleşimci sömürgecilik (*settler colonialism*), sömürü sömürgeciliği (*exploitation colonialism*), vekil sömürgecilik (*surrogate colonialism*) ve iç sömürgecilik (*internal colonialism*) gibi farklı formları olduğu öne sürülüyor. Yerleşimci sömürgecilikte çok sayıda insan merkezden sömürge topraklara kalmak ve kaynaklarından yararlanmak amacıyla göç ediyor. Sömürüye dayalı sömürgecilikte az sayıda insan merkeze maddi kaynak transfer etmek amacıyla sömürgeci devlete göç ediyor. Vekil sömürgeciliğinde sömürgeci devlet, hâkim etnik kökene ait olmayan grupları sömürgeye göç ettiriyor ve yerleştiriyor. İç sömürgecilik ise tek bir ülke içinde merkezin çevre üzerinde sömürgeci politikalar uygulayarak merkeze kaynak aktarmasını ifade ediyor.⁴ Bu tespiti dayanarak Kürdistan’da sömürgeciliğin farklı formlarının devrede olduğunu söylemek mümkün. Bu formlar iç içe ve birbirini tamamlayan tarzda ülkemizde işletiliyor. Öcalan, sömürgeciliğin siyasal ve kültürel boyutlarına yoğunlaşıyor. Kürdistan’da siyasal, kültürel ve sonrasında yoğunlaştırılan ekonomik sömürgeciliğe odaklanıyor. Birbiri ardından geliştirilen bu sömürgecilik biçimlerinin Kürt kimliğinin parçalanmasında önemli bir rol oynadığını belirtiyor:

“Kürt toplumu uygarlık tarihi boyunca karşılaştığı fetih, işgal, istila, talan, sömürgecilik ve asimilasyon uygulamalarına kapitalist modernitenin üç ana unsurunun (azami kâr talanı, ulus-devlet zulmü, endüstriyalizmin teknoloji yoluyla tahribatı) eklenmesiyle birlikte, yaşadığı kültürel soykırım sonucunda kendine sahip çıkmaktan korkar hale getirilmiş bir toplumdur.”⁵

Kürdistan’daki uygulamalara hangi sömürgecilik biçiminin karşılık geldiğine odaklanmaktan çok kişide ve toplumda yol açtığı kırılmalara değinmekte yarar görüyorum. Nitekim birbiriyle kesişen bu farklı formlardan yara almadan çıkabilen Kürt yoktur. Çünkü Kürdün tarihsel ve toplumsal birikimi ve yara-

tımları yok sayılmış ve sömürgecinin hanesine eklenmiş maddi ve manevi değerler haline gelmiştir. Stranları, edebiyatı, dansları, mitolojisi, mutfağı kısacası akla gelebilecek tüm değerlerine el konulmuş ve yeni bir versiyonla sömüren ülkelerin orijiniyle piyasaya sürülmüştür. Ekonomik sömürgeciliğin de etkisiyle kendi toprağından kopmak zorunda bırakılmış Kürdün varlığı dahi tartışma konusu yapılmıştır. Sonuçta temsil ettiği değerlerin hangisinin öze ait olduğu anlaşılamayan, varlığı bile tartışma konusu olan bir Kürtlük vardır ortada. Paha biçilmez emek, direniş ve bedellerle gelişen özgürlük mücadelesi ancak bu kimliğin parçalanmışlığı, muğlaklığı ve temsil ettiği değerlerin hangisinin öze ait olduğuna dair bir farkındalık yaratabilmiştir. Bu nedenle sömürgeciliğin etkisinden tamamıyla arınmış bir kimlikten bahsetmek zordur. Olsa olsa bu etkileri kırmak isteyen, oluşum aşamasındaki bir Kürtlükten bahsedebiliriz.

Kürt Kimliği ve Yaşadığı Parçalanma

Yazının devamında sömürgeciliğin yol açtığı Kürt kimliği ve yaşadığı parçalanmanın toplumsal yaşamda ve bireydeki yansımalarını, Kürt Özgürlük Mücadelesi’nin bu kimliğin aşılmasına ve Kürdün kendisine ait olma (xwebûn) sürecine nasıl bir katkı sunduğunu açıklamaya çalışacağım. Jineolojinin duygu ve deneyimlerle oluşan bilgiyi önemsemesine dayanarak anlatımım kişisel deneyimlerime de dayanacak.

Xwebûn kelimesini Kürtçe yazmanın daha uygun ve gerekli görüyorum. Çünkü Kürt kadın özgürlük hareketinin deneyimiyle oluşan bazı kavramlar (xwebûn, welatparezî, erk, hevjiyana azad ve jineolojî) başka dillere çevrildiğinde kelimenin ruhunu veremiyor. Bunu jineolojinin farklı halklara tanıtımı sürecinde net bir biçimde deneyimledik. Kelimenin karşılığını vermek için yaptığımız çevirilerin bu kavramları tam açıklayamadığını gördük. Bunun yerine kelimenin orijinalini kullanıp verdiğimiz dipnotlarla açıklamayı daha uygun gördük. Bu sadece Kürt kadınları olarak bizim değil aynı zamanda bu anlatımı yaptığımız farklı çevrelerin de uygun gördüğü bir yöntemdi. Bu yöntemi sömürsüzleştirme süreciyle bağlantılı ele almak mümkün. Zira bu yöntem Kürt kadınların deneyiminin dayandığı toplumsal gerçeklik, zihniyet yapılanması ve kültüre dayanarak oluşturduğu kavramların başkalaşıma uğramasına ve özünü yitirmesine karşı bir tedbir olarak geliştiriyor.

Kürdistan coğrafyasında sömürgeciliğin tüm biçimlerine karşı ayakta kalmaya çalışan Kürt ile bunlara bir de kendi toprağından kopartılmak eklenen Kürdün durumunu eşitlememek gerektiğini hemen belirtelim. Önce Kürdistan’da çıp-

⁴ Christoph Mick, *Colonialism in the Polish Eastern Borderlands 1919-1939*, içinde., *The Shadow of Colonialism On Europe’s Modern Past*, Roisin Helly ve Enrico Dal Lago, London: Palgrave MacMillan, 2014.

Akt. Güllistan Yarkin, “İnkâr Edilen Hakikat: Sömürge Kuzey Kürdistan” *KürdAraştırmaları*, 30 Haziran 2019, <https://www.kurdarastirmalari.com/yazi-detay-nk-r-edilen-hakikat-s-m-rge-kuzey-k-rdistan-26>. (Son Erişim: 20 Mart 2022)

⁵ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu*, V. Cilt, *Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü*, Diyarbakır: Abdullah Öcalan Sosyal Bilimler Akademisi Yayınları, 2013, 374.

lak gözle görülebilen sömürgecilik uygulamalarının kişilikte yol açtığı yarıl-
maları anlatalım. Yani postallarla girilen evlerde, yakılan köylerde yaşayan,
meydanlarda sıra dayığında geçirilen, “asker geliyor” diye korkutularak uy-
tulan Kürtlerin yaşadıklarını hatırlayalım.

Sömürgeciliğin zihinlerde yarattığı felç nerede, nasıl hangi sebeple başlıyor?
Bu soruyu Kürdistan’da toplumun anlam dünyasına, kültürüne, ekonomisine
politik alanlarına dönük işgalin boyutlarını açıklayarak cevaplamak mümkün.
Ancak öncelikle diğer konuların temel belirleyeni olan nekro-politikanın ⁶ sü-
rekliliğinden bahsetmek gerekiyor.

Filozof Achille Mbembe, Michel Foucault’un biyo-iktidar (iktidarın deneti-
mini ele geçirdiği yaşam alanı) kavramlaştırmasını tamamlayarak, kişinin
ölümü, yaşamasına izin verilmesi ve ölüme kılınmasının hangi koşullarda uy-
gulandığına, bu politikanın öznesinin kim olduğuna dikkat çekerek bu kav-
ramı geliştirdi. Mbembe, insanların nasıl yaşayacağını ve nasıl ölmesi
gerektiğini dikte etmek için siyasal ve politik gücün kullanılması olarak açık-
ladığı nekro politikada yaşam ve ölümün sınırlarının iktidar düzenince de-
netlendiğini ileri sürer. Sömürgelerde egemenin öldürme hakkının hukuki ve
kurumsal işleyişe, yasalara tabi olmadığına, barış ve savaş arasındaki ayrımın
verimini yitirdiğine, savaşın amacı ve aracı arasındaki kurgusal ayrımın çök-
tüğüne dikkat çeker.

Bu öylesine derin bir etkidir ki insana ait tüm değerler işlevsizleşir. Kürdis-
tan’da Fanon’un “Rastgele bir yerde, rastgele bir şekilde doğarsınız. Rastgele
bir yerde, rastgele bir nedenle ölürsünüz” ⁷ diye tanımladığı hakikat hükmünü
sürer.

Kürdistan coğrafyası, sömürgeciliğin çıplak vahşetinin insanlık değerlerini iş-
levsizleştirdiği bir mekandır. Nasıl yaşanacağına ve nasıl ölüneceğine karar
vermekle kalınmaz. Öldürdüklerini de rahat bırakmaz. Son yıllara dair hafı-
zamızdan yüzyıllar boyu silinemeyecek birkaç olayı ele alacağım. Fakat içinde
bulunduğumuz zaman diliminde yaşananlara geçmeden önce 1990’lı yıllara
dair birkaç hatırlatma yapalım:

İsviçre merkezli Mojust Vakfı (Mezopotamia Observatory of Justice) ile Öz-
gürlük İçin Hukukçular Derneği’nin hazırladığı rapora göre 1987’den 2002’ye

kadar süren Olağanüstü Hal (OHAL) döneminde 2 bin 680 sivil devlet güçleri
tarafından katledildi, mayınlar sonucu 363 kişi yaşamını yitirdi, 181 tutsak iş-
kenceyle katledildi, devlet güçleri tarafından 116 Kürt kadına tecavüz edildi,
bin 620 kişi faili meçhul cinayetle katledildi, 911 kişi yargısız infaz edildi.

Yukarda saydığımız olaylar nekro-politikanın devrede olduğu Kürdistan coğ-
rafyasında olduğu için toplumsal bir refleks gelişmedi. Büyük çabalar sonucu
ülke sınırlarını aştığında da “münferit olaylar” olarak açıklandı. Bu kandır-
macanın Kürtler açısından vahim sonuçları oldu. Ölüm sıradanlaştığı için kat-
ledilenlerin yerinde olmadığına içten içe şükreden, dışta ise ailelerin acısını
paylaşan bir tutumu aşamadı. Oysa bu olayların hiçbirisi zaman ve mekâna sığ-
mıyor. Bir ailenin, aşiretin yaşadığı travma olarak açıklamak da yetmiyor. Zira
sömürgeciliğin yarattığı en büyük yanılsama bu. Bu vahşeti topluma dönük
bir politika olarak göremeyen, yaşatılan acının muhatabını toplum değil bi-
reyler olduğuna inanan, öfke ve başkaldırıyı değil köşesine çekilmeyi salık
veren bir ehlileştirmeyi sürdürebilmesidir. Sömürgeciliğin en güçlü dayanağı
bu yanılsamayı bir hakikat olarak kabul ettirmeye çalışmasıdır.

Kürdistan’da OHAL dönemi olarak adlandırılan süreçte yaşananların haki-
katin ancak buzdağının görünen kısmı olduğunu, kabuk bağlamayan yarala-
rın olduğunu hatırlatmak gerekiyor. Anlatılamayanları mı açığa çıkarmak
yoksa anlatılanlarla mı yüzleşmek, hesaplaşmak gerekir sorgulaması böyle
başlıyor. Bireyin kendisiyle, geçmişiyle yüzleşme çabasını dahi yaman bir
ikileme sürükleyen sömürgeciliğin yarattığı parçalanmanın derinliği buradan
bile anlaşılabilir. Savaşın karakteri ve içeriğinde değişimler, Kürdün mü-
cadelesinde ve kimliğinde kazandığı değerler oldu. Ancak bunların hiçbirisi
Kürdistan’da her daim devrede olan nekro-politikanın devamlılığına etki et-
medi. Yakın hafızamızı şöyle bir yoklayıp zamanın hükmünün işlemediği bir-
kaç olayı hatırlatalım.

2008 yılından 2021 Eylül ayına kadar zırhlı araçlar Kürdistan’da 20’si çocuk
40 sivilin katledilmesine neden oldu. ⁸ 17 Eylül 2015-4 Nisan 2020 tarihleri
arasında 18 mezarlık tamamen yıkıldı. En az bin 644 mezar yok edildi, 2 bin
926 mezar ise tahrip edildi. ⁹ Ağustos 2015 Varto’da çatışmada yaşamını yi-

⁶ Achille Mbembe, “Nekro-Siyaset”, *AyrıntıDergi*, 12 Mayıs 2014,
<https://ayrintidergi.com.tr/nekro-siyaset/>. (Son Erişim: 2 Mayıs 2022)

⁷ Frantz Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, çev., Şen Süer, İstanbul: Versus Kitap, 2007, 45.

³ “Zırhlı Araçlar 13 Yılda 20’si Çocuk En Az 40 Can Aldı”, *Evrensel*, 4 Eylül 2021,
<https://www.evrensel.net/haber/441909/zirhli-araclar-13-yilda-20si-cocuk-en-az-40-can-al>.
(Son Erişim: 20 Nisan 2022)

⁹ “Binlerce Mezar Yıkıldı”, *Ozgurpolitika*, 14 Ekim 2021, <https://www.ozgurpolitika.com/ha-beri-binlerce-mezar-yikildi-15507>. (Son Erişim: 23 Nisan 2022)

tiren Ekin Wan'ın (Kevser Eltürk) cenazesinin çıplak olarak teşhir edilmesi, 2017'de Dersim'de yaşamını yitiren oğlunun cenazesinin 2020 yılında annesi Halise Aksoy'a bir kargo paketi içinde teslim edilmesi, uzman çavuş Musa Orhan'ın günlerce tecavüz ettiği İpek Er'in intihara sürüklenmesi, Emine Şen-yaşar'ın iki oğlu ve eşinin gözleri önünde katledilmesi...

Yakın tarihten verdiğimiz birkaç örnek sömürgeciliğin kadınların bedeni, duyguları ve yaşamlarının bir bütünen nekro-politikanın uygulanma sahası olduğunu göstermeye yeter. Kadına yönelik şiddeti önlemek için kazanılmış kısmi haklar Kürdistan'da işlevini yitirir. Kürt kadınları sömürgeciyle direkt değil dolaylı ilişki kurduğu halde kamusal alanlarla kısmi girişinden her seferinde aşağılanmış, bedensel olarak zarar görmüş olarak çıkar. Giyiminden, konuştuğu dile, kendisine ait olmayan bir kültüre yabancılığı sorgulanır. Doğum kontrolü adı altında kısırlaştırılan, okula gönderdiği çocuğu tarafından medeniyet dışı kalmakla suçlanan, hatta itibarsızlaştıran kadın kamusal alandan ve badan kaçır gibi kaçır.

Durumu mağduriyet üzerinden izah etmek Kürt kadınının devrimin kurucu gücü olma rolünü örtüleme riski taşır. Kürt kadınların sömürgecilik karşısındaki durumu 'yağmurdan kaçarken doluya tutulmak' deyimindeki gibidir. Toplumsal cinsiyetçiliğin etkilerinin halen çok yoğun olduğu o dönemleri düşünürsek, doğal olarak kadınların özel alandaki bu baskıyı kırmak için kamusal alana yönelmesi gerektiğini düşünebiliriz.

Toplumsal cinsiyetçiliğin etkilerinin halen çok yoğun olduğu o dönemleri düşünürsek, doğal olarak kadınların özel alandaki bu baskıyı kırmak için kamusal alana yönelmesi gerektiğini düşünebiliriz. Ancak konu Kürdistan olduğunda kamusal alanda görünür olmak yeterince özgürleştirici bir etken değildir.

Ancak konu Kürdistan olduğunda kamusal alanda görünür olmak yeterince özgürleştirici bir etken değildir. Tersine sömürüyü ve cinsiyetçiliği katmerleştirir. Devletin kapısını çaldığı her an Kürt kadınlar için iki kat bir tehlike ve kırılma barındırır. Bu nedenle Kürt kadınlar kendilerini güvende hissettikleri, otoritelerini ve saygınlıklarını ve kimliklerini koruyabildikleri dar mekanlarda kalmayı tercih eder. Bu süreci bir kilitlenme, dondurma hali olarak tanımlamak mümkün. Başlarda bu mekanlardan ancak bir zorunluluk dahilinde (zindandaki çocuğunu ziyaret ettiğinde, dağa giden çocuğunun izini sürdüğünde) çıkar. Bu hareketlilik giderek sömürgecilğe karşı direnç noktalarıyla tanışmaya, buluşmaya

yol açar. Bir korunma refleksi olarak kendini kapattığı mekanlardan çıkarak kilitlerin açılabilmesi, donma halini sıcak ve güvenli bir ortamda çözebileceği, karşı koyuşunu bilinçle donatabileceği yeni ifade alanları bulur. Devletin, sömürgecinin mekanlarına uğramadan direnişin yarattığı mekanlarına doğru bir dışı açılım süreci başlar. Dar mekanlarda koruduğu değerlerin kolektif olarak korunduğu, çoğaltıldığı, kalıcılaştırıldığı derneklere, partilere, kurumlara aarak sömürgecilğe karşı koyuşun belirleyici direnç noktası haline gelir. Sömürgeciliğin kimlikte yol açtığı parçalanmanın Kürt kadınında daha hızlı onarılmasının nedeni budur. Geçmişte dezavantaj olarak değerlendirilen birçok konu sömürgesizleştirme (dekolonizasyon) sürecinde en çok kadın açısından bir avantaja dönüşmesinin nedeni de budur. Kürdün anasından utanmasına yol açan giysiler bugün bir direnişi sembolize eden bir araca dönüşmüştür. Sadece bir geleneği sürdürmek için değil bir direnme biçimi olarak itibar kazanmıştır. Kürt kadını kendi güvenli mekanında konuşmakta ısrar ederek, sömürgeciliğin dil ve kültürün yitimini amaçlayan politikalarını engelleyebilmiştir. Ulus devletin kadına biçtiği 'kültür taşıyıcısı' rolünü yaşam biçimiyle reddetmiştir. Kürdün zaten kadim bir kültürü olduğu hakikatini görünür kılmıştır. Bu biçimiyle sömürgesizleştirme sürecinin saklı cephaneliği haline gelmiştir.

Peki Kürdün yarım asırlık mücadelesi bu kimliklerin dışında yeni bir toplumsal şekillenme yaratabildi mi? Toplumsallığın tamamına nüfuz etmese de başkaldırıyı öğrenen bir Kürt kimliği de oluştu. Başkaldırıyı ortaya çıkaran en temel duygu olan öfkeden sonra bilinç gelişmezse kaygan bir zeminde yitip gitme olasılığı da ortaya çıkıyor. Nitekim sömürgeciliğin temsiliyi yapan araçlar ve kurumsallaşmaların çizgisi, geçmişteki gibi çıplak gözle -hudut, kışla, karakol-¹⁰ görülmeyecek kadar ince.

Deyim yerindeyse Kürdün sosyal, kültürel, ekonomik ve dini yapılanmalarla her teması sömürgeciliğin yaydığı zehirli havayı soluma riski taşıyor. Geçirgen olan bu hava toplumsal yaşamın her katmanına sinsice sızıyor. Anlayacağınız dizi izlemek, aşık olma özgürlüğünden bahsetmek, ekonomik yatırımlar yapmak hatta dini vecibelerini yerine getirmek cehennem yolunu döşeyen iyi niyet taşları haline gelebiliyor. Kürt kimliğinin sömürgecilikten arındırılması işi de böylece daha çetrefilli hale geliyor. Tıpkı Fanon'un belirttiği gibi, "Sömürge yığınları buldozer gibi ezip geçen bu düşman, baskıcı ve saldırgan dünya, yalnızca olabildigince çabuk kaçmak istedikleri bir ce-

¹⁰ Frantz Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, çev., Şen Süer, İstanbul: Versus Kitap, 2007, 44.

hennemi değil, korkunc, bekçi köpekleriyle korunan çok yakındaki bir cen-neti de temsil eder.”¹¹

Kürdistan coğrafyasında yaşayan ile toprağından kopartılmış Kürdün bu etkiyi kırması da farklı bir yol izliyor. Dolayısıyla işgali, sömürgeciliği iliklerine kadar hisseden ve bu gerçekliğin perdelendiği bir ortamda yaşayan Kürdün yaşadığı öfke, farkındalık ve kimlik kazanma halindeki sıralama değişken olabiliyor. Birincisinde öfke ilk sırada yer alıyor ve bu duyguyu takiben bilinç ve örgütlenme geliyor. Şayet bilinç ve öz örgütlenme zayıfsa sömürgeci ve sömürülen arasındaki ayrım muğlaklaşıyor. Maruz kaldığı baskı yöntemleri, yönetim biçimleri, kurallar ve toplumsal düzeneğinin bir bumerang misali kendisini vurmasına yol açabiliyor. Yani öfkeyi en derinde hissetmek, hesaplaşmak için sabırsız olmak kadar bilinç de sömürsüzleştirme sürecinin en önemli kısmını teşkil ediyor. Sömürgeciliğin yarattığı algıları yıkabilmek ve yarattığı kimlik karmaşasının önüne geçebilmek için tarihsel bağları kurmak oldukça önemli. Tarihimizi ihanet ve teslimiyetten ibaret bir gerçeklik olarak analiz etseydik o zaman bu tarihin akışına başka türlü yön vermiş kimlikleri tarihsel miras olarak kabul edemez dolayısıyla direniş kültürünü canlandırmazdık. Güçlü bir tarihsel bilinç kazanmış Kürt toplumsallığı, tarihi yenilgilerden ibaret bir çerçeve olarak değil direnişin yön verdiği bir akış olarak gördüğü için, başka toplum ve bireylerin üzerinden yüzyıl da geçse kapanmayacak dediği yaralarını (yukarıda saydığımız olaylar silsilesi) kısa sürede sağaltabiliyor. Bu bir unutmama, uzlaşma ya da alışma hali değil. Aksine akışı sağlayan temel motivasyon oluyor. “Geçmişe sahip çıkmak yalnızca bir ulusal kültür umudunu canlandırmakla ya da meşrulaştırma ile kalmaz, sömürge insanının psikolojik etkilenme dengesi açısından temel önemde bir değişimi de tetikler”¹² Öfkenin diri, tarihsel bağların güçlü kurulmasının ardından ise kendi orijinalitesine, köklerine ulaşan bir yaşamı örgütlemek de önemli. Sömürsüzleştirme çabalarındaki en tehlikeli dönemeç de burada başlıyor; başkaldırdığına benzeme olasılığı. Abdullah Öcalan’ın sömürsüzleştirme sürecini şeffaf bir biçimde işletmeye dönük çabaları ve Kürt Özgürlük Hareketi’nin aynı yöntemleri benimseyerek sergilediği pratik bu riskleri asgariye indirdi. Ancak bu risk tamamıyla ortadan kalkmış değil. Bunun için iktidarın derinliğine sorgulanması, kendisini sömürgeciyle kıyaslayarak onun karşısında pozisyon olarak tanımlamak yerine kendinden yola çıkarak tanım-

lama yetisini kazanmak, öğretilen bilgiye değil pratikle açığa çıkan ve yanılısama payı daha az olan bilgiye dayanmak gerekiyor. Kürt Özgürlük Hareketi’nin deneyimleyerek oluşturduğu düşünsel ve pratik araçlara dayanarak bu riskin önünde bir bend oluşturmak gerekiyor. Aksi takdirde bu sömürgeciliğin uygulamalarının çarpık bir tezahürü olmaktan öteye gidilemez. Kürt kimliğinde sömürgeciliğin en ağır etkilerinin yaşandığı dönemlerle kıyaslanamayacak derecede derin ve telafisi olmayan bir kırılmaya uğrayabilir.

Rojava’da yönetimin Kürt özgürlük güçlerinin eline geçmesinden sonra bir tuğla fabrikasının yönetiminde yer alan bir özgürlük savaşçısının anlatımları bu farklılıkların keskin çizgilerle topluma kavratmanın ne denli önemli olduğunu gösteriyor. Bu farklılık kavranmadan sömürgeciye ait olan ile kendinden olanın farkını biçime indirgemek, özgürlüğe kayıtsızlaşmak zihnimizi bulanıklaştırır; “Ömrünün neredeyse tamamında bu fabrikada işçi olarak çalışan yaşlı bir amcayla karşılaştım. Ona bizi nasıl gördüğünü sordum. Bana şöyle cevap verdi. Önce Fransızlar vardı ben duvar örüyordum, sonra Baas rejimi geldi ben hala duvar örüyordum. Şimdi siz geldiniz ben yine duvar örüyorum. Sizin tek farkınız bizimle birlikte yemek yemeniz.”

Sömürgecinin Gözdesi Olma Çabasından Özgürleşmek¹³

Toprağından göçertilmiş Kürdün -kaynağı her koşulda sömürgeciliktir- yaşadığı kimlik karmaşası ise daha derindir. İçine doğduğu ya da atıldığı gerçeklikle çatışmaz, tek gayesi onlardan biri olmaktır. Kendine ait mekanların içinde fısıltıyla duyduğu farklılığını gizlemek için sınıfın en çalışkanı, dili en güzel konuşan, görgü kurallarına en çok uyan olmak zorunda olduğunu bilir. Bu kendini ispatlama hali evde, işyerinde, sokakta, okulda devam eder. Bunun ispata giriştiği kişilerin statüsü, maddi durumu, öğrenim düzeyi vesaire ile zerre kadar ilgisi yoktur. Sonucu başından belirlenmiş bu yarış boyunca nafile çabasını sürdürür. Okuldaki en çalışkan öğrenci olan bir yakınının bir gün “Sen Kürt’müşsün” diye soran arkadaşına “Yoo ben Kürt değilim, Kürtler çalışkan olmaz ki” dedirtecek bir yabancılaşma halidir. Ya da lisede okurken Dersimli olan müzik öğretmenimin bana istiklal marşını yönetme şerefini “bahşetmesinden” gurur duyduğumda olduğu gibi, Kürt sömürgecinin kendisi olmuştur. Düşüğü karanlık kuyuya başkalarını da çekerek giderilmeye çalışılan bu yalnızlığın sebebinin kendi toplumsallığından kopmak olduğunu kavrayamayacak kadar derin bir gaflet yaşanır.

¹¹ Frantz Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, çev., Şen Süer, İstanbul: Versus Kitap, 2007, 58.

¹² Frantz Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, çev., Şen Süer, İstanbul: Versus Kitap, 2007, 205.

¹³ Bu bölümü kişisel deneyimlerimden yola çıkarak anlatacağım.

Bu aidiyet duygusunu sorgulama süreci her zaman travmatik bir olay sonucu gerçekleşir. Bu bazen sırf Kürt olduğu için işe alınmayışı, kiralamak istediği bir evin sahibinin son anda vazgeçmesinin sebebinin Kürt olduğunu öğrenmesi, rutin bir yol kontrolünde kimliğine bakılarak suçlu muamelesi görmesi, uzak bir akrabasının Kürdistan dağlarında yaşamını yitirdiğini öğrenmesi ve ardından yakılan ağıtlar, aile büyüklerinin çocuklar yatağa gidince gözyaşları içinde anılarını tazelemesi ya da benim gibi, bırakalım kendi tarihini aynı zaman diliminde bile Kürdün yaşadıklarına bu denli uzak oluşunun farkına varması (Halepçe katliamını gerçekleştirdiği tarihten dört yıl sonra duyumum) olabilir. Bunların hepsi Fanon'un deyimiyle sömürgecinin psikik bir travma yaşamasına neden olur. "Kolonileştirilmiş olan özne, arzulanması öğretilen kimliğe asla erişemeyeceğini"¹⁴ böylece öğrenmiş olur.

Bu sömürge insanının yaşadığı ilk yarılmadır. Bir seçimle karşı karşıyadır. Sömürgeciliğin yaşam tarzı, beğenileri, zevkleri, kabul ve ret ölçülerini öylesine benimsemiştir ki reddetse hatta karşıt cepheden mücadeleye girişse bile yeterli olmaz. Kişi aynaya her baktığında sömürgeciliğin yansımalarını görür. Yani bu ikinci adım da kişinin sömürgecilikten kurtulmasını sağlayamaz. Dolayısıyla bir irade beyanı olarak ele alınmalıdır. Çünkü kişi sömürgeciliğe karşı açılan cephede yer alsa bile sürekli arkasına bakar. Canını dişine takarak oluşturduğu güvenli alanlarına çekilmek ister. Hakikat baskın geldiği için ortada güvenli bir alan olmadığını kendi mezar kazıcısı olduğunu anlar ve yıkım burada başlar. Bir yandan farkına vardığı derin yabancılaşma inkâr, diğer yanda katılması gereken yeni bir toplumsallık vardır. Deyim yerindeyse adeta araftadır. Kişi bir maharet saydığı farklılığının sömürgeciliğin üzerine sinen kokusu olduğunu anlamadan stranlardan, yemeklerden Kürdün aldığı tadı alamaz, Kürdistan olma çabasıyla yaptığı her şey üzerinde eğreti durur, toprağına gösterdiği ilgi de bir maceraperestinin merak sınırları içinde gezinir. Mekansal olarak yakın olduğu Kürdün anlattığı hikayelerinin iyi bir dinleyicisidir. Ama o hikayelerinin sahiplerinin yaşadığı acı henüz yüreğe yerleşmemiştir, istediğinde ötelemeyi başardığı bir sestir.

Bu nedenle mücadeleye katılımında bir dayanışmacı, gözlemci pozisyonunu aşamaz. Kendini inkâr etmesi istenen okullarda okumaktan, toprağında büyümemiş olmaktan, Kürt toplumsallığıyla uyumlayan yanları olmasından içten içe gurur duyar ve sırtının sıvazlanmasını ister. O ki ona sunulan imkanları terk edip gelmiştir, ken-

dini Kürdün yandığı ateşe atmıştır. E biraz övgüyü hak ediyordur! Sömürgeciliğin fiziki ve derin uygulandığı alanlarda yaşayan Kürdün kaderine ortak olmayı seçmiştir. Üstelik bu beklentisi karşılık bulur. Zira o, sömürgecinin evinin yakınlarına kadar gitmiş ve kendi isteğiyle geri dönmüştür. Toprağından uzak olan ve toprağında kalan Kürdün buluşması trajiktir; giyimi kuşamı, konuşması ve konuştuğu dille üst kimliği çağrıştıran bu kişiyi kurtarıcı görme riskini barındırır. Çünkü sömürgecinin zehri henüz vücutta geziniyordur. Kimin kime katılacağı, benzeşeceği kimin neyi dönüştüreceği muğlaktır. Bu iki kimlik buluştuğunda uğradığı anlam yitiminin, el konulan değerlerinin bilançosunun çıkarılması gerekir. Ölçüsünü sömürgecinin belirlediği güzellik, estetik, bilinç, güç, yetenek algısı değişmelidir. Her şey öz değeri ve anlamına kavuşmalıdır. Herkes bu hesaplaşmadan kendi payına düşeni almalı ve kimliğindeki parçalanmayı bütünlüğe kavuşturmalıdır.

Bunun için öfke duymak gerekir. Kürdistan coğrafyasında öfke ilk refleks iken sömürgeciliğin tüm duyarlılıklarını tükettiği bireyde ise öfke yok denecek kadar azdır. Hala kibrin hükmündeki bir yürüyüş vardır. Kimlik kazanma sürecinde bilinç öndedir ancak varlıkla bütünleşmemiş bu bilinç xwebûn olma yolunda halen çok az mesafe kaydetmiş demektir. Öfke katılmak iradesini gösterdiği toplumsallıkla bütünleşmeyle başladığında devreye girer. Çünkü o artık sömürgeciliğin gölgesine sığınmaktan vazgeçmiş, Kürtlüğe giriş yapmıştır. Sömürgeciliğin anlaşılması için öfke illa ki şarttır; sadece sömürgeciliğe değil onun yarattığı kimliğe de öfke duyulmalıdır. Yani kişi kendisine dönmelidir. Kişinin kimliğini tanımlaması ve bulmasında yol göstericidir.

Birlikte uçması gerektiği sürüyü arayan bir kuştur artık. Geride bıraktıklarına yanmadan sürüye yetişirse ancak kendini bulur. Kendini bulma sürecinde bu kez toplumsal özelliklere, alışkanlıklara, stranlara, çiroklara içeriden bakar. Dil varlığın bedeni olarak burada önemli bir rol oynar. Zihniyetin sömürgecilikten arındırılması sürecinde dil belirleyici bir rol oynar. Dili öğrenmek sadece kendine, toplumuna yabancılaşmanın önüne geçmek değil aynı zamanda sömürgecilik karşısında bir direniş mevzisidir. Ancak Kürtçeyi şekilsel bir değişimin göstergesi olarak kullanmak yerine (çoğu zaman resmi ortamlarda kullanmak ama yaşamın dili haline getirmemekten bahsediyorum) Kürtçe gülebilmek, acımak, Kürtçe rüya görmek gerekir. Bunlar varlığın

Toprağından uzak
olan ve toprağında kalan
Kürdün buluşması trajiktir; giyimi kuşamı, konuşması ve konuştuğu dille üst kimliği çağrıştıran bu kişiyi kurtarıcı görme riskini barındırır. Çünkü sömürgecinin zehri henüz vücutta geziniyordur. Kimin kime katılacağı, benzeşeceği kimin neyi dönüştüreceği muğlaktır.

¹⁴ Ramazan Kaya, "Kürdistan'da Fanon Etkisi", KürdAraştırmaları, 3 Şubat 2020, <http://kurdarastirmalari.com/yazi-detay-k-rdistan-da-fanon-etkisi-46>. (Son Erişim: 15 Mart 2022)

bedenleştğini gösteren işaretlerdir. Ben kimim sorusuyla başlayan, kendi toplum-sallığına döndükten sonraki ikircikli ruh halinin ardından gelişen kibir ve öfke var-lığın oluş sürecinin bir parçasıdır. Ama tamamlanmamış bir süreçtir. Kazanılan tarihsel bilinç, öğrenilen dil ve yaşam alışkanlıkları kişiye kaybettiği ve kaybettiril-diği değerlerini sorguladır.

Utanç duygusu bu süreçten sonra gelir. Kuşkusuz bu aşamaların hepsi her bireyde aynı yoğunluk ve uzunlukta değildir. Bu süreçlerin herhangi birinde patinaj yap-mak da olasıdır. O zaman kimlikteki parçalanma sürer. Kişinin düşünce, toplumsal ilişki ve çalışma tarzı, yönetme biçimi, yaşam alışkanlıkları bir bütünen çelişkiler yu-mağına dönüşür. Bu gidişatın nerede, nasıl ve kiminle temas edeceği kuşkuludur. Çelişkilerle yaşamak kişiyi dinginliğe erdirmez. Rastgele doğma ve ölme hali her türlü olasılığa kapı aralar. Kişi kutsallaştırdığı değerleri ayaklar altına alabilir ya da tam karşının yapay bir tekrarı haline gelir. Ona artık ne Kürdün dünyasında ne de sömürgecinin dünyasında yer vardır. Çaldığı her kapıdan geri çevrilir. Kimliğini bü-tünlüğe ulaştıramayan her kişi bu boşlukta sallanma halini toplumsal değerlere kar-şıtlığını ve saldırganlığını yüksek perdeden dile getirerek gidermeye çalışır. Çelişkileri çözmeyen, bunun için gereken bedeli ödemeye hazır olmayan kişinin başına gelecek olan budur.

Başkalaşıma uğramış kimliklerin kendini bulma savaşı çok uzun süreli ve çetre-filli bir yol izler. Kişi özüne ulaştığını düşündüğü bir anda önüne yürümesi ge-reken yeni yollar çıkar. Yolun biteceği anı düşleyerek değil bu yolda yürümeyi severek ilerlemelidir. Kendi toplumsallığından kopukluğunu ve sömürgeci zih-niyet karşısındaki ezikliğini sorgulayarak ilerlemelidir. Sabrın ve sabırsızlığın aynı noktada birleştiği o ince çizgiyi aşmalı, utanç ve gururun kor ateşinde yan-malıdır. Kendini yok ederek var etmelidir. Dinginliğe erebilmek için bu büyük kavgayı göze almalıdır:

“Sömürgesizleştirme, tüm çıplaklığıyla sunulduğunda, bu-tün gözenekle-rinden el yakan sıcaklıkta mermiler ve kanlı bı-çaklar fışkırır. Çünkü eğer sonuncuyu birinci alacaksa, bu an-cak iki baş oyuncunun kanlı ve kesin ça-tışması sonucu olabi-lir. Sonu baş yapmaya, örgütlü bir toplumu tanımlayan ünlü kademeleri tırmanmalarını (bazıları bunun fazla hızlı olduğu-nu söy-lüyor) sağlamaya yönelik bu kararlılık, kuşkusuz şid-det de dahil olmak üzere bütün imkanlar için içine katıldığın-da başarılı olabilir ancak.”¹⁵

¹⁵ Jean Paul Sartre’ın “Yeryüzünün Lanetlileri” için yazdığı önsözden alınmıştır; Frantz Fanon, *Yeryüzünün Lanetlileri*, çev., Şen Süer, İstanbul: Versus Kitap, 2007.

“I LOVE RAQQA”; Yeni Sömürgeci Savaşın Bir Yolu Olarak STK’laştırmaya Karşı Öz Savunma

Yvonne Heine
Çeviri: Ayşe Berktaş

Bir zamanlar, DAİŞ tarafından halifeliğin merkezi ilan edilen Suriye Çölü’ndeki Rakka kentinin sokaklarında arabayla dolaşıyoruz. Molozların çoğu temizlenip yıkılan evler yeniden yapıldığı halde, kentin büyük kısmı hâlâ savaş yaralarının izlerini taşıyor. Moloz, beton ve tozun bütün o griye çalan kahverengimsi orta-sında, kentin ana meydanında renkli bir şey gözüme çarpıyor. Bir zamanlar, DA-İŞ’in halk önünde gerçekleştirdiği, dijital medyayı kaplayan o korkunç infaz görüntülerinin mekânı olan meydana daha yakından bakıyorum. Bir metre bo-yunda renkli harflerle “I LOVE RAQQA” (Rakka’yı Seviyorum) yazılmış. Göz-lerime inanamıyorum; çünkü görüntü yaşananlara ve tarihi direnişe denk bir andaç ya da anıttan çok lunapark reklamını çağırıştırıyor. Kafamdan sayısız soru geçiyor. Bu projeyi tasarlayanların aklından geçen neydi? Burada yıllar boyu neler olduğunu düşünüp anlama çabası gösterdiler mi hiç? Burada ailelerinden bi-rilerinin en vahşi şekilde öldürülüşüne tanık olmuş insanlarla empati yapma zah-metine girdiler mi hiç? Ya da DAİŞ ahlâk polisinin korkusundan yıllarca evlerinden dışarı adım atmayan kadınlarla? Ya da seks kölesi yapılmak üzere başka yerlerle birlikte Rakka’ya da getirilen ve tecavüzcüden tecavüzcüye satı-lan binlerce Êzidi kadınla empati yapmaya? Ya DAİŞ terörü altında yaşamı kabul etmeyen, burada yaralanan veya başkaları özgür yaşayabilsin diye can veren kadın ve erkek savaşçılarla, yerel öz savunma güçleriyle, onlarla empati yaptılar mı? Farklı etnisitelerin, dinlerin, inançların ve toplumun farklı kesimlerinin, on-ları birbirinden ayırıp parçalamak için yürütülen savaş politikasına rağmen, barış

ve çeşitlilik içinde birlikte yaşaması için çalışan ve bu amaçla Kuzey ve Doğu Suriye’de toplumun demokratik öz yönetimini inşa etmekte olan aktivistler, siyasetçiler, işçiler, aşiret liderleri, aydınlar ve öğrencilerle, anneler, gazeteciler ve bütün toplumsal güçlerle empati yaptılar mı?

"Üzerine biraz boya sürerek eski defterlerin kapatılıp, geçmiş geçmişte kalsın denebileceğini" ve böylece her şeyin hallolacağını mı sandılar? Yoksa mali raporlama dönemi sonundaki harcamalar eksik kaldı da, şapkadan eli yüzü düzgün, tanıtım yönü kuvvetli ve çabuk uygulanabilecek birkaç proje mi çıkartmaları gerektiği? Ahalisi Ortadoğu’nun bütün farklı dillerini konuşan fakat gündelik hayatta İngilizceye hiç yer olmayan bir kentte "I love Raqqa" cümlesinin muhatabı kimdir? Yoksa muhatap, Rakka yeniden daha emniyetli bir yer olduktan sonra buraya kamp kuran çok uluslu STK çalışanları ordusu mu? Amaç, onları kentte kalıp Rakka’yı demokratik Batı’nın barbar Doğu’ya karşı zaferinin kozmopolit bir simgesi haline getirmeye teşvik etmek mi?

Yanımda başka bir kentin yerel yönetiminde çalışan ve çok uluslu STK’larla çalışma konusunda biraz deneyimi olan Berfin oturuyor. Böyle bir projenin nasıl ortaya çıktığını bilip bilmediğini soruyorum. Tahmin ettiğim gibi; bunun çok uluslu bir STK projesi olduğunu ve kent yönetiminde pek çok eleştiriye konu olduğunu anlatıyor. Çok uluslu STK’ların çoğu, projelerini halkın ihtiyaçlarına göre değil tanıtıma yaramasına, uygulama kolaylığına, kısa süreli olmasına ve planlama güvenliğine göre tasarladığını söylüyor. Kısa bir süre içinde yüzüstü bırakılan ve buharlaşıp yok olan çok sayıda bu tür yapay proje varmış.

Yeni Sömürgeci Savaş Yöntemi Olarak STK’laştırma

Berfin’in anlattıklarına göre; Kuzey ve Doğu Suriye’deki özerk öz yönetim alanında birçoğu dini arka planlı 20,000’den fazla çok uluslu STK, projeler yürütmekteydi. Projelerin çoğunun topluma yararı çok sınırlıydı; daha çok Batı’nın etkisini artırmayı hedefliyorlardı. Onlara göre kadınlara özerk öz savunma yapılarına ihtiyaçları olmadığı, Batıdaki kadınlar gibi yaşamaları gerektiği öğretilmiyordu. Dolayısıyla, kadınların kolektif, örgütlü yapılarının gelişmesini değil, ailesinden kopmuş, ekonomik bağımsızlığa sahip ve iyi işgücü olacağı farz edilen birey-kadın olma halini öne çıkarıp destekliyorlardı. Bunun için kadına yönelik şiddet kaynağında çözmek, yani patriyarkal sistemi ortadan kaldırıp klişeleşmiş toplumsal cinsiyet rollerini aşmak için aktif çalışma yürüten, eşbaşkanlık ilkesi, cinsiyet kotası, kadın yasaları, toplumun her alanında özerk kadın yapıları, kadın kooperatiflerine sahip demokratik öz yönetim olarak toplumu temellerinden dönüştürmek yerine; kadınlara kısa bir süre nefes aldırması müm-

kün olan, ancak durumlarında hiçbir temel değişiklik yaratmayan izole danışmanlık merkezleri ve sığınaklar yaratılır. Kadınları patriyarkal, kapitalist ve sömürgeleştirilen toplumu demokratik, ekolojik ve cinsiyet özgürlükçü bir topluma dönüştürmedeki devrimci rollerinden vazgeçirmeye çalışan ve mücadelelerini liberalize eden çok uluslu STK’lar yeni sömürgeci savaşta önemli bir ideolojik güçtür.

Berfin, özellikle DAİŞ’e karşı kazanılan askeri zaferden sonra -ki kısa bir süre önceki Heseke cezaevinden firar girişiminin de gösterdiği gibi bu, DAİŞ’in artık var olmadığı veya tehdit oluşturmadığı anlamına asla gelmez- eleman arayan çok uluslu STK’ların, pıtrak gibi fişkırdığını anlatıyor. Bu STK’lar özellikle kent meclislerinin, demokratik öz yönetimin ve birçok farklı toplumsal proje ve kuruluşun kadın çalışanlarını ve tabii ki özellikle de iyi eğitilmiş İngilizce bilen kadınları kapsamaya çalışmışlar. Çok uluslu STK’lar, çok daha iyi mali koşullara sahip oldukları için üyelerinin yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayan, kendi kendini örgütleyen ve kendi kendini yöneten yapılar bir yana hiçbir yerel işverenin bile altından kalkamayacağı maaşlar ödeyebiliyorlar. Suriye rejimine uygulanan ambargo, yiyecek fiyatlarındaki artış ve paranın değerinin düşmesi nedeniyle öncelikle halkı etkiliyor ve çok uluslu STK’larda çalışmanın bariz avantajını pekiştiriyor. Bir başka faktör de çok uluslu STK’larda iş bulmayı "beceren"lerin sahip olduğu özel sosyal itibardır. Çok uluslu STK’ların yaklaşımları tam da Batı’dan gelen her şeyi pozitif, Doğu’dan yani insanların kendi yurdundan gelen her şeyi de negatif gören bu durum, oryantalizmi ve Avrupa-merkezciliği güçlendirmektedir. Projelerin planlanması ve finansmanı, yerelde değil Avrupa ya da ABD’de gerçekleşir. İdareciler/yöneticiler yerelden insanlar değildir. Avrupalılar, Amerikalılar veya orada eğitilmiş Suriyelilerdir. Bu, Avrupa-merkezciliğin ve oryantalizmin ürettiği kalıp yargıların yapısal olarak kalıplaştırılması anlamına gelir. Daha iyi bilenler, karar alabilenler, plan yapabilenler Batı’nın kapitalist modernite sistemlerinde yetişmiş ve/ya eğitim görmüş olanlardır. Kimi zaman çok uluslu STK’larda iş bulmak için öz yönetim yapılarını bir basamak olarak kullananlar da var. Bu anlamda yer yer suistimal durumları da yaşanabiliyor.

Deyim yerindeyse, kapitalist modernitenin işine, insan gücünün kendi tarafına geçmesinden, parçalanmasından daha çok yarayan ne olabilir? Sonuç olarak STK’laştırma¹ yoluyla küçük, yapay, ileriye göremeyen ve sürdürülemez projelerle meşgul edilen insanlar hem kendi güçlerinden hem de yerel toplum olarak

¹ STK’laştırma kavramı 2000’li yılların başında yaratılmıştır ve Arundhati Roy’un da aralarında olduğu birçok kişi tarafından kullanılmaktadır.

kendi sorunlarını kendi çözme ve kendi kaderini kendi ellerine alma kolektif gücünden uzak tutulur. Bu Kuzey ve Doğu Suriye’deki devrime yönelik asla göz ardı edilemeyecek bir tehdittir; çünkü değişimin temel gücünün dayanağı toplumun kendisini kadınların öncülüğünde örgütlemesidir.

STK’laştırmanın, toplumun ve özel olarak kadınların öz örgütlenmesini durdurmayı başardığı Afganistan’daki durumla büyük benzerlik çarpıcıdır. Onun yerine Avrupa’da eğitim gördüğü veya en azından Batı dünyası ile sürekli ilişki içinde oldukları için kendilerinin daha ilerici, daha özgür ve daha iyi olduğunu düşünen yeni bir sosyal sınıf yaratılmıştır. Batı restoranlarının, her türde kafe ve mağazanın, her yerden mantar gibi bittiği kendileri için özel olarak yaratılmış güvenli bölgede hareket eden, zaman zaman yürüttükleri projeleri zırhlı araçlar içinde ziyaret eden bu insanlar kendilerini, “geri zekalı” olarak gördükleri toplumun, geri kalanından fiziksel olarak da bütünüyle izole etmiştir. Yeri gelmişken, Taliban geri gelince, fırsat verildiğinde ülkeyi ilk terk edenler arasında yer aldıklarını da belirtmek gerek. Sınırlı projeleriyle Taliban’ın dönüşünü tabii ki önleyemediler ve şimdi de bütün yetenek, uzmanlık ve bağlılıklarını kendi toplumlarının değil bütünüyle Avrupa ve Amerikan devletlerinin yararına kullanıyorlar.

STK’lar² sadece toplumun gücünü değil siyasetin müzakere etme gücünü de sapırtmaya hizmet etmektedir. Zira uluslararası koalisyonun QSD ile askeri işbirliği, toplum önünde artık oldukça açık bir şekilde sergilenmekle birlikte toplumun dikkatinin demokratik öz yönetim üzerinde toplanmaması, özerk yönetimin bütün etnisiteleri ve dinleriyle yerel halkın resmi siyasi temsiliyeti gibi gözükmemesi için büyük özen gösterilmektedir. Devletler, özerk öz yönetim ile resmi olarak işbirliği yapmayı reddedip bunun yerine işlerini, aracı STK’lar kanalıyla yürütmeye çalışıyor. Bu şekilde devletler bir şeyler yapıyormuş numarası yapabiliyor ancak sorumlu tutulamıyorlar. Örneğin, DAİŞ üyelerinin ailelerinin ülkelerine geri gönderilmesi konusunda ya da korona aşılarının dağıtılması konusunda yaşanan budur. Oysa hukuken, Almanya gibi devletler DAİŞ ailelerini ülkelerine geri kabul

² Bu bağlamda, STK kavramını kısaca tartışmak istiyorum. STK devlet-dışı örgüt demektir. Sivil toplum güçlerini temsil eden ve bir devlete ya da hükümete bağlı olmayan örgütler böyle anılır. Belirli bir devletin çıkarları için çalışmadıkları ve bu bakımdan bir anlamda tarafsız oldukları doğru olabilir. Fakat bu onların genel olarak örneğin; Orta Doğu’nun hegemon güçlerin çıkarlarına uygun olarak yeniden şekillendirilmesi gibi ulus-devlet çıkarlarından bağımsız olduğu anlamına gelmez. Çünkü fonları, ilişkileri ve düşünüş, planlama ve davranma biçimlerine yön veren esas olarak bu çıkarlardır. Dolayısıyla onların sivil toplum güçlerini açıkça ulus-devletin temel direklerinden biri sayan ulus-devlet ideolojisinin çıkarlarına göre hareket ettiklerini söyleyebiliriz.

etmek zorundaydı. Korona aşıları ise öz yönetime değil sağlık sektöründeki STK’lara verildi. Bu politika, Suriye’de hâlâ iç savaş benzeri koşulların egemen olduğu, halkın despot Esad’ı devirme ve demokratik yapılar inşa etme kabiliyetinin olmadığı imajının sürüp gitmesine neden oluyor. Tabii demokratik yapıardan kastettikleri de Batı modeline uygun parlamenter demokrasidir. Zira özyönetimin veya özerk kadın yapılarının temsilcileri resmi görüşmelere ve müzakerelere davet edilmez. Devlet güçlerini veya parlamenter demokrasiye uygun düşen klasik partileri temsil etmedikleri için onlar yokmuş gibi yapılır.

Dolayısıyla zararsız görünen bu üç harf (STK), bu yerde ve bu zamanda özellikle halkın kendi demokratik, ekolojik ve cinsiyet özgürlükçü yapıları inşa çabalarına karşı, Orta Doğu’nun kapitalist modernite güçleri tarafından sömürgeleştirilmesini ve işgalini ifade etmektedir. STK’ların sömürgeleştirmenin yenilenmesinde önemli bir rol oynadığı ortadadır. On altıncı yüzyılda başlayan sömürgeleştirme sürecini hatırlarsak, misyonerlerin seferber edilmesiyle paralellikleri görülebilir. Zira sömürgeleştirme hiçbir zaman sadece askeri ve ekonomik açıdan gerçekleşmez, gerçekleşmemiştir, aynı zamanda ideolojik olarak da gerçekleşir. Mesela; on altıncı yüzyılda misyonerler halkın zihnini sömürgeleştirmede, direnişlerinin kırılıp yeni patriyarkal ve kapitalist toplumsal düzenine asimile olmaya mecbur bırakılmasında belirleyici rol oynadılar.

STK’laştırılmaya Karşı Öz Savunma

Özellikle kadınlar olarak bu yeni sömürgeci savaş tarzına karşı kendimizi çok iyi savunmalıyız. Şu anda Afganistan’da yaşananlar bizim için uyarı olmalıdır. Şimdiden yüzlerce kadının canına mal oldu, milyonlarca kadın evlerine geri kapatıldı. Özerk öz yönetim alanlarında geniş çaplı bir askeri operasyon olmasa da savaşta olduğumuz gerçeğinin çok net farkında olunması önemli. Farkındalık öncelikle eğitimle yaratılabilir. STK’larla yaşanan deneyimler kolektif olarak değerlendirilip analiz edilmekte ve özyönetim yapılarında çalışanlarla artık bu değerlendirmeler temelinde eğitimler yapılmaktadır. Ancak ironik bir şekilde farkındalık yaratma işinin çoğunu, STK’ların kendileri-

STK’ların sömürgeleştirmenin yenilenmesinde önemli bir rol oynadığı ortadadır. On altıncı yüzyılda başlayan sömürgeleştirme sürecini hatırlarsak, misyonerlerin seferber edilmesiyle paralellikleri görülebilir. Zira sömürgeleştirme hiçbir zaman sadece askeri ve ekonomik açıdan gerçekleşmez, gerçekleşmemiştir, aynı zamanda ideolojik olarak da gerçekleşir.

nin yaptığı da söylenebilir. Serêkaniyê ve Girê Spî'ye karşı işgal savaşı başladı-ğında STK "yardım"larına bel bağlanamayacağı ve eşitlik, demokrasi ve kadın haklarına dair güzel sözlerinin boş cümleler olduğu, tam da böyle zor durumlarda ortaya çıktı. Ofislerini hızla boşaltılıp başlattıkları projelerin bütün yükünü bir anda yerli elemanların sırtına bıraktılar. Bu tutum, dışarıdan desteğin ne kadar güvenilmez olduğunu ve yeni saldırılardan da kaçınmak için kendi yapılarını inşa etmenin daha iyi olduğunu, halka çok somut olarak gösterdi. Ayrıca kendi STK'larımızı yaratmak ve bunları öz yönetimin gerçekleştireceği projeleri hal-letmek için kullanmak ve bir noktada, toplamı artık yadsınamaz hale gelecek daha fazla somut gerçek yaratmak da pekâlâ mümkündür. Kamuoyuna mal olan, dik-kat çeken her resmi bağlantı ve etkinlik, somut gerçekler yaratma ve öz hareket gücünü arttırma anlamına gelir.

Eğer öz yönetimde aktif olanlar, kendi örgütlerini kendileri veya Avrupa'daki güvenilir ortaklar aracılığıyla kurarlarsa planlama ve karar alma gücünü kendi el-lerine almış olurlar. Ancak resmîyetin aynı zamanda muazzam miktarda bürok-rasi ve bilgi paylaşımı içerdiği de dikkate alınmalıdır. Devrim ve öz yönetim yapıları geliştikçe, hem resmi yapılar hem örgütler çerçevesinde kurulan ve ortak değerlere ve amaçlara dayanan ilişkiler de çoğalmaktadır. Böyle stratejik ilişki-ler kanalıyla taktik olarak daha yaygın tanıtım sağlama ve meşruiyet yaratma fir-satları aranabilir.

İçinde olduğumuz savaş durumuna ilişkin net bilincin önemine ek olarak; sö-mürgeleştirme çabalarına karşı kendimizi savunmak için hedeflerimize ve halkın ihtiyaçlarına ilişkin bilinç netliğinin de birinci derecede önem taşıdığını biliyo-ruz. Dolayısıyla çok uluslu STK'larla iş birliğinin ilkeleri belirlenmiş durumda ve STK'lar bunlara uymak zorunda. Örneğin; STK projelerinde eş başkanlık il-kesinin her zaman uygulanması ve kadınların gelişmesine önem verilmesi gerek-lidir. Gelecekte kent manzarasını bozan "... seviyorum" tabelaları da olmayacak çünkü. Sadece su, enerji temini veya atık işleme gibi halkın ihtiyaçlarına cevap veren sürdürülebilir projelerin hayata geçirilmesi karar altına alındı. Bütün proje-lerin toplumun öz örgütlenme dinamiklerini güçlendiren bir yaklaşıma sahip ol-ması da gerekiyor. Projelerin hiçbir yeni bağımlılık yaratmaması gerekir. Bu, bir projenin amacının, makinaların ve yedek parçalarının alımı için milyonlar harca-mak değil makinaların yapımı ve önemi konusunda bilgiyi paylaşmak olması ge-rektiği anlamına geliyor. Ayrıca, projeler yerel koşullarda yani savaş koşullarında gerçekleştirilebilir olmalıdır. Bu kararları uygulamak için projelerin ve çok uluslu STK'ların, genel çalışmalarının gelişimini izlemek, değerlendirmek ve bilgiyi il-gili kurumlara aktarmak üzere komisyonlar kuruldu. Bu komisyonlar iş birliği olasılığını ve ne tarz bir iş birliği yapılabileceğini değerlendirmek ve olası güç-

lükleri, ortaya çıkmadan engelleyebilmek için çok uluslu STK'ların geçmişlerini ve hedeflerini de araştırıyor.

Bu önlemler şimdiye kadar başarılı oldu. Öz yönetim yapılarından ayrılan, işine bağlı insanların sayısı çok azaldı. Uygulanan birçok proje halk tarafından beğenilip benimsendi ve belli bir miktar tanıtım da sağlandı. Ayrıca halkın ihtiyaçla-rının teminine ilişkin özel öneme sahip alanlarda sadece STK'laşma nedeniyle değil, Kürtlerin uzmanlık kazanabilecekleri, teknik bilgi-birikim edinebilecekleri şirketlerde -örneğin petrol üretim tesislerinde çalışmasını kasıtlı olarak engelleyen Esat rejiminin, zorla yerinden etme ve Kürt karşıtı politikası nedeniyle oluşan uzmanlık açığını kapatmak için uzmanlar eğitime de başlandı.

Öz savunmanın çok önemli olan bir yönü var; toplumsal inşa ve fiziki öz savunma -Suriye gibi hegemon güçlerin savaş politikalarıyla yıpranmış bir ülkede, bu oto-matikman askeri öz savunma anlamına gelir- her zaman birlikte olmalıdır. Kendi başlarına ayrı ayrı ele alındıklarında yeni sömürgeci savaş karşısında başarı şans-ları yoktur. İnşa edilen toplumsal yapıların da her zaman saldırılara karşı koruna-biliyor olması gerekir. Aksi halde verilen bütün emek, çarçabuk olmamışa çevrilme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Keza toplumla bağları olmayan askeri güç de hegemon güçlerin elinde bir piyon olmaktan öteye gitmez.

Rakka'nın DAİŞ terörü devrinden kurtarılmaya anını hatırlıyoruz. O gün tam da aynı meydana resmi bir açıklama yaparak kurtuluş haberini duyuran, Kadın Sa-vunma Güçleri olmuştu. Dünyanın bütün kadınlarını temsilen yüz kadar kadın kurtuluş savaşçısı, Êzîdî kadınların köleleştirilmesine, kadınların nesneleştiril-mesine ve kadın düşmanlığına, en somut ifadesini DAİŞ'te bulan dünya ölçeğin-deki kadın kırım politikalarına son verildiğini ilan etmişti. Duyurularını, Abdullah Öcalan'ın resmi önünde yaparak dünyaya ve özellikle DAİŞ'e karşı koalisyonu katılan devletlere, mücadelelerinin liberalize edilemeyeceğine hem özerk örgüt-lenmelerine hem de öncülerine sıkı sıkıya sarılacaklarına dair bir mesaj vermiş-lerdi. Rakka'da, DAİŞ'e karşı kazanılan zafer ve halifeliğin başkentinin özgürleştirilmesinin bu iki farklı estetik işleme biçimini karşılaştırsak, iki ideo-loji arasındaki farkı bir kez daha şöyle özetleyebiliriz: Bir yanda bireycilik ("Ben" Rakka'yı Seviyorum) diğer yanda kadın savunmasında temsil bulan çeşitlilik içe-ren birlik. Bir yanda gelişigüzel, popülist renklilik, diğer yanda Öcalan'ın umu-dun ve yeni bir dünyayı büyüten kadınların rengi dediği doğal bir yeşil. Dayatılmış egemenliğe (sömürgecilik döneminde dünyaya yayılmış bir dilde yazılmış şahsi-yet yoksunu bir cümleye) karşı öz örgütlenmenin gücünü büyüten (kurtuluş ham-lesine bizzat katılan kadın savaşçılar tarafından hem Kürtçe hem de Arapça olarak yapılan deklarasyon aracılığıyla temsil edilen) yerel kök salmışlık. Yapaylık, mi-yopluk ve tarihsellikten yoksun olmaya karşı (bu üç kelime pek çok şeyi açıkla-

maya yetiyor) tarihsel bağlamı, mevcut durum değerlendirmesini ve geleceğe dönük perspektifleri içeren bir sayfalık bir açıklamaydı bu. Hegemon güçleri en çok korkutan tam da bu tarihte iz bırakan, kendi duruşunu, kendini nasıl ifade edeceğini kendi belirleme halidir. ABD yönetimi, kadın savaşçıların Rakka'da Öcalan'ın portresi önündeki resmini dijital medyada engelleyip yerine kendi resimlerini dağıtma sokmak için elinden geleni ardına koymadı. Kendi Orta Doğu politikalarını meşrulaştırmak için yaptıkları propagandada Kürt Lara Croft'lar³ olarak kullanabileceklerini sandıkları kadın özerk öz savunma güçlerinin kararlılığı, amaca odaklılığı, radikalizmi ve iradesi ile yaşadıkları bu çatışma farklı bir pozisyon almalarını gerektirdi. Bu deklarasyon sonrasında hem kadın savaşçıların resimlerini toplumun gözü önünden mümkün olduğu kadar kaldırmak ve onların yerine ön plana erkek savaşçıları geçirmek için hem de STK'laştırma yoluyla kadınları gerçek amaçlarından ve radikalizmden uzaklaştırmak için büyük çaba harcadılar. Bütün bu çabaları birlikte ele almak, yeni sömürgeci savaşın farklı

araç ve yöntemleri olarak anlamak gerekir. Bunun farkında olursak ve değerlerimizi, amaçlarımızı ve düşlerimizi her zaman net bir şekilde akılda tutar ve buna uygun davranırsak, kadınların savunma yapıları, özerk toplumsal örgütlenmesi ve aynı zamanda bütün karma toplumsal ve askeri yapılar kendilerini birbirinden ayıramayacak ortak bir güç olarak kavırsak sorunları çözme gücünü kendi içimizde arar dışarıdan yardıma bel bağlamazsak, STK'ların üreme zemini kalmaz ve kendimizi yeni sömürgeleştirme biçimlerine karşı savunabiliriz. İşte o zaman Rakka'yı, Qamişlo'yu, Amed'i veya herhangi bir kenti, yurdumuzu, özgürleştirilmiş topraklarımızı gerçekten sevdiğimizi iddia edebilir ve bu sevgiyi günlük mücadelelerimizle kanıtlamış oluruz!

³ Lara Croft, en ünlü bilgisayar savaş stratejisi oyunlarından birindeki erkek fantezilerine uygun, cinselliği çok öne çıkarılmış bir karakterdir.

Jineoloji Dergisi

Bilimin Krizi-Çağrı Metni

Bilimin diğer bir deyişle kapitalist sistemin bilgi yapısının krizde olduğuna ilişkin tespit yeni değil. Ütopik sosyalistlerden bilimsel sosyalistlere, anarşistlerden Frankfurt Okulu'na, 20. yüzyılın ikinci yarısındaki Fransız felsefi çıkışından 1968 gençlik kültür devrimine ve son olarak 1990'lar sonrası postmodernist, feminist ve ekolojist çıkışlara kadar birçok akım, 1936'da Edmund Husserl'in ifade ettiği gibi bilimlerin krizde olduğuna hem dikkat çekti hem de devrimsel çıkışlarla bu krizden çıkışın imkanlarına kapı araladı. Ancak bu zengin entelektüel birikim ve bilimsel mirasa rağmen bilimin yaşadığı kriz gün geçtikçe derinleşti. Bunun nedenlerini sorgulamaya geçmeden önce sorulması gereken temel soru şudur: Bilimin krizi ne demek ve bilimin krizinin boyutlanarak derinleşmesi ne anlama gelmektedir? Yine bu krizin hala devam ettiğine ilişkin karşımızda duran emareler nelerdir?

Toplumsal yaşamın bilgi ve bilişim aygıtlarının tarihsel bir devrim yaşadığı günümüzde bilimin krizde olması bir çelişki değildir. Çünkü sermaye ve iktidar aygıtları ne kadar çoğalırsa bilimin de o kadar parçalanması söz konusudur. Bu parçalanmanın, bilime bütünlüklü bir yaklaşımın olmaması ve bilimin iktidarla olan ilişkisi şeklinde iki temel sebebinin olduğu ileri sürülebilir. Bilimlerdeki aşırı parçalanmanın da sermaye ve iktidarın yeni birikim aygıtları olan kapitalist tekellerin hizmetine iyice koşturulmuş olması da bilimdeki kriz anlamına gelmektedir. Sonuç olarak söz konusu olan yalnızca sermaye ve iktidar egemenliği değil aynı zamanda pozitivist bilim dediğimiz aşırı parçalara ayrılmış, bu egemenlikle iç içe ve sürekli çıkar birliği içinde olan bilimsel bilgi düzeni ve egemenliğidir.

Öte taraftan, bilimin sermayeleşmesi ve iktidarlaşması süreci, topluma yabancılaşması sürecini de beraberinde getirmiştir. Sürekli ilerlemeci ve doğrusal bir gelişme anlayışına dayanan pozitif bilim özelde iktidar ve sermaye birikim aygıtlarının genelinde ise kapitalizmin meşrulaştırma aracına dönmüştür. Nitekim Alman felsefesi, İngiliz ekonomi-politiği ve Fransız sosyolojisi yükselen ulus-devlet milliyetçiliğine zemin oluşturmaktan kurtulamamışlardır. Bilimin iktidarlaştırılması ve resmi devlet kurumlarında üretilmesi hakikatle bağının yitirilmesini beraberinde getirmiştir. Benzer şekilde bilimin ahlaki ve politik toplumla bağının koparılması, topluma yararlı olmaktan çıkarılması, toplum üzerinde baskı ve sömürü tekellerinin geliştirilmesine neden olmuştur.

Aydınlanma ve pozitivistizmin yakıcı sonuçları olarak karşımıza çıkan iki dünya savaşı ve 21. Yüzyıl boyunca dünyanın birçok bölgesinde yaşanan çatışmalar karşısında bilim bu süreçleri daha da derinleştirmek dışında bir işlev görmemiştir. Toplum savunma ve toplumun yararına bilgi üretme bir yana pandemi krizinde olduğu gibi yaşanan birçok toplumsal, iktisadi, sağlık, toplumsal cinsiyet ve ekolojik

krizde bilim çözümsüz kalmıştır. Böylece hem güvenilirliğini hem de saygınlığını adım adım yitirmiş, meşruiyeti önemli oranda ortadan kalkmıştır. Nihayetinde, toplumdan giderek kopmuş, üniversite/akademilere hapsolmuş, aşırı biçimde parçalanmış ve sermaye-iktidar elitlerinin hizmetine iyice koşturulmuş, kapitalist modernitenin anlam gücü ve tekeli haline gelmiş bir bilimle karşı karşıyayız. Bu süreç yalnızca bilimin bir krizi olarak değil aynı zamanda bir yöntem ve hakikat sorunu olarak da karşımızda durmaktadır. Ortaya koydukları yaklaşımların ‘kanun’ olarak kabul edildiği ancak bilim dallarının bizzat sermaye haline gelerek birer paralı mesleğe döndüğü bir bilimle karşı karşıyayız. Yine, sosyolojik söylemlerin iktidarcı, cinsiyetçi, doğaya hükmeden moderniteyi meşrulaştırdığı, toplumun kolektif çıkarına ve yararına dayanan hakikat kaygısı yerine iktidarın en tehlikeli suç ortaklığına bulaştığı bir eşikte köklü bir bilimsel devrim ve yöntemsel çıkış ihtiyacı açık biçimde önümüzde durmaktadır.

Peki, insanın en muhteşem macerası olan bilimi, bilimciliğin, iktidarın, hegemonyanın, dinciliğin, milliyetçiliğin ve cinsiyetçiliğin etkisinden kurtarıp yeni bir hakikat rejimi inşası yoluyla özgürleştirmek mümkün mü? Yaklaşık iki asırdır dayatılan iktidarın sosyolojisine karşı bir özgürlük sosyolojisi yaratmanın imkanlarına nasıl kapı aralamalıyız? Asgari düzeyde de olsa demokratik uygarlık inşalarının geliştirilmesi, ekolojik, feminist/kadın özgürlükçü toplum karakterinde gelişme sağlanması, özgürlükçü bir bilimin inşa edilmesi, demokratik siyaset sanatının işlevselleşmesi ve demokratik sivil toplum inşalarının gerçekleşmesi bizi bu sürece götürecek adımlar olarak tanımlayabilir miyiz? Özgürlük sosyolojisi temelinde yeni bir bilgi sisteminin inşasının yanı sıra jineolojî perspektifiyle ahlaki ve politik topluma denk biçimde kadın ile bilimi bir arada düşünerek kadına ilişkin bilginin kendi başına bir bilim olmasını nasıl sağlayacağız? Benzer şekilde pozitivist bilim anlayışının sonsuz sömürü nesnesine dönüştürdüğü doğayı yeniden tasavvur ederek ekolojik bilim kavrayışını inşa etmek mümkün mü? Bilgiyi yalnızca iktidarın hizmetine sunan hegemonik bilim anlayışına karşı demokratik bilme biçimleri ile kolektif toplumsal bir bilme biçimi oluşturmanın olanakları nelerdir?

2016 baharında Jineolojî Dergisi olarak ilk sayımızda sosyal bilimlerin krizini odağa alarak hem bilimin krizini hem de krizden çıkış yolları üzerine düşünmüş, Jineolojî’yi yeni bir bilim ve kuramın imkanına kapı aralayan bir izlek olarak serüvenimize başlamıştık. Yine 20. dosya konusu olan Yaşamın Bilimi ve Dili sayısı hazırlayarak kadın hakikatine dayalı bir bilimin kendi dilini nasıl kuracağı, hangi yöntemlerle hareket edeceğini odağa almıştık. Sermaye birikimi ve yol açtığı iktidar aygıtlarının olduğu her mekân ve zamanda bunlara karşı bir direnmenin yaşanması ve alternatifinin bulunmasının toplumsal doğanın bir gereği olduğuna inanarak yedi yıl sonra bir kez daha bütün dikkatimizi bilimin krizi ve alternatif bilim arayışını veriyoruz. Bu sayımızda bilimin yaşadığı krizi ve bilim üzerinde geliştirilen tekelciliği mercek

altına alarak bilginin ve bilimin sistem okullarına hapsedilmesi ve belirli kişilerin işi haline getirilmesiyle birlikte yaşanan krizler ve sorunlara yer vereceğiz. Bu krizi aşmanın yol ve yöntemlerinin neler olduğunu ve jineolojînin metodoloji tartışmalarını bu dosyada işlemeye çalışacağız.

Demokratik, kadın özgürlükçü, ekolojik, toplumsal ve özgürlükçü bir hakikat rejimi, bilme biçimi ve bilim inşası etrafında Bilimin Krizi sayısında yürüteceğimiz tartışmalar üzerine sizleri birlikte düşünmeye ve düşüncelerinizi Jineolojî Dergisinde bir araya getirmeye çağırıyoruz.

Yazılarınızı en geç 20 Temmuz 2022 tarihe kadar jineolojidergisi@gmail.com e-mail adresine yollayabilirsiniz.

Jineolojî Dergisi Yayın Kurulu

Ulaşabileceğiniz Noktalar

Adana: Kitapsan

Adıyaman: AKM Kitapevi

Amed: Payiz Pirtûk

Kafka Kitapevi

Don Kişot Kitap Sahaf

Pirtuka Kurdi

Ankara: İmge Kitapevi

Turhan Kitapevi

Aydın: Red Kitabevi

Aydın Nazilli: Ada Kitapevi

Dersim: Baran Kitapevi

Minerva Kitapkafe

Etnik Kitapevi

İstanbul:

Beşiktaş Mephisto Kitapevi

Beyoğlu Mephisto Kitapevi

Beyoğlu Pandora Kitapevi

Boğaziçi Üniversitesi Pandora Kitapevi

Emek Kitap Dağıtım

Kadıköy Aram Sahaf

Kadıköy İmge Kitapevi

Kadıköy Mephisto Kitapevi

Kırmızı Kedi Kitapevi

Medya Kitapevi

Nişantaşı Pandora Kitapevi

Robinson Crouse 389 Kitapevi

Scala Kitapevi

Semerkant Kitapevi

İzmir: Alsancak Kitapsan

Alsancak Yakın Kitapevi

Alsancak Z KitapKafe

Alsancak Kabuk Kitapevi

Karşıyaka Pan Kitapevi

Karşıyaka Kül Kitapevi

Karşıyaka Adres Kitapevi

Kitapsan (Alsancak-Konak)

Mersin: Kitapsan

Sokak Kitap ve Kahve Evi

Konya: Kitapsan

Mardin Kızıltepe: Ekin Kitapevi

Leylan Kitapkafe

Van: Leylim Sahaf

Arşiv Kitap Evi ve Kültür Sahaf

KKTC: Işık Kitapevi

Jineolojî Dergisi Abonelik Formu

Ad Soyad:
Adres:
Eposta:
Telefon:
Teslim Adresi:
Abone Olunacak Dergi:
<u>Abonelik Koşulları</u> Yıllık abonelik bedeli: 80 TL Türkiye Ziraat Bankası Diclekent Şubesi Jingeh Basın Yayın LTD. ŞTİ. IBAN: TR6600 0100 2000 74457524 5002